

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

Universiteit Utrecht

MA THESIS ARCHITECTUURGESCHIEDENIS & MONUMENTENZORG

HOLLANDSE VILLA'S OP Z'N FRANS

DE ARCHITECTONISCHE INSPIRATIE VAN DE VILLAONTWERPEN VAN

JAN DAVID ZOCHER JR.

EEN NEDERLANDSE RECEPTIE VAN EEN INTERNATIONAAL VORMENREPERTOIRE

UTRECHT MMXVII

JOACHIM POUL ANDERSSON B.A.

3644812

BEGELEID DOOR DHR. DR. D.R.E. VAN DE VIJVER

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

W. Mol., *Jan David Zocher jr. op jonge leeftijd*, ca. 1820.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	7
<u>INLEIDING</u>	8
HISTORIOGRAFIE	10
IDENTIFICATIE PROBLEEM EN PROBLEEMSTELLING	11
METHODE	12
<u>1. DE FRANSE CONNECTIE</u>	14
1.1 INLEIDING	14
1.2 BEKNOPTTE BIOGRAFIE	14
1.3 FRANSE EN ITALIAANSE STUDIETIJD	16
1.4 ZOCHERS KLANTENKRING: HET PATRONAGEVERHAAL	19
1.5 FRANSE MODE UIT ITALIË: <i>MODE À L'ITALIENNE</i>	22
1.6 SAMENVATTING	25
<u>2. ZOCHERS VILLAONTWERPEN</u>	26
2.1 INLEIDING	26
2.2 ARCHITECTUURTAAL ONTWERPTHEMA'S	27
2.3 HET BLOKVORMIGE ONTWERPTHEMA	31
2.3.1 ONTWERPIDEE COMPACT	32
2.3.2 ONTWERPIDEE MIDDELGROOT	44
2.3.3 ONTWERPIDEE BREED	72
2.4 HET ASYMMETRISCHE ONTWERPTHEMA	76
2.5 SAMENVATTING	86
<u>CONCLUSIE</u>	88
<u>BEREDENEERDE BIBLIOGRAFIE</u>	92
<u>LIJST VAN AFBEELDINGEN</u>	93
<u>BIJLAGE I. FAMILIEGESCHIEDENIS</u>	99
<u>BIJLAGE II. DE BUITENPLAATSEN VAN JAN DAVID ZOCHER JR. – CHRONOLOGISCHE BEELDBUNDEL</u>	102

VOORWOORD

Deze scriptie is geschreven in het kader van de Masteropleiding Kunstgeschiedenis: Architectuurgeschiedenis en Monumentenzorg aan de Universiteit van Utrecht.

Het idee om 'iets van Zocher' te gebruiken als onderwerp voor mijn masterscriptie kreeg ik eigenlijk in het voorjaar van 2014 na het afronden van mijn stageperiode bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort. Hier had ik onderzoek gedaan naar de Nederlandse stadsparken en of er behoefte was om de lijst van beschermde stadsparken enigszins aan te passen. Veelal ging het hier om geslechte bolwerken waarop een zogenaamde 'stadswandeling' – een negentiende-eeuwse term voor stadspark – werd aangelegd. Een van de eerste namen die bij dit onderzoek opdook was die van Jan David Zocher jr. Alom bekend als landschapsarchitect, van het aanleggen van parken in stad en land en in mindere mate als bouwmeester van 'groene buitens'. Zochers rol als architect leek mij niet volledig ontplooid hetgeen werd beaamd bij het zoeken naar literatuur over hem. De twee bestaande monografieën over Zocher schetsen, de een wat grondiger dan de ander, een beeld van iemand die heel wat werk op zijn naam heeft staan en binnen diverse disciplines actief was, maar geven slechts deels antwoord op de vraag waar Zocher nu zijn metier als architect uit haalde. Dat hij in Parijs studeerde en daarna in Rome verbleef is bekend, maar juist zijn 'Franse connectie' wordt in grote lijnen over het hoofd gezien ten voordeel voor een vermeende invloed uit Duitsland en Engeland.

Zonder precies te weten hoe ik nu 'Zocher en zijn architectuur' om moest zetten in een volledig scriptieonderwerp kwam mijn scriptiebegeleider dr. Dirk van de Vijver met de suggestie om het begrip '(villa) à l'italienne' welteverstaan de Italiaanse stijl of invloed uit Italië op Zochers gebouwde landhuizen te onderzoeken. Na veel peinzen, vele afspraken en weinig voortgang werd besloten de thematiek wat algemener te houden en te focuseren op de inspiratie voor of invloed op Zochers villaontwerpen. Mijn hoop is dat deze scriptie een bescheiden en allicht verhelderende bijdrage mag leveren aan het denken over de architectonische voorbeelden van een van Neerlands beste beoefenaars van het klassieke vormenrepertoire.

Doorn, voorjaar 2017

INLEIDING

In de Nederlandse architectuurgeschiedschrijving staat de naam Jan David Zocher jr. (1791-1870) in het rijtje van de bekendste tuin- en landschapsarchitecten van de negentiende eeuw. Zocher stond in een lange familietraditie, met Johan David Zocher sr. (1763-1817) als vader en Johan Georg Michaël (1738-1800) als grootvader, beide tuinarchitecten. Ook zijn zoon Louis Paul Zocher (1820-1915) ging het architectuurvak in. Zowel in Zochers geboorteplaats Haarlem en omstreken als heel Nederland staat zijn naam synoniem aan particuliere landschapsparken, villaparken en wandelparken, onder meer de geslechte bolwerken van Haarlem en Utrecht.

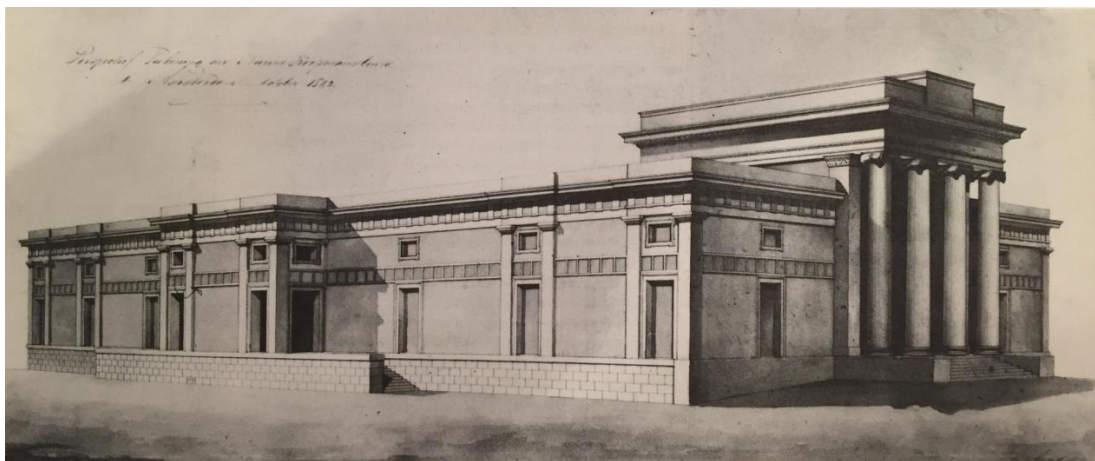
Minder bekend is echter dat Zocher in zijn tijd ook een veelgevraagd bouwmeester was. Zocher ontwierp complete huizen en andere gebouwen, voornamelijk in de (neo)classicistische vormtaal. Het (neo)classicisme wordt over het algemeen gezien als een wetenschappelijk gebruik van klassieke motieven geënt op de architectuur uit de Oudheid. Deze stijl kwam met name vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw in de mode. Zochers bouwstijl wordt dan ook gekenmerkt door een strakke toepassing van klassieke elementen conform de smaak van de late achttiende- en vroege negentiende eeuw. Een beroemd voorbeeld hiervan is de (voormalige) Amsterdamse Koopmansbeurs uit 1840, een verschillend geordonneerd gebouw dat bestond uit laag rechthoekig blok met dorische pilasters en een prominente en hogere ingangspartij in de vorm van een ionische portico (zie afb. 1). Een correcte toepassing van deze architectonische elementen naar antieke voorbeelden lijkt voor Zocher echter niet altijd leidend te zijn geweest, daar de afwijkende ordonnantie op eenzelfde bouwlaag, zoals bij de Koopmansbeurs, indertijd werd gezien als niet conform de klassieke conventies.

De architectuur van Zocher is over het algemeen minder intensief belicht dan zijn tuinarchitectonische kant. Dit heeft voor een groot deel te maken met de algemene verontachtzaming van het negentiende-eeuws classicisme in de loop van de negentiende- en twintigste eeuw. De gebouwen in deze trant werden lange tijd verfoeid als onorigineel en gezien als stijlimitaties met pure opsmuk dat geen functie vervulde.

Met name de herkomst van zijn architectonische oeuvre heeft hierom relatief weinig aandacht gekregen in de literatuur tot nog toe. Zochers architectonische werk vormde echter een zeer aanzienlijk deel van zijn oeuvre en hij kreeg grote opdrachten aangereikt. Gepaard met het opkomen van het postmodernisme in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw ontstaat er in Nederland hernieuwde waardering voor de (neo)classicistische vormtaal. Zocher is weliswaar sinds die tijd in een aantal boeken beschreven maar deze literatuur is nog ontoereikend met betrekking tot de herkomst van de architectuur van Zocher.

Zochers architectuur wordt in de literatuur omschreven als het product van deels Franse, maar vooral Engelse en Duitse invloeden.¹ Waar de vermeende Engelse en Duitse invloeden op zijn werk herhaaldelijk zijn aangestipt is de Franse link veelal onbesproken gelaten. Zocher bracht echter zijn leertijd door in Parijs (met aansluitend twee jaar in Rome); ook het door Lodewijk Napoleon regeerde Nederland van begin 1800 was vooral door Franse invloeden doordrongen.

In deze scriptie wordt onderzocht welke invloed Franse architectuurvoorbeelden hadden op Zochers villaontwerpen (presentatietekeningen) en in welke mate hij de geïnspireerde tekeningen doorvoerde in zijn gebouwde landhuizen. Door Zochers mogelijke invloeden te onderzoeken en zijn presentatietekeningen en villa's te analyseren, hoopt deze studie antwoord te kunnen geven op de vraag of niet zozeer de Engelse of Duitse, maar eerder de Franse voorbeelden op Zochers architectuur van invloed zijn geweest.

Afb. 1. A.N. Godefroy, *Perspectivische presentatietekening van de Koopmansbeurs in Amsterdam, ontworpen door J.D. Zocher jr.*, afmetingen onbekend, pen op papier, 1842.

---

¹Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 5; Josi Smit, *J.D. Zocher jr. 1791-1870: architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Stichting BONAS), p. 21.

Historiografie

Onderstaande historiografische verkenning van de mogelijke inspiratiebronnen van Zochers villaontwerpen is chronologisch opgesteld, dat wil zeggen naar verschijningsjaar van elk werk, zodat per boek steeds nagegaan kan worden wat de stand van onderzoek was bij het vorige boek en wat het volgende aan het kennis heeft bijgedragen. Dit heeft ook het voordeel dat tot slot de ontwikkeling binnen het onderzoek als geheel beschouwd kan worden. Er wordt getracht om door middel van het betrekken van de belangrijkste literatuur over Jan David Zocher jr. een beeld te schetsen van wat over de relatie tussen Zochers villa-architectuur en de achterliggende inspiratie bekend is en daarmee de lacunes binnen eerder onderzoek aan het licht te brengen, hetgeen uitmondt in een probleemstelling van onderhavige studie.

Wellicht het belangrijkste boek dat is verschenen over Zocher diens werk is de monografie *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)* door Constance D.H. Moes uit 1991.² Hierin zijn alle bewaard gebleven ontwerpen van Zocher opgenomen die zich nu in het Nederlands Architectuur Instituut (NAI) bevinden. Dit vormt tevens een mooi overzichtswerk van Zochers complete oeuvre. Daarnaast wordt ingegaan op de bronnen die hem geïnspireerd en beïnvloed kunnen hebben, maar een volledig en concreet beeld van deze bronnen blijft uit.

In het voorwoord, geschreven door architectuurhistoricus Erik de Jong, wordt het Engels neoclassicisme genoemd als eminent voorbeeld voor Zocher jr., waarbij hij geïnspireerd raakte door de architectuur in Frankrijk en – in mindere mate – die van Duitsland.³ De auteur vervolgt dat Zocher zich er terdege van bewust zal zijn geweest dat deze noordelijke varianten van classicisme de herinnering aan Italië in zich droegen.⁴ Tot slot postuleert De Jong dat de aansluiting op deze Europese invloeden aantoont dat Zocher goed op de hoogte was van gebeurtenissen in het internationale domein. Het werk van Zocher was een vrije interpretatie van het klassieke vormenrepertoire van de Grieken en Romeinen, wat des te meer de indruk geeft dat verschillende landen (dus ook Frankrijk) invloed verleende aan de architectuur van Zocher.

In zijn boek *Alles wat zuilen heeft is klassiek. Classicistische ideeën over bouwkunst in Nederland, 1765-1850* uit 2005 plaatst Lex Hermans Zocher in het discours over Nederlandse classicistische architectuur. Ook volgens Hermans was de klassieke vormtaal voor Zocher zo algemeen dat het voor hem niet noodzakelijkerwijs classicistische gebouwen hoefde op te leveren en dat de gepastheid van een ontwerp belangrijker was dan strikte naleving van specifiek

---

²Hierna genoemd Moes.

³Moes 1991 (zie noot 1), p. 5; 'Engels Neoclassicisme' wordt letterlijk door Erik de Jong gebruikt. Deze term heeft echter weinig specifieke betekenis, afgezien van het feit dat gebouwen zijn opgetrokken (vermoedelijk tussen 1750-1850) in Engeland met klassieke ornamenten. Wat er nu specifiek Engels aan is vermeldt De Jong niet.

⁴Moes 1991 (zie noot 1), p. 5.

regels.⁵ Hermans stelt dat: '[hij] precies [ontwierp] op de manier die de fundamentalistische richting in de periode 1765-1850 voorstond: met de vrijheid van de Griekse geest, zonder letterlijke imitatie'.⁶ Hermans zegt hiermee dat een zekere artistieke vrijheid of toepasbaarheid aan het onderwerp in feite juist geheel conform de klassieke idealen was.

Ook Moes zelf speculeert in haar monografie over mogelijke inspiratiebronnen. Aan de hand van een verslag van de stiefkleindochter van Zocher, Geertruida Carelsen, identificeert ze de door Zocher genoten studietijd in Frankrijk en Italië als een periode waarin hij mogelijk invloed heeft opgedaan. De jonge Jan David Zocher volgde een tweejarige opleiding in het atelier van de Parijse architect Louis-Hippolyte Lebas (1782-1867). Dit deed hij tussen 1809-1811 met daarop twee jaar in Rome van 1812-1813⁷. Carelsen noemt bovendien dat hij slechts een enkel boek bezat: het Franse tuinarchitectuurboek *Les Jardins ou l'art d'embellir les paysages* van Jacques Delille (1782)⁸.

Uit deze literatuur wordt duidelijk dat Zocher het niet te nauw nam met de voorschriften van de klassieke architectuur. Dit geeft aanleiding om te denken dat Zocher uit de tradities van diverse Europese landen inspiratie heeft geput. Zowel Constance Moes als Erik de Jong hintten dan ook naar Zochers Franse scholing als beïnvloeding op zijn werk.

Identificatie probleem en probleemstelling

In de behandelde literatuur (De Jong en Moes) worden met name (neo)classicistische voorbeelden uit Engeland en Duitsland genoemd als de belangrijke inspiratiebron voor Zocher, en wordt gespeculeerd op de invloed die hij mogelijk heeft opgedaan tijdens zijn Franse en Italiaanse studieperiode. Er wordt echter geen relatie gelegd tussen de mogelijke inspiratiebronnen die Zocher in deze landen is tegengekomen en diens ontwerpen en gebouwde oeuvre.

Omdat Parijs rond 1800 als het leidend centrum van Europese (classicistische) architectuur gold, en Rome bekend stond (en staat) als de bakermat van klassieke architectuur, diende deze studietijd hoogstwaarschijnlijk als een zeer vormende periode voor Zocher waaruit hij zijn leven lang inspiratie bleef houden. De inspiratie opgedaan gedurende deze studietijd is – in tegenstelling tot (vermeende) Duitse en Engelse invloeden – onderbelicht gebleven als verklaring voor de architectonische ontwerpen in Zochers oeuvre.

---

⁵Lex Hermans, *'Alles wat zuilen heeft is klassiek'. Classicistische ideeën over bouwkunst in Nederland 1765-1850*, Rotterdam 2005, p. 156.

⁶Hermans 2005 (zie noot 5), p. 156.

⁷Moes 1991 (zie noot 1), p. 9.

⁸ Moes 1991 (zie noot 1), p. 12. Het feit dat Zocher dit Franse tuinarchitectuurboek bezat betekent niet dat hij ook Franse architectuurvoorbeelden overnam maar geeft wel aan dat er een zekere Franse invloed is geweest.

Deze scriptie poogt bloot te leggen of en hoe Franse en Italiaanse invloeden zijn terug te vinden in het werk van een van Nederlands meest prominente uitdragers van het (neo)classicisme, door middel van een analyse van de mogelijke inspiratiebronnen en Zochers villaontwerpen. Dit wordt hoofdzakelijk gedaan door te focussen op de invloed van zijn Franse en Italiaanse studietijd en deze af te zetten tegen de geproponeerde andere invloeden. In dit onderzoek worden voor het eerst de kenmerken in Zochers villabouw- en ontwerpstyl geïdentificeerd. Er wordt getracht te achterhalen welke inspiratiebronnen Zocher gebruikte bij het maken van zijn klassieke villaontwerpen en of er een relatie bestaat met zijn gebouwde oeuvre. De volgende probleemstelling is dus leidend bij het vervolg van het onderzoek:

Liggen er Frans-Italiaanse inspiratiebronnen ten grondslag aan Zochers villaontwerptekeningen en hoe zijn deze invloeden vertaald naar zijn gebouwde landhuizen?

METHODE

Het antwoord hierop wordt gezocht door een combinatie van (biografisch) literatuuronderzoek, een vormanalyse van een aantal presentatietekeningen van villa's en vervolgens een vergelijking tussen zijn tekeningen en de landhuizen die hij daadwerkelijk bouwde.

Allereerst wordt in hoofdstuk 1 nagegaan met welke inspiratiebronnen Zocher gedurende zijn leven in aanraking is gekomen. Er wordt een beknopte biografische schets gegeven met nadruk op diens Frans-Italiaanse leertijd (1809-1813) aan de hand van twee gepubliceerde monografieën over Zocher van Moes en Smit en het boek van Coert Peter Krabbe: *Ambacht, Kunst, Wetenschap. Bevordering van de bouwkunst in Nederland (1775-1880)* uit 1998. De conclusies uit dit hoofdstuk zullen dienen als voetstuk voor de latere analyse.

Uit de monografie van Moes is een selectie ontwerpen gekozen die in hoofdstuk 2 aan een vormanalyse onderworpen wordt. De selectie omvat acht classicistische villaontwerpen met de blokvorm als ontwerpthema, te weten de catalogusnummers 2, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17 en 18 uit Moes. Daarnaast wordt één villaontwerp behandeld dat afwijkt van het blokvormige ontwerpthema: Zochers enige asymmetrische ontwerp. Deze heeft het catalogusnummer 14. Alle catalogusnummers komen overeen met die van het Nederlands Architectuurinstituut, thans Het Nieuwe Instituut te Rotterdam waar het archief van Jan David Zocher jr. zich bevindt. Deze ontwerpen zijn geïdealiseerde presentatietekeningen die aan potentiële klanten werden getoond. Ze representeren Zochers ideaalbeeld van een landhuis of villa en zijn dus niet te vergelijken met bouwtekeningen.

Gotische villaontwerpen en tuinhuisontwerpen worden buiten beschouwing gelaten. Ook de zogenaamde cottage of 'chaletachtige' ontwerpen die Zocher maakte worden niet betrokken.

Zowel binnen het blokvormige ontwerpthema als het asymmetrische ontwerp worden de interne overeenkomsten en verschillen geïdentificeerd aan de hand van vergelijkingen op compositorisch niveau, aan de hand van het massaplan en de plattegrond (waar voorhanden) en aan de hand van meer specifieke architectonische kenmerken en details. Hierbij is het uitgangspunt niet zozeer om het enkele huis of een specifiek voorbeeldontwerp te kunnen herkennen (hoewel wenselijk) omdat dit in de meeste gevallen vrijwel onmogelijk is om met zekerheid vast te stellen. Veel meer is het de bedoeling om de compositorische oplossing, de compositie van Zochers ontwerp te herleiden naar een of meerdere ontwerpen.

De ontwerpen die worden geïdentificeerd komen uit de boeken: het vierdelige *Histoire de l'architecture classique en France*, van Louis Hauteccœur; de boeken *L'architecture à la française. Du milieu du XVe à la fin du XVIIIe siècle*; *Histoire de l'architecture française. De la Renaissance à la Révolution*; "Les prix de Rome". *Concours de l'Académie royale d'architecture au XVIIIe siècle* en *L'architecture à la française. XVIe, XVIIe, XVIIIe siècles*, alle vier van de Franse architectuurhistoricus Jean-Marie Pérouse de Montclos. Van Werner Szambien, eveneens Frans architectuurhistoricus, worden de twee boeken *Jean-Nicolas-Louis Durand 1760-1834. De l'imitation à la norme* en *Symétrie, Gout, Caractère. Théorie et terminologie de l'architecture à l'âge classique 1550-1800* benut.

Er zal een vergelijking gedaan worden tussen Zochers villaontwerpen en zijn gerealiseerde villa's. Informatie over de gebouwde villa's is afkomstig uit de bestaande Zocher-monografieën alsook architectuurhistorische websites zoals *Utrechts Landschap* en de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Op basis van deze informatie wordt nagegaan in hoeverre de composities overeenkomen en of de architectonische kenmerken daadwerkelijk zijn toegepast. Zo wordt onderzocht of de gebouwde landhuizen kunnen worden herleid naar de ontwerptekeningen of als vertaling kunnen worden gezien van de (specifieke) villaontwerpen.

De verwachting van het onderzoek is dat Zochers inspiratiemateriaal voor zijn villaontwerpen grotendeels teruggelid kan worden naar Franse bronnen en dat deze kenmerken deels teruggevonden kunnen worden in zijn gebouwde villa's. In een reflectie zal de werkbaarheid van deze methode aan bod komen, evenals suggesties voor mogelijk vervolgonderzoek.

1. DE FRANSE CONNECTIE

1.1 Inleiding

In dit theoretische deel van deze studie zal de basis van de analyse geschetst worden. Allereerst zal een beknopte biografie van Jan David Zocher jr. gegeven worden waarna wordt de focus komt te liggen op zijn studieperiode in Frankrijk en Italië in paragraaf 1.3. Een gedetailleerde uiteenzetting van onder meer zijn leerplek in het Parijse atelier van de architect Louis-Hippolyte Lebas, de boeken die hij hier gebruikte en over de gebouwen die hij gezien moet hebben. Op de voorgeschotelde studiematerialen bouwt de analyse in hoofdstuk 2 voort.

In paragraaf 1.4 vervolgen we Zochers levensloop door zijn gebouwde villa's te bespreken aan de hand van locaties en opdrachtgevers. Hieruit volgen eventuele beperkingen of wensen die Zocher moest volgen bij het realiseren van een ontwerp tekening, de vertaling van papier naar werkelijkheid.

Tenslotte volgt in paragraaf 1.5 een korte schets van de architectuurmode in het Franse Keizerrijk van rond 1800. Een belangrijke trend in deze tijd was de zogenaamde *mode à l'italienne*. Deze op Italiaanse villa's geïnspireerde ontwerpstyl moet Zocher beïnvloed hebben tijdens zijn Franse studietijd, hetgeen de basis vormt voor de beeldanalyse in hoofdstuk 2.

1.2 Beknopte biografie

Afb. 2. A.D. Nett, *Jan David Zocher jr.* afmetingen onbekend, pen op papier, 1842.

Het stond wellicht geschreven in de sterren dat Jan David Zocher jr. evenals zijn vader en diens vader het architectenberoep zou kiezen (zie afb. 2). Zelfs zijn grootvader aan moeders kant, Johann Georg Michaël, was tuinarchitect. Jan (eigenlijk Johan) David Zocher jr. kwam ter wereld op twaalf februari 1791 in Haarlem, als oudste zoon van tuinarchitect Johann David Zocher sr. en Maria Christina Michaël.⁹

In Zochers jeugd werkte zijn vader als hofarchitect voor Lodewijk Napoleon. In 1817 overleed hij en vestigde Zocher jr. zich in Haarlem. In Leeuwarden voerde hij zijn eerste bouwopdracht uit, een statig pand aan de Nieuwestad.¹⁰ Kort daarna (in 1819) huwde Zocher en in 1820 kreeg hij een zoon, Louis Paul Zocher.¹¹ Uit deze

⁹Moes 1991 (zie noot 1), p. 5.

¹⁰Smit 2005 (zie noot 1), p. 18.

¹¹Smit 2005 (zie noot 1), p. 18.

begintijd van zijn carrière dateren, behalve het park bij Soestdijk, onder andere de graftombe annex uitkijktoren van de familie Van Nellesteyn bij Leersum, en een deel van het Singelplantsoen in Haarlem waar Zocher in 1821 aan begon. Aanvankelijk kwamen de opdrachten alleen uit de omgeving van Haarlem, geleidelijk aan echter uit het hele land. Mogelijk besteede Zocher ook werk uit, met name in verafgelegen provincies zoals Zeeland waar hij het opzichten van de bouw van een vuurtoren waarschijnlijk aan zijn jongere broer Karel Georg toevertrouwde.¹²

Zocher was op dit moment al met zekerheid een hooggewaardeerd architect. Een teken hiervan was zijn lidmaatschap in 1822 van de *Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten* in Amsterdam en zijn benoeming tot erelid van de *Royal Institute of British Architects* in 1838. Bij de opening van de Koopmansbeurs in Amsterdam in 1845 werd Zocher nog eens benoemd tot *Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw*.¹³ Met zijn collega's als Zegers Reyers (1789-1857), Jan de Greef (1784-1834) en Tieleman François Suys (1783-1864) is het wellicht waar om te zeggen dat hij het classicisme nieuw leven in heeft geblazen door het voor een uiteenlopende groep van opdrachtgevers aantrekkelijk te maken.

In de jaren veertig van de negentiende eeuw begon Zocher een samenwerkingsverband met zijn zoon Louis Paul.¹⁴ In deze periode kreeg hij opdrachten uit het hele land; het is dan ook niet onwaarschijnlijk dat hij deze niet allemaal zelf ontwierp. Louis Paul heeft waarschijnlijk al vrij snel een (belangrijk) deel voor zijn rekening genomen. Een jaar voor zijn dood in 1870 leverde hij nog ontwerpen voor het Vondelpark in Amsterdam en voor begraafplaats Zorgvlied.¹⁵ Zocher overleed op acht juli 1870 op 79-jarige leeftijd in zijn geboorteplaats Haarlem.

---

¹²Smit 2005 (zie noot 1), p. 18; Liesbeth Crommelin en N. van Suchtelen, *Nederlandse vuurtorens. Bouwgeschiedenis en organisatie*, Nieuwkoop 1978, pp. 51-59, 75.

¹³Lex van Delden en P. Van Voogelaar, *Wandelen in Utrechtse landgoederen*, Amsterdam 2002, pp. 24-27.

¹⁴Smit 2005 (zie noot 1), p. 20.

¹⁵Smit 2005 (zie noot 1), p. 21.

1.3 Franse en Italiaanse studietijd

Op de jonge leeftijd van achttien jaar en mede dankzij de connecties van zijn vader, kon Zocher jr. meedoen aan een prijsvraag die was uitgeschreven door Lodewijk Napoleon. Het ging om de zogenaamde *Prix de Paris*, die bedoeld was om jong talent de mogelijkheid te geven in Parijs te studeren. Zocher won, samen met twee andere architecten in spé en verliet Nederland in 1809 voor Parijs.¹⁶ Net zoals alle andere architect-kandidaten die niet de Franse nationaliteit bezaten mocht ook Zocher niet aan de prestigieuze *Académie des Beaux-Arts* studeren (de keizerlijke ‘opvolger’ van de *Académie Royale*), maar ging in plaats hiervan in het atelier van Louis-Hippolyte Lebas (1782-1867). Lebas had in Nederland ook de supervisie op Zocher sr. gehad, en leidde tussen 1801 en 1815 in totaal negen buitenlandse leerlingen op.¹⁷ Lebas zelf had zijn opleiding gekregen in de ateliers van de gevierde en zeer succesvolle Charles Percier (1764-1838) – latere *architecte de l’Empereur* – en zijn oom Antoine-Laurent-Thomas Vaudoyer (1756-1846). Eveneens had hij van 1794 en 1806 aan de *Ecole Spéciale d’Architecture* gestudeerd. Hij won meermaals de Concours d’Emulation, de maandelijks prijsvraag van de *Ecole* waaraan ook Zocher kon en zou meedingen.¹⁸ Bovendien was Lebas tussen 1806 en 1808 in Italië op studiereis geweest, en bezat dus ruim voldoende theoretische kennis om de jonge Zocher tot een bekwaam architect op te leiden.¹⁹ Coert Peter Krabbe beschrijft nauwkeurig hoe en wat het onderwijs in Parijs inhield. De studie bestond uit een aantal componenten, te weten de praktische vorming op de ateliers, het theoretische onderwijs aan de *Ecole Spéciale* en tenslotte zelfstudie.²⁰ Hierbij vormden de ateliers het fundament van de academische opleiding in Frankrijk. De architecten die een atelier leidden, zoals bijvoorbeeld Lebas, werden *maîtres* genoemd en waren doorgans zelf Rome Prijswinnaars.²¹

Coert Peter Krabbe gaat in zijn proefschrift *Ambacht, Kunst, Wetenschap. Bevordering van de bouwkunst in Nederland (1775-1880)* uit 1998 en in het in 2009 verschenen werk *Droomreis op Papier. De Prix de Rome en de Nederlandse architectuur (1808-1851)* veel specifiek in op Zochers studietijd in Parijs en de literatuur die hij hier voorgeschoteld kreeg. De in 1808 benoemde *directeur des élèves*, (begeleider van de Nederlandse kwekelingen) Brisseau Mirbel stelde een lijst samen met boeken die voor de leeszaal van de kwekelingen aangeschaft

¹⁶Smit 2005 (zie noot 1), p. 17.

¹⁷Erik de Jong stelt dat Zocher als *pensionnaire* van Lodewijk Napoleon aan de Franse (Parijse) *Académie* had gestudeerd. Smit noemt de *École des Beaux Arts* als bestemming voor Zochers studiereis. Geen van beide is waar! Uit een mondeling gesprek met dr. Dirk van de Vijver werd mij verteld dat alleen Franse studenten recht hadden om onderwezen te worden aan de *Académie*. Gesprek gevoerd op 20 mei 2014 in Utrecht; Krabbe geeft in *Droomreis op Papier...* als tweede reden dat de Nederlandse kwekelingen naast de verkeerde nationaliteit al verzekerd waren van een verblijf in Rome, Krabbe 2009 (zie noot 15), pp. 25-26.

¹⁸Coert Peter Krabbe, *Droomreis op Papier. De Prix de Rome en de Nederlandse architectuur (1808-1851)*, Leiden 2009, pp. 25-26.

¹⁹Krabbe 2009 (zie noot 18), p. 25.

²⁰Krabbe 2009 (zie noot 18), p. 25.

²¹Krabbe 2009 (zie noot 18), p. 25.

moesten worden.²² Krabbe beschrijft in het deel *Het academisch ideaal* uitvoerig de criteria waarop de selectie werd gemaakt van welke architecten in spé naar Parijs mochten onder het bewind van koning Lodewijk Napoleon. Hierbij noemt hij de lijst van boeken die de studenten kregen en verschaft daarmee een beeld over de vereiste basiskennis. Drie boeken op de lijst stamden uit de Renaissance, reeds in Zochers tijd ongeveer driehonderd jaar oud. Dit waren de ordenboeken van Sebastiano Serlio (1475-1554) en Antonio Palladio (1508-1580) plus het werk van hofarchitect Philibert Delorme (1514-1570): *'L'art de construire, par Philip delorme' (1567)*.²³ Verder vermeldt Krabbe dat het werk *Les édifices antiques de Rome* (1682; tweede druk 1697) van Antoine Desgodets (1653-1728), eveneens op de lijst stond. Dit was ten tijde van Zochers studie een zeer veel gebruikt plaatwerk over klassieke bouwkunst in Rome.²⁴ Naast deze zestiende-eeuwse werken stond er een eigentijds (negentiende eeuws) boek op de lijst, te weten het grootse werk van Durand: *Receuil et parallèle des édifices de tout genre, anciens et modernes* uit 1800.²⁵ Zocher kwam tijdens zijn studiebeperiode dus in aanraking met literatuur waarin niet-eigentijdse en vooral antieke of renaissancistische voorbeelden uit Frankrijk en Italië in voorkwamen. Daarnaast kan ervan worden uitgegaan dat de voor dit onderzoek zo relevante eigentijdse Franse architectuurvoorbeelden ook aan de orde van de dag waren in de dagelijkse gang van zaken. Deel van een dergelijke architectenopleiding was het bestuderen van gebouwen in Parijs zelf.²⁶

Josi Smit stelt dat Zocher tijdens zijn verblijf in Parijs weer een prijs won; de prestigieuze eenjaarlijkse *Prix de Rome*. Dit is echter onwaar aangezien er ten eerste geen harde data zijn die dit onderbouwen maar vooral omdat alleen Franse staatsburgers deze prijs konden winnen en Zocher helemaal niet op deze lijst staat.²⁷ Zocher deed wel mee aan de eerdergenoemde *Prix d'Emulation*.²⁸ Wel staat vast dat Zocher aansluitend op Parijs twee jaar in Italië doorbracht, hoofdzakelijk in Rome, van ongeveer 1812-1814.

Over Zochers activiteiten in Rome speculeert Krabbe dat hij waarschijnlijk hetzelfde als zijn Franse collega kwekelingen deed, namelijk studies en opmetingen van gebouwen uit de Oudheid en Renaissance maken.²⁹ Interessant is dat hij bij de gebouwen van Zocher de invloed

---

²²Krabbe 2009 (zie noot 18), p. 27; Nationaal Archief Den Haag, archief 2.01.12 (BiZa), inv. Nr. 911, zie datum. De lijst is afgedrukt in: *Reizen naar Rome 1984*, (zonder pagina). Het is niet bekend of de boeken daadwerkelijk zijn aangeschaft. De aankoop was natuurlijk afhankelijk van beschikbaarheid.

²³C.P., Krabbe, *Ambacht, Kunst, Wetenschap. Bevordering van de bouwkunst in Nederland (1775-1880)*, Zwolle/Zeist 1998. p. 52; *Reizen naar Rome. Italië als leerschool voor Nederlandse kunstenaars omstreeks 1800* (bijlage 5), ongepagineerd.

²⁴Krabbe 1998 (zie noot 23), p. 52.

²⁵Krabbe 1998 (zie noot 23), p. 52.

²⁶Krabbe 2009 (zie noot 18), p. 27.

²⁷Mondeling gesprek dr. Dirk van de Vijver. In zijn dissertatie getiteld *Les Relations Franco-Belges dans L'architecture des Pays-Bas meridionaux 1750-1830* deed dr. Van de Vijver uitvoerig onderzoek naar de Belgische en Nederlandse Rome prijswinnaars. Er is geen documentatie gevonden die bevestigt dat Zocher deze prijs zou hebben gewonnen. Gesprek gevoerd op 20 mei 2014 in Utrecht.

²⁸Krabbe 2009 (zie noot 18), p. 25.

²⁹Krabbe 1998 (zie noot 23), p. 52.

van Durand met name speurt in diens sobere ontwerpen.³⁰ Vooral Durands werk *Précis des Leçons d'Architecture données à l'Ecole Polytechnique* (1802-1805) zou hiervoor grotendeels verantwoordelijk zijn. In dit werk pleitte hij voor een goede 'distribution' door middel van symmetrie en axialiteit hetgeen resulteert in een strenge vorm van classicisme, aldus Krabbe.³¹ Bovendien was er een andere connectie tussen Durand en Zocher in de vorm van Jean-Thomas Thibault (1757-1826), hofarchitect van Lodewijk Napoleon. Eerder, in 1793 en 1794 hadden Durand en Thibault samen een aantal spectaculaire prijsvraagontwerpen gemaakt. Zocher was een protegé van Thibault kende hem op zijn beurt via zijn eigen vader, die onder Thibault aan de koninklijke paleizen had gewerkt.³² De Franse invloed, in dit geval specifiek die van Durand op Zocher was dus niet alleen indirect via de boeken die hij te bestuderen kreeg, maar veel directer in de vorm van de samenwerking met een nauwe collega van Durand.

Volgens J. Immerzeel, auteur van het beroemde *De levens en werken van der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters* heeft Zocher in de periode 1810 tot 1814 naast Frankrijk en Italië ook rondgereisd in Zwitserland en Engeland.³³ Over de reis naar Engeland wordt echter niets concreets vermeld; daarom is het niet met zekerheid te zeggen of hij daar is geweest. Dat Zocher Zwitserland heeft gezien lijkt veel plausibeler. Enerzijds doordat het een natuurlijk kruispunt vormt tussen Frankrijk en Italië – waar hij beide geweest is – anderzijds omdat een heel aardig deel van Zochers overgeleverde tekeningen ontwerpen toont in bepaald Zwitserse, hetzij 'chaletachtige' stijl.³⁴

---

³⁰Krabbe 1998 (zie noot 23), p. 101.

³¹Krabbe 1998 (zie noot 23), p. 101.

³²Krabbe 1998 (zie noot 23), p. 52; 101.

³³Krabbe 1998 (zie noot 23), pp. 52-60.

³⁴Moes 1991 (zie noot 1), pp. 108-113.

1.4 Zochers klantenkring: het patronageverhaal

Afb. 3. Overzicht van de regionale spreiding van Zochers gebouwde landhuizen. Een opmerkelijk fenomeen is de schaalvergroting van de huizen in Den Haag en omstreken. Deze zetten zich duidelijk af tegen zijn huizen uit de andere gebieden.

Een opmerkelijke karakteristiek van Zochers gebouwde oeuvre is de geografische spreiding van deze landhuizen. Er zijn clusters te herkennen in hoofdzakelijk vier locaties in Nederland, namelijk: Zochers thuisstad Haarlem en omtrek (vooral Bloemendaal), de Vechtstreek tussen Amsterdam en Utrecht, de Utrechtse Heuvelrug en het gebied in en om Den Haag (zie afb. 3). Dit valt hoofdzakelijk te verklaren door de verschillende klantenkringen.

In zijn thuisstad Haarlem, rond de Vecht en op de Heuvelrug waren het voornamelijk bankiers, industriëlen en andere leden van de 'nieuwe adel'. Voor deze opdrachtgevers bouwde Zocher redelijk bescheiden en compacte villa's; zij wensten sjeke maar qua omvang geenszins pompeuze landhuizen. Een voorbeeld hiervan is de villa Molenbosch in Zeist (zie 2.3.2.2). De opdrachtgever hiervan was Bankier Johannes Bernardus Stoop (1781-1856), firmant van het bankiershuis Hope en Co.³⁵ Een andere, zeer vergelijkbare villa is Eikenrode in Loosdrecht. De opdrachtgever hiervan was de Amsterdamse literator en Dante vertaler Jan-Conrad Hacke van Mijnden (1814-1873). Van Mijnden was de zoon van een Duitse emigrant die als predikant actief

³⁵Smit 2008 (zie noot 1), p. 31.

was geweest in onder meer Heiloo, Nieuw-Loosdrecht en Haarlem.³⁶ Eikenrode werd gebouwd als buitenhuis voor Van Mijnden, die 's winters op zijn 'residentie' Saxenburg woonde aan de Keizersgracht te Amsterdam.³⁷ Beide landhuizen werden gebouwd voor mensen buiten de adelsstand of het koninghuis, hetgeen terug te zien is in het vrij compacte formaat (zie afb. 4). Er is niet sprake van een brede, indrukwekkende gevel met zijvleugels: de lengte en breedte staan met elkaar in verhouding.

Afb. 4. J.D. Zocher, *Molenbosch te Zeist*, 1836-1850 (links) & *Eikenrode te Loosdrecht*, ca. 1846 (rechts).

Afb. 5. Jan David Zocher jr., *De Paauw te Wassenaar*, voorgevel, 1838-1840.

³⁶Website: Stadsarchief Gemeente Amsterdam
<<https://stadsarchief.amsterdam.nl/archieven/archiefbank/overzicht/185.nl.html>> (18 april 2015).

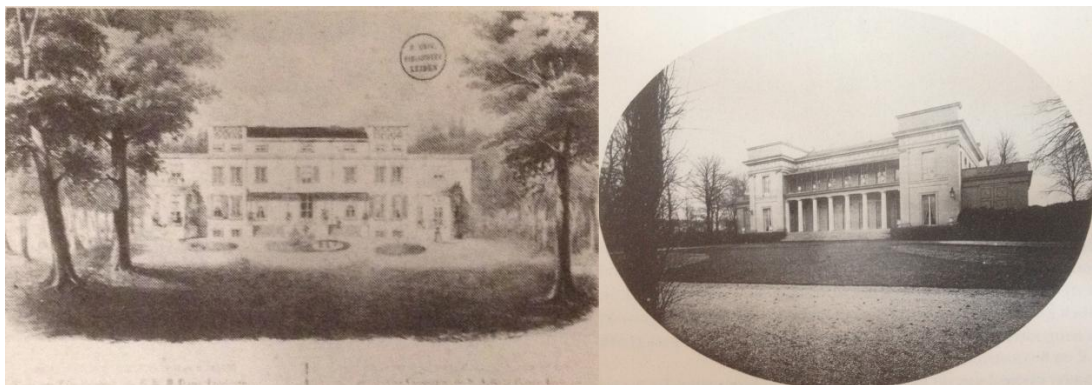
³⁷Website: Stadsarchief Gemeente Amsterdam
<<https://stadsarchief.amsterdam.nl/archieven/archiefbank/overzicht/185.nl.html>> (18 april 2015).

Rond de hofstad was dit een geheel ander verhaal. Hier had Zocher klanten als prins Frederik van Oranje-Nassau (1797-1881, tweede zoon van koning Willem I en broer van de latere koning Willem II) die het landgoed De Paauw door Zocher hevig liet verbouwen en hierbij een portiershuisje liet optrekken en diverse tuinsieraden liet maken (zie afb. 5 en 6).³⁸ Zocher verhoogde het gebouw met een attiekverdieping en accentueerde de hoeken door een hoge pseudo attiek. Op de begane grond bracht hij voor het midden van de gevel een bordes met veranda aan en hij voegde ter weerszijden van de gevel lagere zijvleugels toe, voorzien van een halfronde uitbouw met een fantasie-dakversiering.³⁹

Een ander voorbeeld hier is het voor Nederlandse begrippen zeer grote huis Boschlust gebouwd in opdracht van graaf Johannes van den Bosch (1780-1844), oud-gouverneur-generaal van Nederlands-Indië (zie afb. 7).⁴⁰ Na zijn terugkeer naar Nederland werd Van den Bosch minister van Koloniën (1834-1839) en werd hij door koning Willem I in de adelstand verheven.⁴¹

De uiteenlopende klantenkringen, ook te zien in regionale spreiding, laten duidelijk een verschil zien in de schaalvergroting die plaatsvindt bij de huizen uit Den Haag ten opzichte van de andere gebieden. Er is in deze groep niet langer sprake van de gebruikelijke (compacte) blokvorm maar een meer langgerekt geheel. In het geval van De Paauw betekent dit een lage linkervleugel met ionische portico naast de oudere kleine zijvleugels (zie afb. 5).

Concluderend kan gesteld worden dat de wensen van de opdrachtgevers een rol speelden bij de villa's die Zocher bouwde. Er moet dus uitgekeken worden met een te puristische vergelijking van ontwerp en gebouw omdat factoren zoals persoonlijke smaak en wensen van de klant ook in de vertaling moesten worden meegenomen.

Afb. 6. (links) Onbekend, *De Paauw voor de verbouwing van Zocher, voorgevel*, ca. 1830.
Afb. 7. (rechts) Jan David Zocher jr., *Boschlust te s 'Gravenhage, voorgevel*, 1836-1838.

³⁸Moes 1991 (zie noot 1), p. 183.

³⁹Moes 1991 (zie noot 1), p. 183.

⁴⁰Moes 1991 (zie noot 1), p. 75.

⁴¹Smit 2008 (zie noot 1), p.109.

1.5 Franse mode uit Italië: *mode à l'italienne*

Om te kunnen achterhalen of Zocher invloed uit Frankrijk heeft ondergaan moet eerst vastgesteld worden wat er daar leefde op architectuurgebied. Rond 1800, toen Zocher in Parijs zat, was een ontwerptype populair; de *mode à l'italienne*. De term *à l'italienne* geeft aan dat ontwerpen in deze modus (een manier van toepassen van de klassieke architectuurbeginselen) Frans maar op Italië geënt zijn. Deze ontwerpstyl vond met name in Parijs vruchtbare bodem. Beroemde architecten als Jean-Nicolas-Louis Durand, Hippolyte Lebas, Jean-Thomas Thibault (1757-1826) – *architecte du Roi* van Lodewijk Napoleon – en Charles Percier en Pierre François Léonard Fontaine (1762-1853) bezigden in deze modus.⁴² Zij baseerden zich hierbij vooral op beroemde Italiaanse architecten uit de hoge Renaissance zoals Vincenzo Scamozzi (1548-1616), Andrea Palladio en Jacopo Barozzi il Vignola (1507-1573).⁴³

Een typisch kenmerk van de *villa à l'italienne*, een toepassing van deze modus op landhuizen, is een lage dakhelling, uitgaand van Italiaanse voorbeelden (zie afb. 8). Dit staat in sterk contrast met de typische steile Franse mansardekap (afb. 11). Op deze afbeelding is de indeling van de verdiepingen ook goed te zien door het gebruik van pilasters per verdieping. Een ander kenmerk is de belvédère: een bouwelement dat dient om een mooi uitzicht te creëren. Dit kan ofwel in de vorm van een toren, centraal of als hoektoren voorkomend, ófwel in de vorm een zogenaamde loggia. Dit is een aaneengesloten rij zuilen, verbonden door halfbogen en dienend als overdekte loopgang tussen vertrekken of vleugels van een huis. Verder is de overdekte pergola begroeid met klimop typisch voor de *villa a l'italienne*. Het rurale of rustieke karakter dat een dit motief aan een gebouw verleent is een typisch Italianiserend element en intrinsiek aan de *villa à l'italienne*. Ook de toepassing van paviljoenen (losstaande gebouwtjes) in samenhang met een hoofdgebouw zijn kenmerkend (zie afb. 8 en 10).

Kenmerkend voor de plattegrond van de *villa à l'italienne* is een geometrische indeling. Ideaal hierbij is een opsplitsing in zogenaamde blokken, bijvoorbeeld *neuf cases*, een vierkant met negen vakjes (zie afb. 9, links-midden en afb. 12). In het geval van Durands Maison Lermina heeft ook elke gevel op deze manier een eigen ingang; een compleet geometrische plattegrond. Een Italiaanse villa hoeft echter niet per se geometrisch te zijn, een assymetrisch ontwerp zoals in afbeelding 10 kan ook. De assymetrische vorm geeft het gebouw een rurale, informele sfeer.

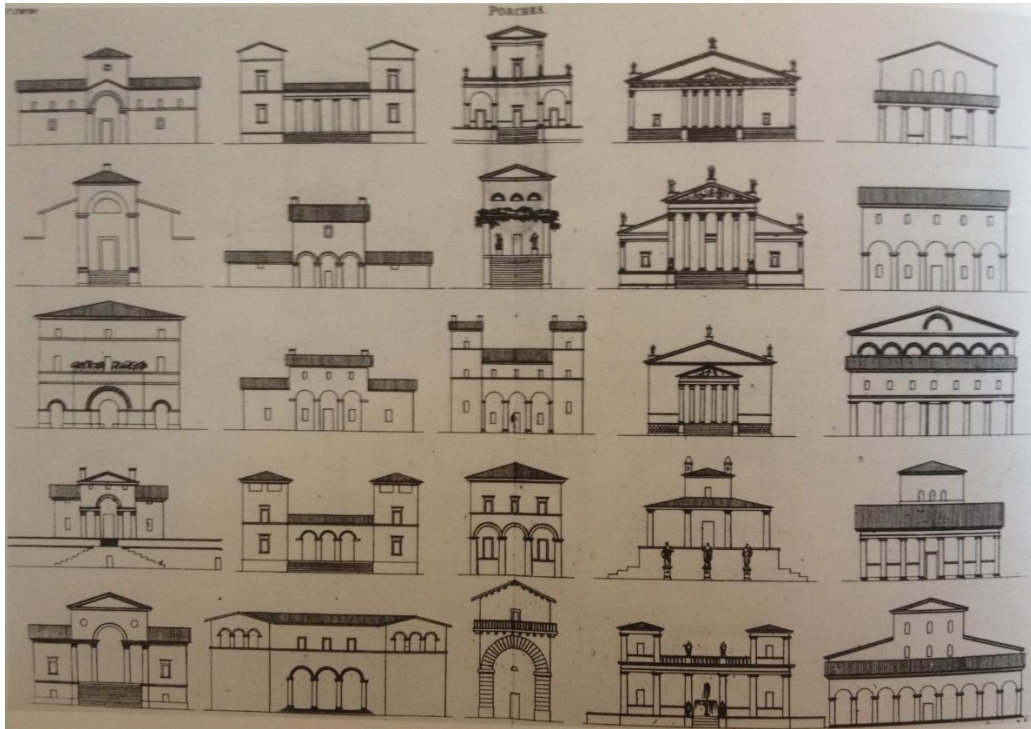
In tekeningen van negentiende-eeuwse villa's is het omringend groen ook een belangrijk element. Een kenmerk voor de *villa à l'italienne* is hierbij het gebruik van typische Italiaanse planten of bomen, bijvoorbeeld de kenmerkende spits toelopende populieren die in Italië als sinds Romeinse tijden langs de wegen en opritte van landhuizen werden geplant. Het groene element signaleert meestal een rurale setting (zie afb. 9).

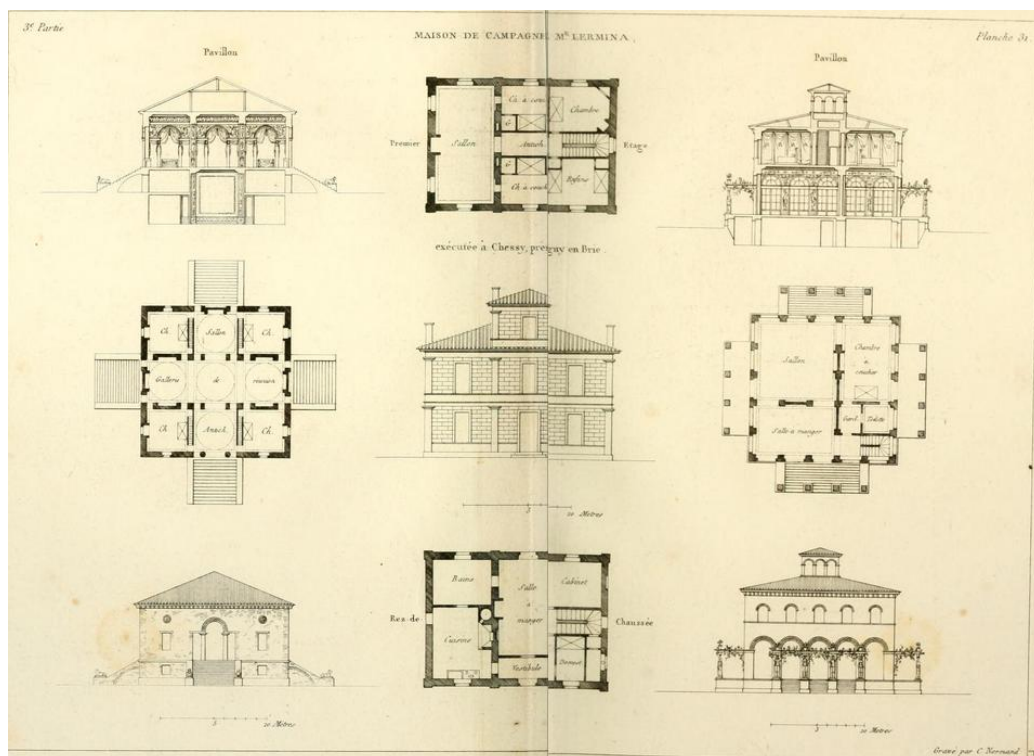
⁴²Krabbe 2009 (zie noot 18), pp. 21-29.

⁴³Krabbe 2009 (zie noot 18), pp. 21-29.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

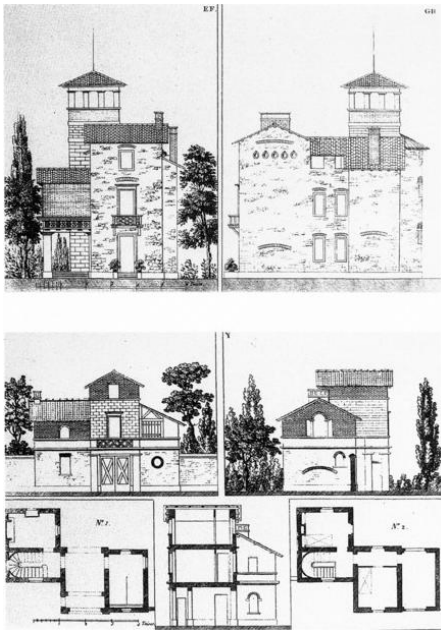

Afb. 8. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Villas à l'italienne*, z.j.

Afb. 9. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Maison Lermina*, na 1801, z. pl

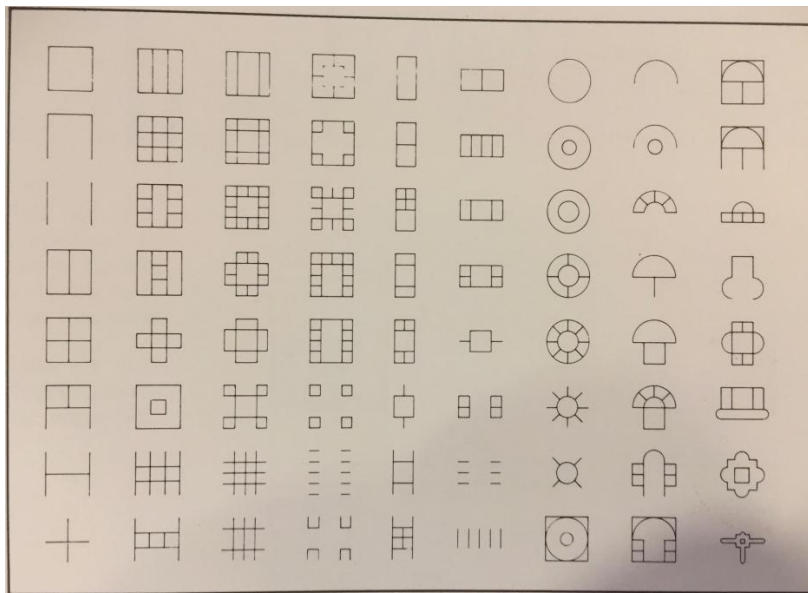

Afb. 10. M. Lomet, *Propriété de M. Lomet(te)* (plattegrond, doorsnede en gevelaanzichten van woonhuis en (boeren)bijgebouw), voor 1806, omgeving van Parijs.

Afb. 11. Louis Le Vau, *Château de Raincy*, ca. 1643. Prent door Jean Marot.

Afb. 12. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Ensemble d'édifices resultants des divisions du carré, du parallélogramme, et de leurs combinaisons avec le cercle*, 1802.

1.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de voorbereidingen getroffen voor de beeldanalyse in hoofdstuk 2. In een beknopte biografie en beschrijving van zijn studietijd is duidelijk geworden dat Zocher in Frankrijk veel kennis moet hebben opgedaan. De boeken van Serlio, Palladio, Delorme, Desgodets en de eigentijdse Durand vormden de basis van zijn architectonische kennis.

Daarnaast is benadrukt dat bij een vertaling van ontwerp naar gebouwd huis ook factoren als de wensen van de klant een rol hebben gespeeld. Deze factoren liggen buiten Zochers bereik, hetgeen betekent dat in de analyse opgepast moet worden met conclusies trekken uit verschillen tussen een gegeven ontwerp en een realisatie.

Tot slot zijn de kenmerken van de *villa à l'italienne* besproken die deze studie hoopt terug te vinden in Zochers ontwerptekeningen.

2. Zochers Villaontwerpen

2.1 Inleiding

In deze analyse worden Zochers ontwerptekeningen in twee ontwerpthema's behandeld: het blokvormig thema en het asymmetrische thema. Binnen het blokvormige ontwerpthema wordt onderscheid gemaakt in verschillende ontwerpideeën op basis van de lengte-breedteverhoudingen van het corpus. De motivatie voor deze opsplitsing is dat het idee achter een gegeven ontwerp grotendeels afhankelijk is van de grootte van het huis. Zo zijn compacte huizen meestal ontworpen als een klein, landelijk en soms rustiek buitenhuisje. Grotere huizen met een brede gevel zijn doorgaans statiger, minder ruraal en lijken naast de functie als woning of zomerhuis ook het doel te hebben om te imponeren.

Deze ontwerpen zijn zoals gezegd geïdealiseerde presentatietekeningen die aan potentiële klanten werden getoond. Omdat de datering in de meeste gevallen ontbreekt is het lastig te zeggen wie de tekenaar is geweest. Wat we weten is dat Zochers zoon Louis Paul ongeveer vanaf 1850 meewerkte in het bureau van Zocheer.⁴⁴ Juist omdat ze niet gedateerd of gesigneerd zijn lijkt het onplausibel dat Louis Paul ze maakte daar hij meestal zijn werk signeerde.⁴⁵

In het vervolg van hoofdstuk 2 wordt allereerst een beschrijving van een aantal architectonische kenmerken gegeven die doorgaans terugkomen bij beide ontwerpthema's. Daarnaast zal per ontwerpidee een analyse plaatsvinden.

---

⁴⁴Moes 1991 (zie noot 1), p. 9.

⁴⁵Moes 1991 (zie noot 1), p. 13.

2.2 Architectuurtaal ontwerpthema's

Met architectuurtaal wordt het geheel van bouwkundige vormen en elementen bedoeld die samen een visuele identiteit geven. De 'architectuurtaal' van Zocher wordt meestal omschreven als het (neo)classicisme: over het algemeen gezien als de populaire stroming binnen de Westerse architectuur van halverwege de achttiende eeuw tot ongeveer 1860. De 'stijl' kenmerkt zich door een wetenschappelijke benadering van de klassieke architectuur met correcte toepassing van elementen binnen het klassieke vormenpalet. Zochers villaontwerpen zijn geen uitzondering hierop – men kan zelfs, afgaand van een bestudering van al zijn ontwerptekeningen in combinatie met de landhuizen die hij werkelijk bouwde, stellen dat deze ontwerpen bij uitstek representatief zijn voor het (neo)classicisme in Nederland.

Aan de hand van een ontwerp voor een villapark (ongedateerd) met klassieke villa's en een aantal losse ontwerpen (ook ongedateerd) is het mogelijk om Zochers persoonlijke architectuurtaal te duiden. Op afbeelding 13 en 14 zijn twee presentatietekeningen van dit villapark te zien; een perspectiefisch en een als plattegrond. De in afbeelding 13 geportretteerde ontwerpen vertonen zeer veel van de kenmerken die men in grote lijnen identificeert met het (neo)classicisme: vrijwel uitsluitend glad gepleisterde witte of crèmekleurige gevels en klassieke elementen (zonder verwijzing naar Renaissancistische of zeventiende-eeuwse typen) zoals een uitspringend ionisch portico met corresponderende ionische pilasters op het corpus.

De ontwerpen uit het villapark zijn door Zocher verder uitgewerkt in een aantal losse geveltekeningen. Een veel voorkomend kenmerk van Zochers hier getoonde ontwerpen is een laag basement (in sommigen gevallen is er nauwelijks sprake van een basement). Enkele ontwerpen vertonen een semi-hoge basementslaag met drie treden als opstapje voor de hoofdingang (zie afb. 13). De toegankelijkheid tot het landschap is dan ook zeer direct, in veel gevallen aan het maaiveld. Vaak wordt dit benadrukt door zogenaamde *port fenêtre* (letterlijk: deurvensters) of *fenêtre à terre* (vensters aan de grond, zie afb. 13). Deze venstertypen vormen vaak de onderste geleding van de gevelstructuur (soms zowel in het middenrisaliet als op de zijrisalieten en zijn meestal in harmonie met de verdiepingsvensters (zie afb. 13).

Afb. 13. J.D. Zocher, *Presentatietekening van een villapark in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt, potlood en waterverf op papier, zie maten. (NAI catalogusnummer ZOCH47).

Afb. 14. J.D. Zocher, *Presentatietekening (plattegrond) van een villapark*, ongedateerd. Potlood op papier, zie maten. (NAI catalogusnummer ZOCH14).

Opmerkelijk is dat Zocher in geen enkel van zijn ontwerpen gebruik maakt van rustica om de gevel (en daarmee het huis in kwestie) een bepaalde sfeer te geven (zie afb. 13). Alle muurvlakken zijn glad afgewerkt. Vaak gebruikt hij een hoge mezzanineverdieping met kleine rechthoekige vensters als laatste etagegeleding voor de afsluitende kroonlijst. Soms past hij een soort rechthoekige attiek toe achter het fronton (bijvoorbeeld bij het ontwerp met negen traveeën). Met een balustrade bekroont Zocher soms de gevel van een ontwerp (zie afb. 13). Verder hebben veel van de ontwerpen daken met zeer lage, flauwe hellingen (zie afb. 13), hetzij helemaal weggewerkte daken (zie afb. 13). Dit is in eerste instantie een typisch Italiaans element, vaak voorkomend bij Italiaanse (land)huizen en villa's en veelal overgenomen door (met name) Franse architecten rond 1800.⁴⁶ Bovendien is het verbergen van een dak achter een attiek of mezzanine een vrij formele vorm van afsluiting van de gevel.⁴⁷

De meeste van de huizen in deze serie hebben in feite een redelijk formele (deftige) esthetiek; Zocher plaatst zuilen of pilasters niet alleen in het middenrisaliet maar vaak langs de gehele gevelbreedte en deze zijn meestal kolossaal van formaat. Ook hebben de meeste huizen een geprononceerd portiek hetzij uitspringend of inpandig (zie afb. 13). Het formele karakter wordt door Zocher ook doorgevoerd in de groene of ephemerale architectuur. Hij plaatst in veel van de ontwerpen bloempotten met semi-tropische of andere plantsoorten op de gevel als natuurlijke afbouw van steen naar natuur (zie afb. 13). Soms worden deze vazen en potten aangevuld door pergola's met klimop als extra tussenstap tussen het muurvlak en het groen. Een andere manier van Zocher om het groen te verwerken is om klimplanten als een soort omlijsting aan de voorgevel te plaatsen (zie afb. 13).

Omdat er geen specifiek corresponderende plattegronden van deze ontwerpen zijn maar enkel een plattegrond van 'een villaparkontwerp' (waarvan overigens moeilijk vast stellen is wat het perspectief is van het aanzicht in afbeelding 13) met redelijk simpele weergaven van de huisplattegronden moet uiterst voorzichtig omgesprongen worden met de vermeende planopbouw van deze huizen. Gesteld kan wel worden dat de meeste van deze ontwerpen waarschijnlijk bedoeld zijn als nogal blokvormige huizen. De strak gedefinieerde contouren van de ontwerpen zelf alsook de rechthoekige vormen van de villaparkplattegrond beamen dit (zie afb. 13 en 14). Toch is te zien hoe Zocher enkele huizen duidelijk met een afwijkende opbouw in gedachte had. Bijvoorbeeld een tuinmanswoning dat een T-vorm heeft (zie midden onder afb. 14) of een ander waarvan de kruisvormige plattegrond gezien kan worden als vertaling van een kruisbasiliek naar een villa (zie midden links afb. 14). Het halfronde koor is in dit ontwerp waarschijnlijk een portico.

---

⁴⁶Jean-Marie Pérouse de Montclos, *Histoire de l'architecture Française. De la Renaissance à la Révolution*, Paris 1989, p. 476; Werner Szambien, *Jean-Nicolas-Louis Durand 1760-1834. De l'imitation à la norme*, Paris 1984, pp. 272-273.

⁴⁷Moes 1991 (zie noot 1), pp. 86-87.

Tot slot onderstrepen enkele details de vrije interpretatie die Zocher naleeft met betrekking tot de classicistische ornamentatie. Veel van de friezen (zowel Dorisch als Ionisch) vertonen een fantasiedecoratie in de vorm van een laurierkrans (zie afb. 13). Andere hebben een fries met iets wat op een reeks acanthusplanten lijkt die met een dunne draad aan elkaar zijn verbonden (zie afb. 13). Dit zijn niet elementen die werden toegepast in de klassieke oudheid. In het dorische fries horen alleen metopen en trigliefen, het ionische fries is ofwel glad ofwel gedecoreerd met reliefbeelden in de vorm van figuurgroepen. Zocher laurierkransen zijn dus geen onderdeel van de klassieke ornamentiek.

Ook al hebben alle ontwerpen overeenkomsten, ze zijn ook in te delen in twee groepen met verschillende typologieën: het blokvormige en het assymetrische ontwerpthema. Het blokvormig thema bestaat uit enkel symmetrische ontwerpen en het corpus van het gebouw heeft een compacte, rechthoekige vorm. Binnen dit thema vallen de ontwerpen A tot en met I, die besproken worden in hoofdstuk 2.3. Het assymetrische thema heeft slechts een gespecificeerd ontwerp, J, waarbij de gevel bestaat uit een hoger blok dat tegen een lagere rechthoek is geplaatst. In de analyse zullen deze twee ontwerpthema's apart behandeld worden.

2.3 Het blokvormige ontwerpthema

Het blokvormige thema vormt de grootste groep van Zochers presentatietekeningen. Binnen deze heterogene groep zijn drie ontwerpideeën te onderscheiden, te weten: het Compacte Idee, het Middelgrote Idee en het Brede Idee. Het Compacte Idee omvat relatief hoge ontwerpen met minstens twee volledige bouwlagen en maximaal drie traveeën; daardoor ontstaat een vierkant gebouw. Het Middelgrote Idee is iets breder opgezet en kent dus anderhalve bouwlagen en vijf tot zeven traveeën. Tenslotte bevat het Brede Idee het meest langwerpige ontwerp met twee bouwlagen en negen traveeën.

In de volgende paragrafen zal ik per ontwerpidee een of meerdere ontwerptekeningen bespreken. Door middel van een beeldanalyse tracht ik de inspiratie achter elk ontwerp te achterhalen. In de analyse wordt gefocust op formele kenmerken zoals de lengte-breedte verhouding (het aantal bouwlagen versus het aantal traveeën) de gevelbehandeling en decoratie, de toegepaste zuilenorde, de porticovormgeving, de vorm van het dak en de aanwezigheid van pergola's of niet. Ook wordt gekeken naar het bouw materiaal van de inspiratiebronnen en die van Zochers ontwerpen waarbij opgemerkt moet worden dat het een lastige opgave is om van geveltekeningen conclusies te trekken over de gebruikte bouwmaterialen.

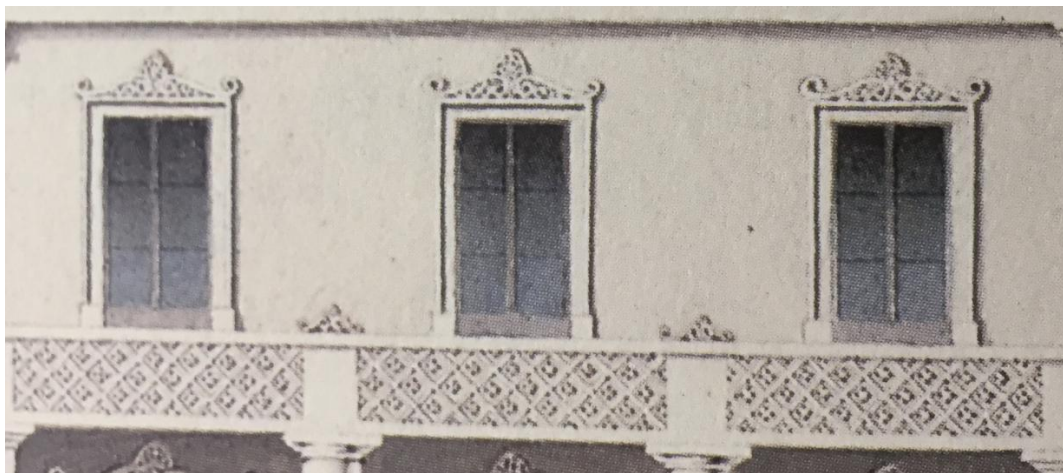
In de meeste gevallen wordt in de analyse ook een vertaalslag gemaakt naar de werkelijk gebouwde villa's van Zocher. Deze gebouwen worden per ontwerpidee vergeleken met de tekeningen aangezien ze vrijwel zonder uitzondering niet gezien kunnen worden als een directe realisatie van een specifiek ontwerp.

2.3.1 Ontwerpidee Compact

Afb. 15. **Ontwerp A.** J.D. Zocher, *Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt, potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH17).

Afb. 15a. Detail verdiepingsvensters.

Ontwerp A (afb. 15) stelt een kleine villa voor. De villa, zoals we die nu kennen, ontstond volgens Moes in Engeland in het begin van de negentiende eeuw: een klein woonhuis in een groene omgeving, bestemd voor de gegoede burger.⁴⁸ Men vond ze in kleine gemeenten, aan de groene rand van een stad of in stedelijke villaparken. De villa had als voordeel dat men hem in iedere gewenste 'picturesque' stijl kon laten bouwen en dat hij veel kleiner was dan een landhuis, en daardoor voor een grotere groep mensen bereikbaar. De Engelse 'patternbooks' getuigen van de populariteit van deze villa's; er worden talloze voorbeelden van gegeven. Zocher was een van de eersten in Nederland die begon met het ontwerpen van stedelijke villaparken en hij voegde ook villa's aan zijn ontwerpen voor wandelparken toe. Voor de villa vond hij, aldus Moes, de (neo)classicistische 'stijl' het meest passend.⁴⁹

De villa staat in een licht glooiend landschap op een heuvel, te midden van een begroeiing van bomen en struiken. Links van de gevel wordt een doorzicht gegeven naar een lagergelegen vlak landschap met heuvels aan de horizon. Het is mogelijk dat Zocher bij het maken van dit ontwerp een situering in een wandelpark op een voormalig stadsbolwerk in gedachten had. In het panorama dat bij zijn ontwerp voor het Willemsplantsoen in Utrecht uit 1843 behoort, nam Zocher villagevels als deze op (zie afb. 17).⁵⁰ Ook doet de 'setting' van het hier besproken ontwerp, met tussen het groen een uitzicht op lagergelegen landerijen, denken aan het uitzicht dat men aan het begin van de negentiende eeuw had vanaf een stadsbolwerk, toen dit nog aan het boerenland rondom de stad grensde. Zocher veranderde een aantal bolwerken in parken, waarvoor hij ook villa's ontwierp, zoals in Haarlem en in Utrecht, respectievelijk rond 1821 en 1829.⁵¹

De villagevel van Ontwerp A is drie venstertraveeën breed, twee verdiepingen hoog en heeft een afgeplat schilddak. Op de begane grond loopt een kleine galerij met twee Dorische zuilen. De gevel wordt aan beide zijden begrensd door een kolossale pilasterorde met fantasiekapiteel. Op de eerste verdieping loopt over de breedte van de gevel een balkon. De vensters hebben alle een 'Schinkeleske' vensterbekroning in de vorm van twee tegen elkaar gelegde voluten met in het midden een palmet (zie afb. 15a), een siermotief dat ook voorkomt in Ontwerp G en H (zie 2.3.2.2).⁵² Hetzelfde motief, maar dan verkleind, gebruikte Zocher voor de wat vreemd 'aangeplakte' versiering van de balustrade. Op de terrassen langs de zijgevels en op de galerij ziet men vazen met planten.

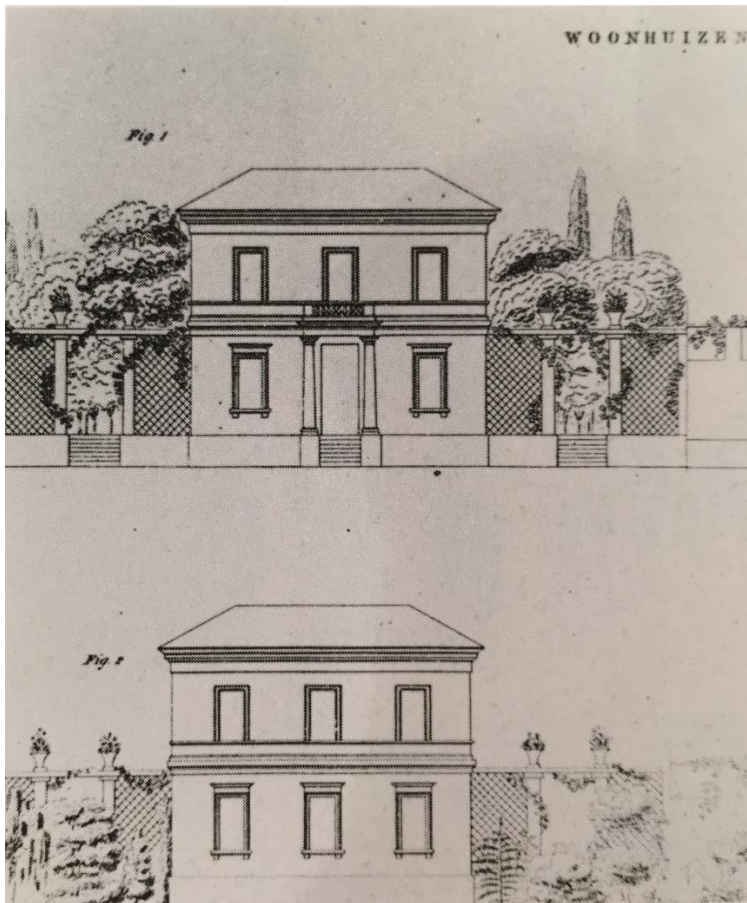
⁴⁸Moes 1991 (zie noot 1), p. 102.

⁴⁹Moes 1991 (zie noot 1), p. 103.

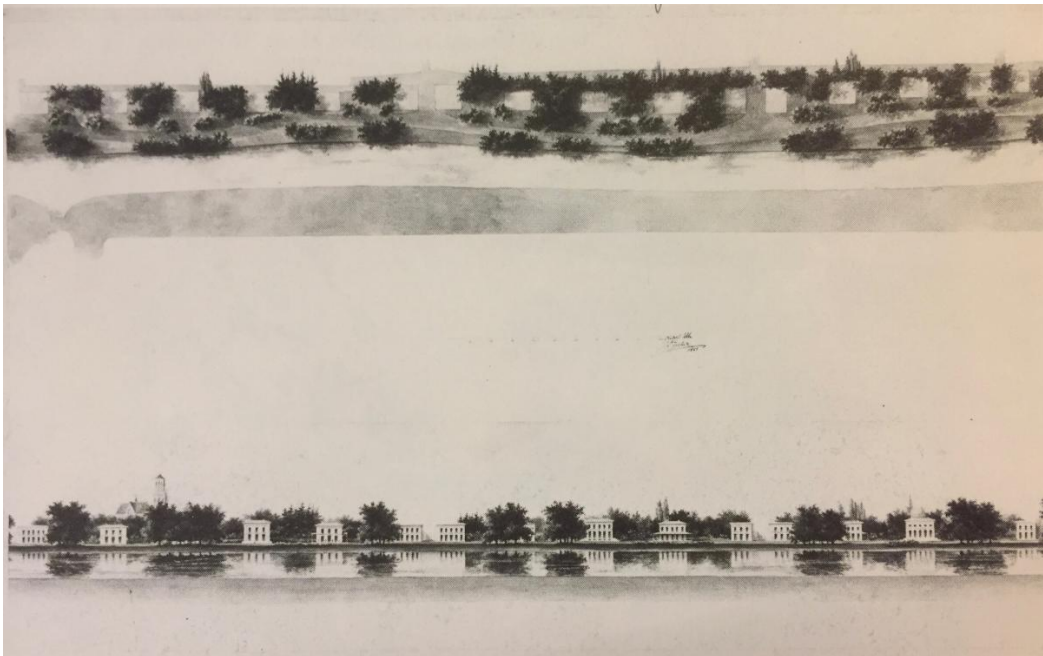
⁵⁰Moes 1991 (zie noot 1), p. 103.

⁵¹Moes 1991 (zie noot 1), p. 103.

⁵²'Schinkeleske' vensterbekroning: verwijzend naar de Duitse architect Karl Friedrich Schinkel, zie ook 2.3.2.2.

Afb. 16. **Inspiratie Ontwerp A. J. Van Straaten, Voorbeeld van een woonhuis, voor- en achtergevel.**
Gepubliceerd in: J. Van Straaten, *Afbeeldingen van antieke en moderne bouwkundige voorwerpen, ontleend aan Grieksche, Romeinsche en Oostersche tempels, paleizen, schouwburgen, badstoven en andere voorhanden gebouwen of derzelver gedeelten en ruïnen*, Amsterdam 1828-1832, plaat LXX, fig. 1 en 2.

Afb. 17. Jan David Zocher jr., *Panorama en plattegrond van het Willems-plantsoen in Utrecht*, 1843.

Zochers gevel doet denken aan de kubusvormige, door het Franse classicisme beïnvloedde woonhuisgevel die afgebeeld staat in Johannes van Straatens *Afbeeldingen van antieke en moderne bouwkundige voorwerpen* (afb. 16). Dit werk, dat tussen 1828 en 1832 in afleveringen werd uitgegeven, bevatte voorbeelden van type gebouwen in neoclassicistische stijl – zoals woonhuizen, een theater, een museum, een universiteit, een badhuis – en circuleerde in ons land in kringen van aannemers en architecten. Helemaal achterin vinden we het genoemde voorbeelden voor een woonhuis. Volgens het bijschrift was het bouwwerk zowel geschikt voor binnen als buiten de stad, maar het schematisch aangegeven groen duidt op een voorkeur voor een enigszins landelijke, althans groene omgeving. Zocher moet Van Straatens uitgave in zijn bezit gehad hebben, want in de eerste aflevering wordt hij genoemd in de Lijst van Inschrijvers.⁵³ Bovendien kende hij de aannemer-architect Van Straaten persoonlijk. Beiden waren lid geweest van de Maatschappij tot Aanmoediging der Bouwkunst in Amsterdam.⁵⁴

De overeenkomsten tussen Ontwerp A van Zocher en van Straatens woonhuis zijn groot. Vooral zijn er duidelijke gelijkenissen wat het corpus, de lengte-breedte verhoudingen en de plaatsing van vensters betreft. De gevelstructuur van beide ontwerpen omvat twee volle bouwlagen met ook ieder drie venstertraveeën met vrijwel gelijkende dimensies. De dakvorm met flauwe helling is ook vrijwel identiek aan het ontwerp van Van Straaten. Beide ontwerpen vertonen ook een balkon. Van Straaten balkon bevindt zich enkel op het middenrisaliet; deze wordt echter visueel in de breedte doorgetrokken door middel van een brede verdelingsband die de scheidingen van de verdiepingen weergeeft. Hetzelfde zien we bij Zocher zij het door een gevelbreed balkon als overkapping van een inpandig portiek. De hoofdingang wordt in beide gevallen geprononceerd door twee dorische zuilen al zijn het in het geval van Ontwerp B losstaande zuilen met een duidelijke functie als balkondargers. Bij Van Straaten zouden het eventueel halfzuilen kunnen zijn die eerder een decoratieve functie hebben. Van Straatens ontwerp vertoont pergola's aan weerszijden van de gevel. Zocher tekent vazen met sierlijke bloem op deze locatie. Beide vloeien echter voort uit eenzelfde gedachte van de landelijke Italiaanse villa; de villa à l'italienne waarin de overgang van gebouw naar natuur wordt weerspiegeld door het afbouwen van gemetseld steen naar aangelegd groen, overvloeiend in de wilde natuur.

De detaillering van Zochers huis is echter veel rijker dan Van Straatens, met acroteria als afsluiting van de vensteromlijsting, kolossale dorische pilasters op de hoeken van de gevel en in plaats van een hoog basement met trap naar de voordeur een ingang aan het maaiveld. Ook zijn de vensters op de begane grond niet hooggeplaatst zoals bij Van Straaten maar getekend als *fenetre à terre*; doorgetrokken tot aan de grond. Zochers ontwerp heeft een meer 'antiek-rurale'

---

⁵³Moes 1991 (zie noot 1), p. 103.

⁵⁴Moes 1991 (zie noot 1), p. 103.

uitstraling van van Straatens ontwerp. Onder meer het zichtbaar uitstekende balkwerk onder de kap en de kleine mezzaninevensters geven deze indruk.

De verschillen in het ontwerp ten spijt is het aannemelijk dat Zocher Van Straatens ontwerp als inspiratiebron voor Ontwerp A heeft gebruikt. Ten eerste is het zeker dat Zocher Van Straaten persoonlijk kende en de tekeningen in zijn bezit had. Ten tweede zijn de gelijkenissen tussen de beide tekeningen niet te ontkennen.

Afb. 18. **Ontwerp B.**
J.D. Zocher,
Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl, ongedateerd.
Potlood op papier, 27 x 36 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH14).

Afb. 19. **Ontwerp B.**
J.D. Zocher,
Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl, ongedateerd.
Potlood op papier, 27 x 36 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH15).

Waarschijnlijk ergens tussen 1860-1870 maakte Zocher twee ontwerpen, wellicht een voor- en tuingevel van hetzelfde huis, daarom worden ze nu hier als Ontwerp B behandeld. De ontwerpen dragen de titels *Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl met balkon* en *Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl met gevelbreed balkon* (ongedateerd, zie afb. 18 en 19). Constance Moes is van mening dat de twee tekeningen door de iets afwijkende tekentechniek, een andere (arceer)stijl en een drukkere detaillering van de gevels niet geheel aansluiten bij de andere, tot nu toe besproken ontwerptekeningen, en zijn daarom mogelijk van de hand van Zochers zoon Louis Paul Zocher (1820-1915) zijn.⁵⁵ Moes onderbouwt de datering (en daarmee haar schatting dat ze mogelijk door Louis Paul werden vervaardigd) door te wijzen op het feit dat dergelijke villa's pas in de jaren vijftig en zestig van de negentiende eeuw in Nederland in de mode kwamen en vooral gebouwd werden in kleine landelijke gemeenten en in de groene omgeving van de grote steden.⁵⁶ Het is dus niet zeker te zeggen wie de tekenaar van Ontwerp B is. De tekeningen worden over het algemeen toegeschreven aan Zocher omdat ze deel uitmaken van het Zocher Archief; daarom houden we nu aan dat ze ook van Jan David Zocher zijn.

We zien op de eerste tekening een voorgevel van drie verdiepingen met daarboven een laag schilddak. Het gebouw heeft drie traveeën met een vooruitspringend middenrisaliet met op de hoeken hiervan twee kolossale pilasters van een fantasieorde (zie afb. 18). Op de eerste verdieping van de middenpartij is een rijk bewerkt ijzeren balkon te zien, met daarachter een monumentale ingangspartij in de vorm van een serliana. Een kleine trap geeft toegang tot de voordeur die geflankeerd wordt door ijzeren hekwerk onderbroken door kleine bloemvazen (zie afb. 18). Onder de vensters van de eerste verdieping op de zijtraveeën zijn consoles aangebracht met bloemvazen (zie afb. 18).

De tuingevel op afbeelding 19 heeft een middenpartij die bestaat uit een halfcirkelvormige uitbouw en gekroond wordt door kleine kantelen. Vanaf de begane grond steunen dunne gietijzeren zuiltjes over de gehele breedte van de gevel een rijk vormgegeven balkon op de eerste verdieping. De ruimtes tussen de zuiltjes waar geen vensters achter zitten zijn ingevuld met pergola's in de gehele hoogte van de begane grond (zie afb. 19). Het geheel heeft iets gotisch of 'burcht-achtigs'. Vooral de ronde vorm van de uitbouw en de bekroning hiervan brengen dit teweeg (zie afb. 19).

---

⁵⁵Moes 1991 (zie noot 1), p. 97.

⁵⁶Moes 1991 (zie noot 1), p. 97.

Afb. 20. **Inspiratie Ontwerp B.** John Plaw, *Ontwerp voor een neoclassicistische villa*. Uit: *Rural architecture or Designs from the simple cottage to the decorated villa* (1802), Plate XI.

Wat opvalt bij Ontwerp B is dat de typologie, de oervorm van dit type huis sterk lijkt op de Engelse 'Georgian' villa, op zijn beurt mogelijk een vertolking van de Italiaanse villa. Met name één boek diende volgens Zocher biografe Constance Moes als hulp voor Zocher: John Plaws *Rural Architecture or Designs from the simple cottage to the decorated villa*, uitgegeven in Londen in 1802.⁵⁷ Moes wijst erop dat de wijze waarop de voorbeelden in een geheel uitgewerkt landschap zijn geplaatst sterk doen denken aan de opzet en uitvoering van Zochers tekeningen.⁵⁸

In het boek van Plaw valt een ontwerp op dat meteen doet denken aan Ontwerp B; *Plate XI* ofwel een ontwerp voor een neoclassicistische villa (zie afb. 20). Het is een gebouw van twee bouwlagen met een hoog basement met souterrain. Een breed vooruitspringend middenrisaliet wordt bekroond door een fronton met guirlandes in het timpaan. Het onderste gedeelte van het schilddak gaat schuil achter betimmeringen met balustrade-openingen boven de raamtraveeën links en rechts. Een brede trap van vier treden geeft toegang tot de voordeur die wordt geflankeerd door twee muurnissen en bekroond door een half rond bovenlicht en vazen op een plint (zie afb. 20).

Plaws ontwerp heeft qua detaillering weinig gemeen met Ontwerp B. Ondanks de veel rijkere en ten dele eclectische gevelbehandeling (fantasieorden, kantelen en de ronde 'kasteeltorenvormige' uitbouw, zie afb. 18 en 19), is het ontwerpidee van Ontwerp B toch duidelijk verwant aan John Plaw. Dit is vooral te zien in het corpus en de gevelstructuur. Beide ontwerpen vertonen een compacte blokvorm, een indeling in drie bouwlagen met eveneens drie risalieten met een breder uitspringend middenrisaliet. Meer specifiek gezien hebben ze beide een basement van drie treden hoog, bij Zocher weliswaar zonder souterrainvensters. De kap in de vorm van een schilddak met twee symmetrisch geplaatste schoorstenen is ook opvallend gelijkend. Hieronder zijn er bij Zocher mezzaninevensters geplaatst. Bij Plaw missen deze maar is de gevellengte verhoogd door middel van een pseudo-attiek met boven de risalietvensters kleine rechthoekige balustradeopeningen. Zocher kopieert hier niet slaafs het werk van Plaw, maar de kern ervan. In dit geval is de kern, de typische blokvorm, terug te leiden naar wat Zocher uit zijn Franse leertijd kende: de *villa à l'italienne*.

---

⁵⁷Moes 1991 (zie noot 1), p. 23.

⁵⁸Moes 1991 (zie noot 1), p. 23.

Afb. 21. Realisatie Ontwerpidee Compact. Jan David Zocher jr., *Hoog Beek en Royen*, ca. 1824, Zeist.

Op een kleine groene heuvel in het centrum van Zeist ligt het eenvoudige, witgepleisterde landhuis van de buitenplaats Hoog Beek en Royen (zie afb. 21). Het huidige 'moderne' landhuis werd in 1824 aan Zocher in opdracht gegeven door Albert Vroombergh, die de oude buitenplaats aan de overkant van de Dribergseweg had gekocht van de heer C.W. Wijborgh. Deze had de grote buitenplaats op openbare veiling gekocht op 15 mei 1818.⁵⁹

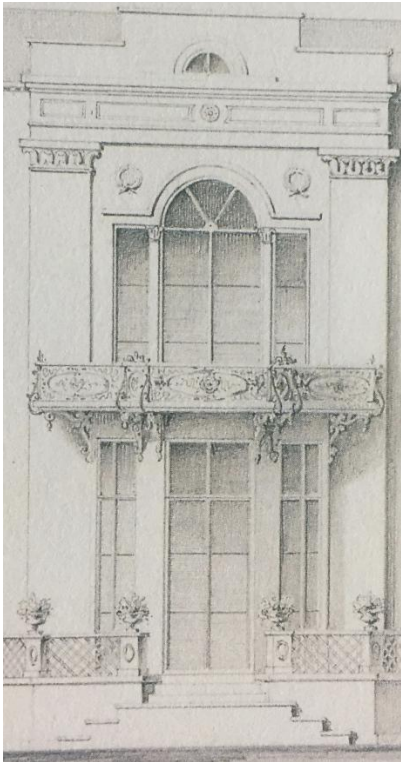
Het bescheiden landhuis van Zocher telt twee bouwlagen en een zolderverdieping, die bekroond wordt door een schilddak met balustrade op het plat. De voorgevel is drie traveeën breed en heeft een vooruitspringend middenrisaliet met op de eerste verdieping een klein balkon ondersteund door twee consoles (zie afb. 21). Oorspronkelijk telde het huis maar een bouwlaag, maar van dit huis zijn geen afbeeldingen meer bekend. Waarschijnlijk heeft Zocher tegelijk met de aanleg van de tuin en de bouw van het koetshuis in 1836 de uitbreiding van het huis met een verdieping voltrokken.⁶⁰

Hoog Beek en Royen zoals het er nu staat lijkt geen Italiaanse bron van origine te hebben. Zo komt de voorgevel in ieder geval niet overeen met de ontwerpen voor de *villas à l'italienne* van Durand, en ook is hier geen sprake van italianiserende details zoals het gebruik van een serliana, de toepassing van bepaalde orden of typisch Italiaanse daken met uitstekende einden en flauwe helling (zie afb. 8 en 20).

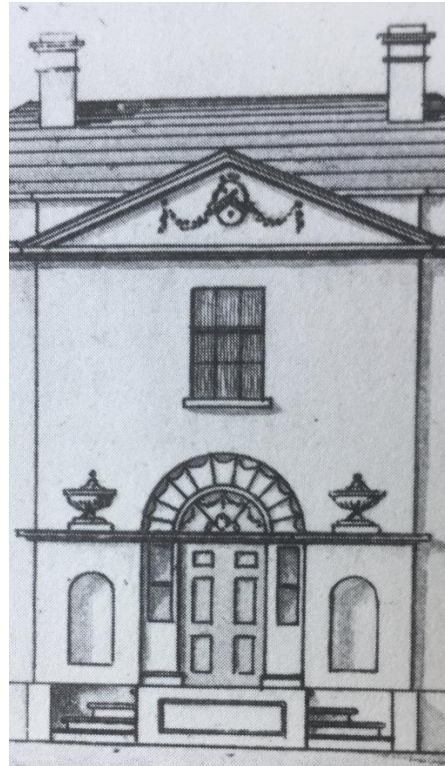
---

⁵⁹Website: *Utrechtse Buitenplaatsen* <<http://www.utrechtsebuitenplaatsen.nl/buitenplaats/hoog-beek-en-royen>> (7 april 2015); Constance Moes en de website *Utrechtse Buitenplaatsen* noemen 1824 als het bouwjaar van het door Zocher gebouwde landhuis. Hierbij verwijst Moes naar het boek van Roland H. Blijdenstein, *Zeist, Groei en Bouw (...)*, Zeist 1984, pp. 44-48. Josi Smit stelt hiertegen dat de bouwperiode tussen 1826-1832 plaats vond maar onderbouwt haar bewering niet.

⁶⁰Smit 2008 (zie noot 1), p. 71.

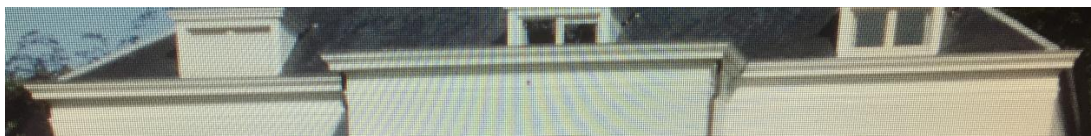
Afb. 18a. Detail lichtvensters.

Afb. 20a. Detail lichtvensters.

Afb. 20b. Detail kroonlijst.

Afb. 21a. Detail kroonlijst.

Toch zijn ook hier Italiaanse invloeden zichtbaar. De zojuist besproken compacte blokvorm is een van de meest typerende elementen van de *villa à l'italienne* en wordt zowel in Ontwerp B, bij Plaw alsook hier in een gerealiseerde villa als ontwerptidee toegepast.

Het markant uitstekende middenrisaliet is in alle drie gevallen sterk aanwezig. Bij Hoog Beek en Royen zijn aan weerszijden van de hoofdingang pilasters aanwezig in een fantasieorde die opgaan in consoles die een klein balkonnetje ondersteunen (zie afb. 21). Plaws ontwerp vertoont iets gelijkends: omlinjnde lichtvensters die opgaan in het halfronde bovenlicht (zie afb. 20a). Deze op pilasters gelijkende lichtvensters lijken optisch gezien de met vazen bekroonde plint te ondersteunen. Ook het schilddak van Hoog Beek en Royen komt (op de schoorstenen na) overeen met de kap van Plaw en Ontwerp B.

De kroonlijst van Hoog Beek en Royen (afb 21a) heeft meer gemeen met de kroonlijst van Plaw (afb. 20a) dan die in Zochers eigen Ontwerp B, omdat deze laatste minder geprononceerd is. Wellicht heeft Zocher dit element direct van Plaw overgenomen en gerealiseerd, zonder deze eerst via zijn eigen presentatietekeningen te toetsen.

2.3.2 Ontwerpidee Middelgroot

2.3.2.1 Subgroep Laag

De gevels voor kleine landhuizen of villa's in de Subgroep Laag zijn steeds twee verdiepingen hoog en hebben een meer of minder uitspringende middenpartij met links en rechts daarvan één venstertravee. Met name cat. nrs. 8, 9 en 11 zijn te beschouwen als variaties op eenzelfde soort gevel, waarbij Zocher telkens alleen de middenpartij een andere vorm gaf. Bij deze ontwerpen heeft de hoofdverdieping fenêtres à terre en zijn de vensters van de verdieping vrij laag. Hier waren vermoedelijk onder andere de slaapkamers en de kinderkamers ondergebracht.

Zocher maakte drie ontwerpen van een klein landhuis die veel overeenkomsten vertonen (zie afb. 22, 23 en 24). Het zijn drie volledig gepleisterde huizen en beide tellen ze vijf traveeën met uitspringend middenrisaliet in de vorm van een kolossaal portiek, het een dorisch en de andere ionisch. De villa's tellen twee bouwlagen met beduidend kleinere verdiepingsvensters dan die op de beletage. Ontwerp C is een Dorisch ontwerp met dubbele gecanneleerde pilasters op de hoeken van het middenrisaliet (zie afb. 22). Ontwerp D is een ionische villa met pilasters op de hoeken van het bouwcorpus (zie afb. 23). Ontwerp E is ook een ionisch huis met vrijwel eenzelfde gevel als ontwerp D maar dan met klassiek fronton en schilddak (zie afb. 24).

Naast het gebruik van een verschillende orde zijn er nog een aantal verschillen te benoemen. Ontwerp D heeft een ondoorbroken mezzanine als afsluiting van de portiek, terwijl ontwerp C juist een doorbroken en iets lager mezzanine heeft waarbij de opengewerkte delen met halfronde ringen zijn afgewerkt. Bij ontwerp D maakt Zocher gebruik van zogenaamde fenetre à terre op de beletage, doorlopende vensters tot aan het maaiveld, die worden bekroond door prominente consoles. Bij ontwerp C worden de vensters onderbroken door een basement en hebben ze geen consoles. Ook de verdiepingsvensters van ontwerp D zijn duidelijk anders dan die van ontwerp C, groter en hebben een meer vierkante vorm. Ontwerp D kent aan weerszijden van de villa een pergola met klimplanten en waaronder drie vazen met bloemen zijn geplaatst; ontwerp C heeft dit groene element niet.

Ontwerp E is nagenoeg vrijwel identiek aan D maar heeft in het midden een sterk naar voren springende kolossale Ionische portico met fronton en een versiering van acroteria. De zuilen zijn gecanneleerd, dit in tegenstelling tot Ontwerp D, maar hebben hetzelfde basement. Geheel in tegenspraak met dit neo-Griekse motief is het daarachter oprijzende schilddak met op het plat een ijzeren balustrade. Langs de voorzijde van de gevel loopt een smal terras, waarop siervazen met bloeiende planten staan, en in het midden leidt een trap met drie treden naar de tuin. Of het terras langs de zijgevels doorloopt is niet aan de tekening af te lezen. Zocher tekende slechts het vooraanzicht, waarop aan de zijgevel zeer schematisch een smalle strook metselwerk met daarop drie potten met planten is weergegeven.

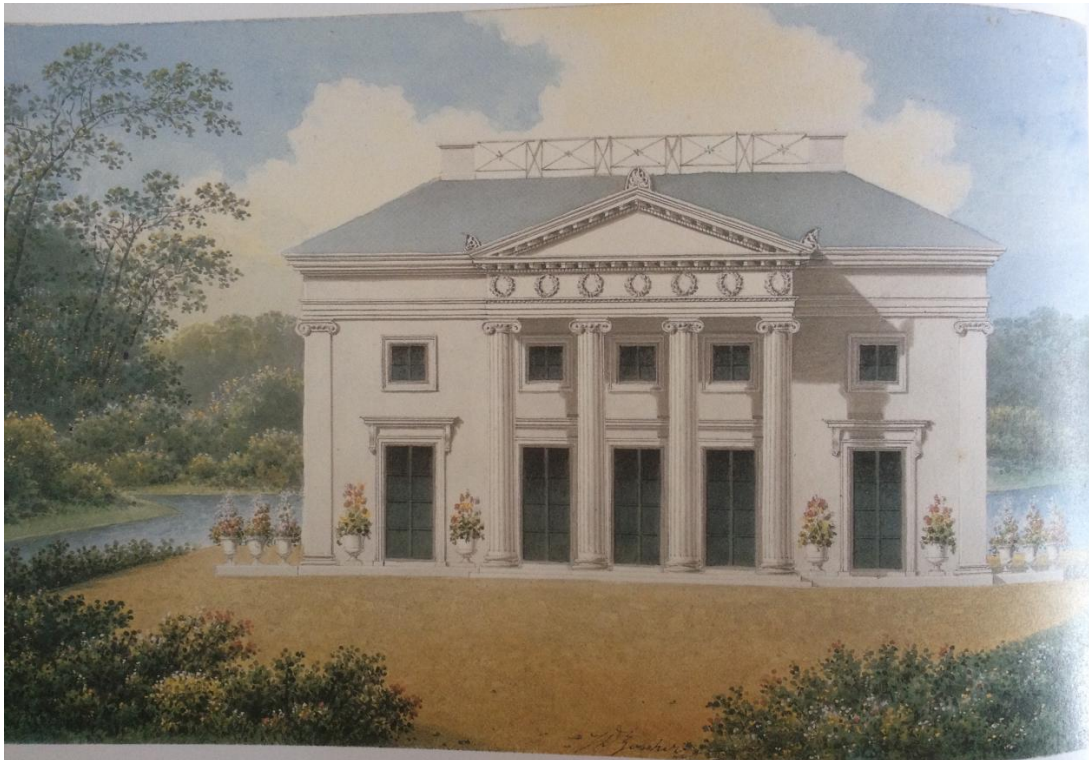
Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 22. **Ontwerp C.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Potlood op karton, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH11).

Afb. 23. **Ontwerp D.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt met waterverf op karton, 15 x 25 cm, opgezet op originele kartons. (NAI catalogusnummer ZOCH9).

Afb. 24. **Ontwerp E.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt met waterverf op karton, 15 x 25 cm, opgezet op originele kartons. (NAI catalogusnummer ZOCH8).

Afgezien van deze verschillen tonen de huizen sterke overeenkomsten als het gaat om het bouwcorpus, de maatverhoudingen en in grote mate ook de gevelbehandeling (zie afb. 22 en 23, en 24). De daken van C en D zijn plat afgewerkt. Alle drie ontwerpen hebben een vrij geprononceerde kroonlijst met in elk fries een soort van laurierkrans als motief en een directe intrede ter hoogte van het maaiveld. Wat de ontwerpen echter onmiddellijk met elkaar doet verbinden is het volume, het massaplan. Het zijn allen vrij compacte maar niet kleine villa's met een mijns inziens sterke nadruk op de 'verankering' in het landschap. Hiermee bedoel ik dat de nadruk sterk op de horizontaliteit, en niet de verticaliteit is gelegd. De plat afgewerkte daken van de eerste twee, het vrij lage corpus en de ingang aan het maaiveld maken dat de gebouwen nogal geworteld in het landschap overkomen. In Ontwerp E is door het gebruik van een meer traditioneel Hollands schilddak dit gevoel minder sterk aanwezig. Daarnaast wordt met name in ontwerp D de 'lichtvoetigheid' tenietgedaan doordat Zocher hier een beperkte afstand tussen ionische zuilen toepast in het middenrisaliet.

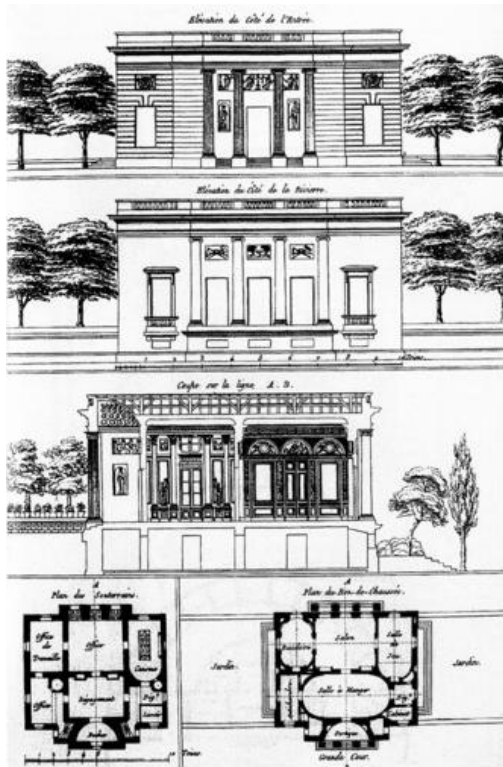
Omdat ontwerp C, D en E sterk gelijkend zijn ligt het voor de hand om ook de mogelijke inspiratiebronnen voor beide ontwerpen samen te behandelen.

In Jean-Charles Kraffts *Receuil d'Architecture Civile* uit 1812 is een ontwerp getoond van de beroemde 'revolutionaire' architect Claude Nicolas Ledoux van een *Pavillion de Louveciennes* (zie afb. 25 en 26). Het toont sterke overeenkomsten met Zochers villaontwerpen C en D. Het is een vijf traveeën breed ontwerp met uitspringend middenrisaliet in de vorm van een ionische portico (zie afb. 25 en 26). Het belangrijkste verschil is echter de gevelbehandeling van de voorgevel die een vorm van rustica vertoont. De voorgevel van Ledoux lijkt echter op een tussenoplossing in verhouding tot Zochers ontwerpen C en D. Ledoux past een kolossale portico toe met glad fries maar deze staat op een op zichzelf uitspringend stuk van de muur, de portico is als het ware op een reeds uitspringend muurvlak gezet met daarachter een trap naar de hoofdingang (zie afb. 25 en 26). Het resulterende verschil is dat het Paviljoen van Louveciennes een meer formele, minder directe relatie met de omgeving uitdraagt. Ook de toepassing van beeldengroepen in reliëf in plaats van de verdiepingsvensters in combinatie met een mezzaninebekroning over de gehele breedte van het huis verleent Ledoux' huis iets van formaliteit, de gesnoeide bomen benadrukken tevens een stedelijk element (zie afb. 26). Zocher, die zijn ontwerpen in een glooiend parklandschap plaatst met pergola's en vazen (op zich vrij formeel) creëert eerder een ruraal gevoel dat bij Ledoux mist. Opvallend is dat Zochers ionische ontwerp ook pilasters op de hoeken heeft, iets dat bij Ledoux volledig mist op zowel de voor- als achtergevel (zie afb. 23 en 26).

Toch zijn de gelijkenissen veel sterker dan de afwijkingen; het bouwvolume komt grotendeels overeen met elk vijf traveeën in een blokvormig corpus, een lage verdieping, sterk geprononceerde kroonlijst en riantes consoles boven de beletagevensters (zie afb. 22, 23, 25 en 26). Ontwerp C heeft ook een inpandig portiek in een uitspringend middenrisaliet zoals dat bij Ledoux te zien is. De hele afwerking van zowel Zochers als Ledoux' huizen is sober te noemen. Er is geen overmaat aan versiering of uitbundigheid aan details. Deze overeenkomst in de uitstraling van soberheid in combinatie met een zeer gelijkende gevelopbouw is reden om te vermoeden dat Zocher Ledoux als inspiratiebron heeft gebruikt.

Een ander ontwerp dat sterke overeenkomsten vertoont met de drie Zocher tekeningen is het beroemde Petit Trianon van Ange-Jacques Gabriel uit 1762 (zie afb. 27). Château de Petit Trianon, een middagvertrek van Lodewijk XV en diens maîtresse madame du Barry is interessant vanwege de bekendheid die het reeds in de achttiende- en negentiende eeuw genoot. Het is buitengewoon plausibel dat Zocher dit gebouw kende, wellicht reeds voor zijn vertrek naar Parijs en daarom mogelijkheid had zijn eigen ideeën omtrent landhuizen in het algemeen en 'het kleine landhuis' in het bijzonder gretig te stimuleren met als bron dit huis.

Afb. 25. Inspiratie Ontwerpen C, D en E. Claude Nicolas Ledoux, *Pavillon de Louveciennes* (plattegrond, voor- en achtergevel en doorsnede), gepubliceerd in: Jean-Charles Krafft, *Recueil d'Architecture Civile*, 1812, plaat 1.

FIG. 6

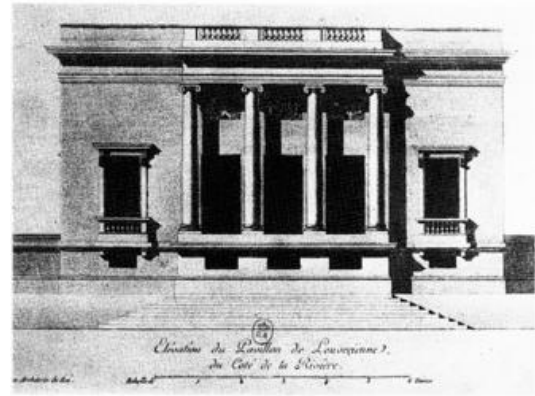
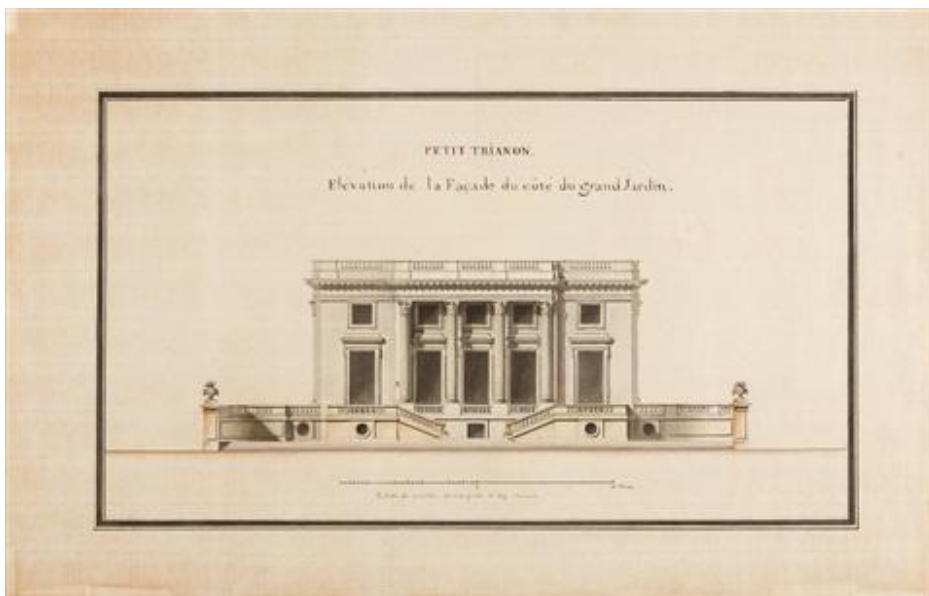

FIG. 7

Afb. 26. Inspiratie Ontwerpen C, D en E. Claude Nicolas Ledoux, *Pavillon de Louveciennes* (plattegrond, voor- en achtergevel en doorsnede), gepubliceerd in: Claude Nicolas Ledoux, *L'architecture considérée sous le rapport de l'art, des moeurs et de la législation*, 1847, plaat 270 en 272.

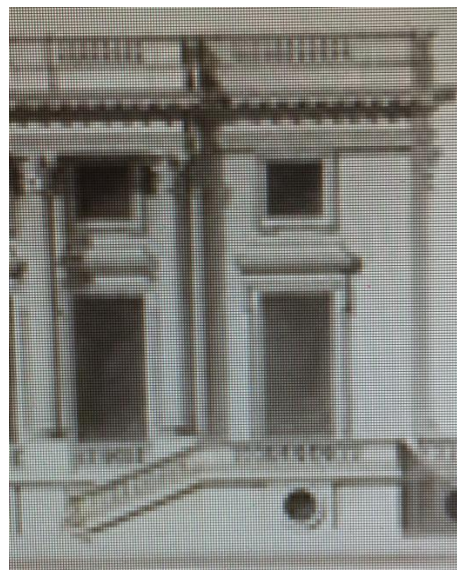
Afb. 27. Inspiratie Ontwerpen C, D en E. Ange-Jacques Gabriel, *Château de Petit Trianon* (tuingevel), ca. 1762.

Met name de tuingevel heeft veel weg van Zochers ontwerpen; vijf traveeën met kleine verdiepingsvensters en plat dak dat schuilgaat achter een gevelbrede balustrade, een portico bestaande uit vier corinthische zuilen, geprononceerde consoles en uitstekende kroonlijst (zie afb. 27). Onder de kroonlijst is echter een tandlijst aangebracht of zijn cassetten opgenomen als deel van de kroonlijst ter verschil met de afgeschuinde kroonlijsten in Zochers ontwerpen (zie afb. 22, 23, 24 en 27). Ook het gehele souterrain van het Petit Trianon mist bij Zocher; Zochers ontwerpen C en D zijn als het ware afgekapt zonder een kelderverdieping. Desalniettemin zou gesteld kunnen worden dat vooral de gevels in ontwerp D en E een volledige nabootsing zijn van Gabriels ontwerp. Afgezien van de brede balustrade en het souterrain zijn alle verhoudingen en details vrijwel identiek: vijf vensters met eenzelfde prominente consoles, daarboven vijf verdiepingsvensters met dezelfde omlijsting en dezelfde verhouding tot elkaar, een tandlijst als bekroning van het fries met daarboven de mezzanine (zie afb. 23a en 27a). De mezzanine van Gabriel daarentegen is beter vertegenwoordigd in Zochers ontwerp C, waar het geheel is opengewerkt maar dan in niet als balusters maar als kruisvorm (zie afb. 22).

Concluderend kan gesteld worden dat Ledoux' en Gabriels ontwerpen sterke overeenkomsten vertonen met de ontwerp C, D en E van Zochers hand. Met name van het bekende Petit Trianon van Gabriel is het heel sterk aannemelijk dat Zocher dit als inspiratie benutte voor zijn gevels in D en E.

Afb. 23a. Detail vensterlijstwerk en consoles.

Afb. 27a. Detail vensterlijstwerk en consoles.

Het landhuis Bloemenheuvel in Bloemendaal dat Zocher tussen de jaren 1820 en 1826 bouwde vertoont een opmerkelijke gelijkenis met de ontwerpen van Subgroep Laag, specifiek Ontwerp C (zie afb. 22 en 28). Het is een ionisch huis van zeven traveeën en twee bouwlagen met plat dak en een attiek over de gehele gevelbreedte. Het inpandige portiek heeft twee kolossale zuilen met aan weerszijden een kolossale pilaster. De ionische orde is gecanneleerd.

Ontwerp C is een dorisch huis en telt slechts vijf venstertraveeën maar heeft niettemin bijzonder veel weg van Bloemenheuvel. De hele gevelindeling is vrijwel identiek, met een inpandige kolossale portico, beduidend kleinere vensters op de verdieping, geprononceerde kroonlijst en glad gepleisterde gevels (zie afb. 22 en 28). Enkel het met een fantasieorde bewerkte fries en de dubbelgeschakelde pilasters in Ontwerp C worden niet herhaald bij Bloemenheuvel. Ook is Zocher iets anders met de detaillering omgesprongen in Bloemenheuvel, zoals door een toepassing van consoles op de beletagevensters, een gevelbreed attiek, afgeronde lichtvensters in het portiek en het gebruik van luiken bij alle ramen op het vooruitspringende deel van de gevel.

Wellicht zag Zocher bij zijn villaontwerpen de mogelijkheid om naar wens en behoefte van de klant de uitvoering van een dergelijk ontwerp te vergroten. Op deze manier heeft hij het ontwerpidee – het ideaal – behouden maar het op een eigentijdse en praktische wijze uitgevoerd.

Afb. 28. Realisatie Ontwerpidee Middelgroot, Subgroep Laag (Ontwerp C). Jan David Zocher jr., Bloemenheuvel te Bloemendaal, ca. 1820-1826. Foto uit 1892.

Een derde ontwerp in de Subgroep Laag is Ontwerp F: een klein landhuis van anderhalve bouwlaag met halfronde portico (zie afb. 29). Het ontwerp is van eenzelfde breedte als de voorgaande van deze subgroep maar telt niet vijf maar zeven venstertraveeën. De halfronde ionische portico vult de breedte van drie normale traveeën maar door het halfronde oppervlak ontstaat er ruimte voor nog twee venstertraveeën. Het ontwerpidee van Ontwerp F is dus gelijk aan de andere in deze groep.

Ter verschil met de voorgaande ontwerpen van deze groep is het dak zichtbaar gelaten met een redelijk steile helling. Het gaat niet schuil achter een mezzanine of balustrade. Het dak van de uitgebouwde portico is licht hellend naar een centrale rotonde toe. Deze heeft een kleine ronde afscherming; een soort mezzanine. De dakbedekking is onduidelijk weergegeven maar een aantal ribben leidt van de kroonlijst naar de rotonde toe op het porticodak.

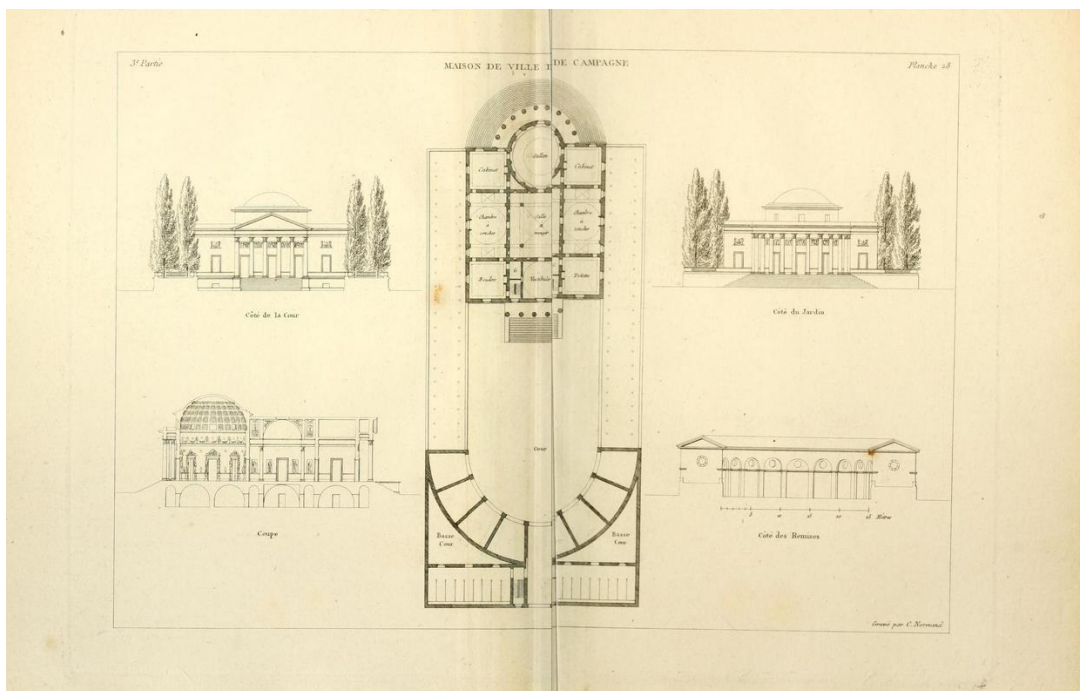
De gevelbehandeling is glad met een laag basement en grote vensters op de begane grond. De vensters hebben prominente consoles op de zijrisalieten. Er zijn zes ionische zuilen in het portiek opgenomen met aan elke zijde een ionische pilaster als overgang naar het muurvlak en een pilaster van dezelfde orde op de hoeken van het corpus. De zuilen staan los van de gevelwand. Kleine rechthoekige verdiepingsvensters weerspiegelen de grotere ramen op de benedenverdieping. De ons inmiddels bekende fantasieorde in de vorm van een laurierkrans bekroont het fries op het middenrisaliet. Aan weerszijden van de gevel tekenen drie bloemvazen de overgang van steen naar natuur.

Afb. 29. **Ontwerp F.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, 1841. Potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH10).

In het monumentale werk van Durand *Précis de leçons d'architecture: données à l'École Polytechnique* uit 1802 is het ontwerp in afbeelding 30 weergegeven, getiteld *Maison de Campagne*. Het ontwerp van dit kleine corinthische landhuis telt vijf venstertraveeën met prominent fronton aan de voorzijde en een halfronde portico op de achtergevel (zie afb. 30). Het dak is afgeplat en de halfronde portico wordt bekroond door een koepel.

Het ontwerp komt sterk Italiaans over. Zowel de gevelopbouw met het hoge fronton op de voorgevel als het koepelgewelf, dat als bekroning dient van de achtergevel, zijn kenmerken van de *villa à l'italienne*. Ook de ingetekende Italiaanse populieren en het hoge basement met prominente trap naar de hoofdingang laten de Italiaanse (en vooral de Palladiaanse) wortels van dit ontwerp zien.

Afb. 30. **Inspiratie Ontwerp F.** Jean-Nicolas-Louis Durand, *Maison de campagne*. Gepubliceerd in: Jean-Nicolas-Louis Durand, *Précis de leçons d'architecture: données à l'École Polytechnique*, (1802), plaat 28.

Hoewel Krabbe bovenstaand boek van Durand niet noemt als leesvoer voor de jonge Zocher, is het gezien de relatie tussen Lebas en Durand niet onwaarschijnlijk dat hij Durands werk gekend zou hebben. Dit vermoeden wordt bevestigd bij het vergelijken van Ontwerp F en Maison de Campagne. Durands ontwerp heeft een overeenkomend corpus met vijf traveeën. Ook is de begane grond veel prominenter dan de evenals bij Zocher vrij summiere verdieping (attiek). De opvallenste overeenkomst is natuurlijk de halfronde portico die zich aan achtergevel van Durands ontwerp bevindt. Zowel bij Durand als Zocher is de bijbehorende zuilenrij losstaand van de gevel.

Hoewel het aannemelijk is dat Zocher dit ontwerp van Durand kende en het als inspiratie voor Ontwerp F gebruikte is het niet uit te sluiten dat een of meerdere andere voorbeeldontwerpen van Durand of andere eigentijdse Franse architecten eveneens dienden ter inspiratie. Het is echter duidelijk dat Zochers Ontwerp F typische kenmerken van de *villa à l'italienne* vertoont. Mogelijk benutte Zocher de elementen van Durands ontwerp die hem het beste schikten en waarin hij het meeste potentieel zag voor zijn Nederlandse klandizie, zoals het halfronde motief, maar veranderde naar behoefte details zoals de zuilenorde.

Afb. 29a. Detail vensterindeling.

Afb. 30a. Detail vensterindeling.

Zochers Ontwerpen C tot en met F vormen samen de Subgroep Laag in het Ontwerpidee Middelgroot. Alhoewel er genoeg tekeningen zijn gevonden die dit idee vertegenwoordigen, zijn er weinig van Zochers gebouwde villa's die als realisaties hiervan kunnen worden beschouwd. Een villa op de Utrechtse Heuvelrug bij Zeist vertoont wel overduidelijke overeenkomsten met Ontwerp F.

Landhuis De Breul uit 1833 was de laatste villa die Zocher in de omgeving van Zeist bouwde, tussen Zeist en Driebergen (zie afb. 31 en 32). Evenals Molenbosch (zie afb. 36) en Hoog Beek en Royen (zie afb. 21) bevindt ook dit landgoed zich aan de noordzijde van de Driebergseweg, met uitzicht naar het lager gelegen zuiden. 1833 wordt meestal gezien als het jaar waarin de werkzaamheden aan huis De Breul, park en bijgebouwen werden afgesloten. Het jaar waarin het huis werd opgetrokken was mogelijk al 1825.⁶¹ In 1832 kocht de Utrechtse bankier mr. Jan Kol (jaartallen onbekend) een stuk grond van circa 86 hectare waarop reeds een huis en schuur met eigen erf stonden. Zocher wordt ingehuurd om een landschapstuin om het huis aan te leggen.⁶² Waarschijnlijk wordt deze opdracht verruimd zodat naast de landschapstuin ook een nieuw te bouwen huis met bijgebouwen en tuinsieraden uitgevoerd moeten worden. Het huis wordt aangelegd op een kunstmatige heuvel, waarvan de aarde van de uitgegraven slingerdijver afkomstig is.

---

⁶¹Smit 2008 (zie noot 33), p. 90. Smit geeft 1833 aan als het ontwerpjaar, maar stelt vervolgens dat 'In 1825 bouwde Zocher hier [...] een neoclassicistisch huis voor de bankier Jan Kol.' In het veel uitvoeriger boek van Constance Moes wordt het landgoed De Breul vreemd genoeg totaal niet genoemd, ook niet als onderdeel van de uitgevoerde ontwerpen van Zocher! De website *Kastelen in Utrecht* stelt dat '...de Utrechtse bankier mr. Jan Kol langs de Driebergseweg op de grens van Zeist in 1832 een stuk grond van zo'n 86 ha koopt, waarop een huis en een schuur met een erf staan. J.D. Zocher jr. wordt verzocht een landschapstuin om het huis aan te leggen.' Website: *Kastelen in Utrecht* <<http://www.kasteleninutrecht.eu/DeBreul.htm>> (13 april 2015). Het dus is onduidelijk of Zocher het huis in kwestie, het nieuwe, grote De Breul reeds voor de aankoop van Jan Kol had gebouwd. Waarschijnlijk niet. Een krijtlitho van ene M.A. van Straaten uit circa 1828, in het bezit van het Utrechts Archief toont de voorgevel van 'het huis De Kleine Breul te Zeist.' De prent is afkomstig uit *Gezichten van Buitenplaatsen en Gebouwen gelegen tusschen de stad Utrecht en de Grebbe*, uitgegeven in 1829. Deze prent behoort tot de *Atlas Coenen van 's Gravesloot*. Met alle waarschijnlijkheid is het huidige landhuis dus pas in 1833, en niet rond 1825 gebouwd zoals Smit in het begeleidende tekst stelt.

⁶²Website: *Kastelen in Utrecht* <<http://www.kasteleninutrecht.eu/DeBreul.htm>> (13 april 2015).

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

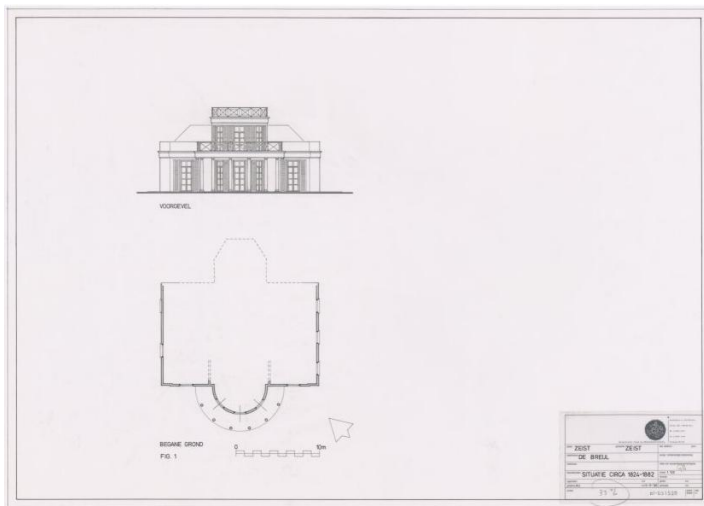
Afb. 31. Realisatie Ontwerpidee Middelgroot, Subgroep Laag (Ontwerp F). Jan David Zocher jr., *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Tekening van P.J. Lutgers.

Afb. 32. Realisatie Ontwerpidee Middelgroot, Subgroep Laag (Ontwerp F). Jan David Zocher jr., *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Krijtlitho van Michel Mourot.

Er is maar weinig bekend van het oorspronkelijke huis De Breul van Zocher, daar het in de loop der tijd meermaals is veranderd en verbouwd. Een van de weinige afbeeldingen van Zochers neoclassicistische ontwerp is een krijtlitho van Michel Mourrot (die het Utrechts Archief dateert rond 1828-1829, maar die, gezien Zochers latere betrokkenheid vanaf 1832, vermoedelijk van ergens rond 1833 moet zijn (zie afb. 32) We zien een volledig witgepleisterd huis van twee bouwlagen en met vijf raamtraveeën. De vensters van de begane grondverdieping zijn zeer hoog. De drie middelste traveeën (het middenrisaliet) worden gevormd door een halfcirkelvormige uitbouw (zie afb. 31, 32 en 33). Een halfronde colonnade van acht corinthische zuilen flankeren de begane grondverdieping van de uitbouw. De uitbouw wordt afgesloten door een plat dak waarop het lijkt alsof een terras met balustrade is ingetekend. Enkel de middenpartij (uitbouw) heeft twee volledige verdiepingen, de zijvleugels hebben een volle bouwlaag met afgeschuinde kap tegen de middenpartij aan (zie afb. 31 en 32). In deze zijdaken zijn dakkapellen opgenomen. Het ziet eruit alsof het gebouw slechts twee vensters heeft in de zijgevel, hetgeen zou betekenen dat het om een redelijk klein landhuis gaat, zeker in vergelijking met de verbouwing uit 1883 door Johan Wilhelm Hanrath (1867-1932), waarbij aan het huis een derde verdieping en nieuwe grote roedenschuiframen worden toegevoegd (zie afb. 34 en 35). Bij deze verbouwing kreeg het huis aan weerszijden van de zijgevels halfronde uitbouwsels, en later, in 1913, (vermoedelijk door L.A. Springer; 1855-1940) werd het hele gebouw voorzien van een derde verdieping, zodat het gebouw nu niet vijf maar zeven raamtraveeën bezat (zie afb 35).⁶³ Zochers ontwerp lijkt een mengeling te zijn van enerzijds een typisch Hollandse statige boerderij (de laagbouw, ofwel zijvleugels) en iets met meer exotische wortels (de halfronde uitbouw met colonnade; zie afb. 31 en 32).

Afb. 33. A. Viersen, *Voorgevel en plattegrond begane grond van De Breul in oorspronkelijke toestand (1824-1882)*, Zeist 1996.

⁶³Smit 2008 (zie noot 1), p. 90.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 34. Jan David Zocher jr./J.W. Hanrath, *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Toestand van eind negentiende eeuw.

Afb. 35. Jan David Zocher jr./J.W. Hanrath/L.A. Springer, *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Toestand na verbouwing van 1932.

In De Breul zie ik duidelijk Ontwerp F en Durands ontwerp voor een *Maison de Campagne* terug (zie afb. 29 en 30). Er is dus sprake van een (indirecte) Italiaanse invloed in de vorm van een *villa à l'italienne* die via Durand verliep. De kenmerken die in beide ontwerpen voorkomen zijn ook terug te zien in De Breul: een relatief laag achterhuis, een middenpartij in de vorm van een halfcirkelvormige portico, hierboven een terras met balustrade (bij het 'oerontwerp' van Durand een koepel) en hoge vensters op de begane grond (zie afb. 29, 30, 31 en 32).

Zocher heeft echter bij de uitvoering van De Breul concessies moeten doen wat betreft Italiaanse uitstraling, waarschijnlijk om aan de wensen van de Nederlandse klandizie te voldoen. Dit is duidelijk te zien aan onder meer de kapconstructie: het hogere middenrisaliet met dubbel terras vereist een hoog schilddak dat zich nogal afzet tegen het geïdealiseerde Ontwerp F. De halfronde portico dat het middenrisaliet vormt is bij De Breul zijn als het ware twee afgeplatte halfbogen, de ene boven en teruggetrokken van de andere. Dit motief lijkt veel meer op hetgeen wat Durand tekent in zijn *Maison de Campagne* dan op wat Zocher zelf laar zien in Ontwerp F. De Frans-Italiaanse invloed van Durand is in dit opzicht dus nog steeds goed zichtbaar.

Afb. 36. Jan David Zocher jr., *Landhuis Molenbosch te Zeist*, 1836-1840.

2.3.2.2 Subgroep Hoog

Twee andere villaontwerpen van Zocher die een middelgroot ontwerpidee hebben maar een hoger bouwvolume hebben dan ontwerpen C tot en met F zijn Ontwerp G en H (zie afb. 37 en 38). Het zijn twee sterk gelijkende ontwerpen waarvan het ene (G) een vooraanzicht lijkt te zijn van het andere ontwerp (H). De ontwerpen tellen tweeënhalve bouwlaag met vijf traveeën en een inpandig dorisch portiek dat alleen de begane grond bestrijkt. De gevels zijn plastisch qua structuur met een duidelijke indeling van het muoppervlak dat zich scheidt in een midden- en twee zijrisalieten door middel van kolossale dorische pilasters. De verdiepingen zijn zichtbaar ingedeeld door het gebruik van cordonlijsten. De mezzanineverdieping kent vijf in de traveeën geplaatste zeer kleine vensters. In beide tekeningen hebben de verdiepingsvensters een uitgewerkte bekroning. Een brede kroonlijst sluit de gevel af waarna een lage omlijsting het afgeplatte dak laat verdwijnen. Op het centrale plat is een terras weergegeven dat in het ene ontwerp wordt omheind door een ijzeren hekwerk en in het andere door een balustrade.

Ontwerp G onderscheidt zich van Ontwerp H doordat er op de hoeken van het corpus acroteria zijn geplaatst. Ook zijn aan weerszijden van de gevel pergola's ingetekend met klimop. Ontwerp H kent deze niet. In H is de geleding van het laagste niveau van de gevel van klimop voorzien. Beide ontwerpen hebben vazen met bloeiende planten op de hoeken. In *Precis des leçons d'architecture* (1802-1805) publiceerde Durand twaalf gevelopstanden van zogenaamde *villas à l'italienne* (zie afb. 40).

Afb. 37. **Ontwerp G.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis in neoclassicistische stijl (voorgevel)*, ongedateerd. Potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH12).

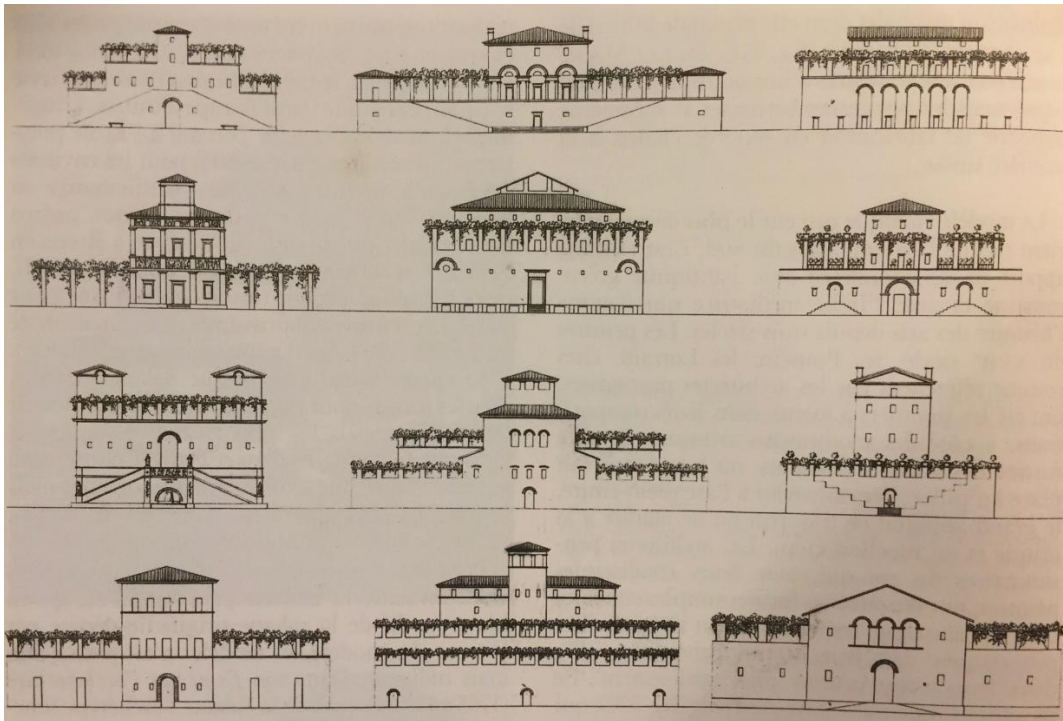

Afb. 38. **Ontwerp H.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis in neoclassicistische stijl (tuingevel)*, ongedateerd. Potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH13).

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 39. Inspiratie Ontwerp G en H. Franz Gustav Forsmann, *Villa Jenisch, Hamburg, 1831-1834*. Naar een ontwerp van Karl Friedrich Schinkel.

Afb. 40. Inspiratie Ontwerp G en H Jean-Nicolas-Louis Durand, *Villas à l'italienne... rurales d'Italie, 1802-1805*.

De Franse architect Jean-Nicolas-Louis Durand (1760-1834) publiceerde in *Precis des leçons d'architecture* (1802-1805) twaalf gevelopstanden van zogenaamde *villas à l'italienne* (zie afb. 40). Deze waren, aldus de Franse architectuurhistoricus Jean-Marie Prouse de Montclos waarschijnlijk geïnspireerd en gefinancierd door zijn tijdgenoot en collega-hoogleraar Etienne-Louis Boullée (1728-1799).⁶⁴ Enkele van deze opstanden vertonen opvallende gelijkenissen met Zochers ontwerptekeningen. Vooral typologisch en qua bouwvolume zijn de overeenkomsten goed te duiden. De opstanden vertonen een sterke nadruk op de symmetrie, hetgeen in de meeste van Zochers gebouwen eveneens het geval is. Ontwerp G en H (beide ongedateerd, en sterk gelijkend op elkaar) hebben iets van het blokvormige gehalte dat de kerngedeeltes, de nuclei als het ware van Durands *villas à l'italienne* ook vertonen (zie afb. 37, 38 en 40). Zochers ontwerpen zijn duidelijk niet geheel nagekeken op zijn Franse voorganger, daar er sprake is van slechts twee bouwlagen, en de focus meer horizontaal is dan in die van Durand. De lage dakhelling, het gebruik van een mezzanineverdieping en (in het geval van de tweede tekening) het gebruik van klimop als toespeling op de trillage met wijn in Durands tekeningen verraden echter meer afkijk dan men eerst zou denken.

Toch is het niet ondenkbaar dat er een meer directe bron, een bijna exacte kopie van Zochers ontwerpen bestaat als gedacht wordt aan de Villa Jenisch bij Hamburg van Karl Friedrich Schinkel uit 1831-1834 (zie afb. 39). Zowel Villa Jenisch als G en H zijn niet alleen sterk gelijkend als het gaat om de volumetrie en het corpus, maar ook de gevelopbouw vertoont sterke overeenkomsten. Ze tellen allen vijf traveeën met tweeënhalve bouwlaag, een duidelijke opslitsing van de verdiepingen door middel van cordonlijsten en sterke scheiding van de risalieten. Ook zijn er duidelijke verschillen te zien: Schinkels huis heeft een uitwendige portico, en het pleisterwerk is voorzien van horizontale banden, waar Zocher een inwendige portico toepast en de gevels glad zijn afgewerkt. Jenisch heeft een balustrade om het hele dak heen, bij Zocher is dit enkel rond het plat. Ook zijn de pilasters niet kolossaal maar per verdieping aangebracht.

Behalve de noemenswaardige verschillen zijn de overeenkomsten tussen G en H en Jenisch opvallend Italiaans van oorsprong. De typische kenmerken van de *villa à l'italienne* zijn de blokvorm, bijna kubusvorm, het onzichtbaar gelaten platte dak en de sterke nadruk op een symmetrische gevel. Dit wordt teweeggebracht door het gebruik van architectonische elementen zoals de pilasters en cordonlijsten die een geometrische indeling benadrukken.

---

⁶⁴Prouse de Montclos 1989 (zie noot 40), p. 476.

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

Reeds andere auteurs hebben de gelijkenis tussen Zochers ontwerpen en het huis van Schinkel onder de aandacht gebracht.⁶⁵ Vooral echter lijkt Schinkels creatie (en daarmee ook de twee ontwerpen G en H) op zijn beurt de inspiratiebron te zijn geweest voor een van Zochers mooiste en best bekende landhuizen: de Dorische villa Molenbosch bij Zeist op de Utrechtse Heuvelrug (1836-1840; zie afb. 41). Dit huis werd aan Zocher in opdracht gegeven door de Amsterdamse bankier Johannes Bernardus Stoop (1781-1856), firmant van het bankiershuis Hope en Co. Op een leeg erf in de bossen rond Zeist werd in de loop van vier jaar eerst het hoofdgebouw opgetrokken en daarna eveneens door Zocher het park met daarin een tuinmanswoning aangelegd (zie afb. 42).

Afb. 41. **Realisatie Onwerpidee Middelgroot, Subgroep Hoog.** Jan David Zocher jr., *Molenbosch te Zeist*, 1836-1850.

---

⁶⁵Zowel Constance Moes als Josi Smit halen de aanname naar voren dat Zocher Molenbosch zeer waarschijnlijk op de Villa Jenisch bij Hamburg van Schinkel gemodelleerd zou kunnen hebben.

De tuinmanswoning van Molenbosch is een symmetrisch gebouw met een centraal uitspringend blok van twee bouwlagen waarachter een breder, lager lichaam van een enkele bouwlaag is geplaatst (zie afb. 42). De vensters op het gelijkvloers van het centrale blok raken tot het maaiveld (*fenetres à terre*) met centraal in de gevel op de verdieping een klein serlianavenster. De met pannen beklede daken staan haaks op elkaar en hebben de voor Zocher inmiddels zo bekende lage helling. Het ontwerpidee achter dit huisje is zonder meer Italiaans te noemen, buitengewoon Italiaans zelfs.

Zocher maakte een (ongedateerd) ontwerp voor een tuinmanswoning dat buitengewoon veel lijkt op het tuinmanshuisje van Molenbosch (zie afb. 43). Het kent dezelfde symmetrische gevelopbouw maar in plaats van de centrale dubbele deur met ernaast twee lichtvensters in het middenblok (allen *fenetres à terre*) telt het slechts één groot venster eindigend in een boog. Hierboven is geen serliana opgenomen maar een kleinere variant van het halfronde venster eronder. Het ontwerp kent een hoog basement dat bij het tuinmanshuisje van Molenbosch mist en een iets afwijkende detaillering in de vorm van een cordonlijst die de boog van het halfronde raam omtrekt. Afgezien van deze summiere verschillen zijn de overeenkomsten zeer groot. Zoals genoemd een vrijwel identieke gevelopbouw, eenzelfde dakhelling en schakering, een focus op het halfronde venstermotief en bovenal in typologisch opzicht zijn ze vrijwel identiek: beide ontwerpen tellen een centraal vooruitspringend blok waarachter een lager lichaam is gezet dat aan weerszijden uitsteekt met in elk van deze zijvleugeltjes één rechthoekig venster.

Eerder stelde ik dat deze ontwerpen zeer zeker op Italië geënt zijn, de kleine Italiaanse villa welteverstaan, die Zocher zeer waarschijnlijk kende vanuit zijn Franse lesmateriaal. Zo zien we bijvoorbeeld op een van de platen met gevelopstanden die Durand publiceerde, getiteld *Villas à l'italienne*, linksonder twee opmerkelijk gelijkende voorbeelden (zie afb. 47). Deze zou Zocher zonder meer gezien kunnen hebben en allicht hebben toegepast als tuinhuis. Met vrije interpretatie is het een zeer kleine sprong van villa naar tuinmanswoning, zeker gezien het feit dat de typologie in feite dezelfde is; die van het woonhuis.

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

Afb. 42. Jan David Zocher jr., *Tuinmanswoning in het park van Molenbosch in Zeist, ca. 1836-1840.*

Afb. 43. Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een tuinmanswoning in neoclassicistische stijl, ongedateerd. Potlood op karton, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH25).*

De voorgevel van Molenbosch is wat opbouw betreft gelijk aan die van Villa Jenisch; vijf traveeën breed met twee (volle) bouwlagen en een hoge mezzanineverdieping. Deze is wel zonder vensters en bevat dus geen attiek in tegenstelling tot Schinkels huis (zie afb. 39 en 41). Ook is Molenbosch dieper dan Villa Jenisch, vijf in tegenstelling tot vier traveeën, en breder dan zowel Schinkels huis en Zochers eigen ontwerpen door de toepassing van dubbele pilasters op de hoeken en tussen het ingangsgedeelte en de twee zij-traveeën (zie afb. 44). Ook heeft Villa Jenisch een klassiek Dorisch portico met balkon. Zocher heeft bij de ingangspartij van Molenbosch eerder zijn eigen ontwerpen G en H gevolgd doordat hij opteerde voor een inpandig portiek. Maar in tegenstelling tot Villa Jenisch en G en H is Molenbosch deels ongepleisterd gelaten, in bruine baksteen, enkel de kolossale Dorische pilasters, die overigens van hout zijn vervaardigd, zijn gepleisterd (zie afb. 37, 38, 39 en 41). Ook is de detaillering van de vensters verschillend. Zo heeft Molenbosch op de begane grond aan weerszijden van de vensters een decoratieve baksteenorde die bij G en H ontbreken en van beide verdiepingen zijn de raamomlijstingen anders van vorm. Voorts kreeg Molenbosch een schilddak met een balustrade op het plat in plaats van op de dakrand zoals bij Schinkels villa.

Een opmerkelijk detail is het uitspringen van de plint voor de pilasters (zie afb. 41). Volgens Constance Moes was het oorspronkelijk de bedoeling op deze plinten siervazen met planten te plaatsen, zoals op G en H ook is aangegeven. Moes vermeldt hierbij dat zulke vazen er vermoedelijk oorspronkelijk ook hebben gestaan.⁶⁶ Een opvallende gelijkenis tussen Molenbosch en Villa Jenisch is de omlijsting van de vensters. Vooral de verdiepingvensters lijken in eenzelfde soort nis te zitten, terugetrokken van de rooilijn van de gevel (zie afb. 39a en 41a).

Afb 39a. Detail vensternis.

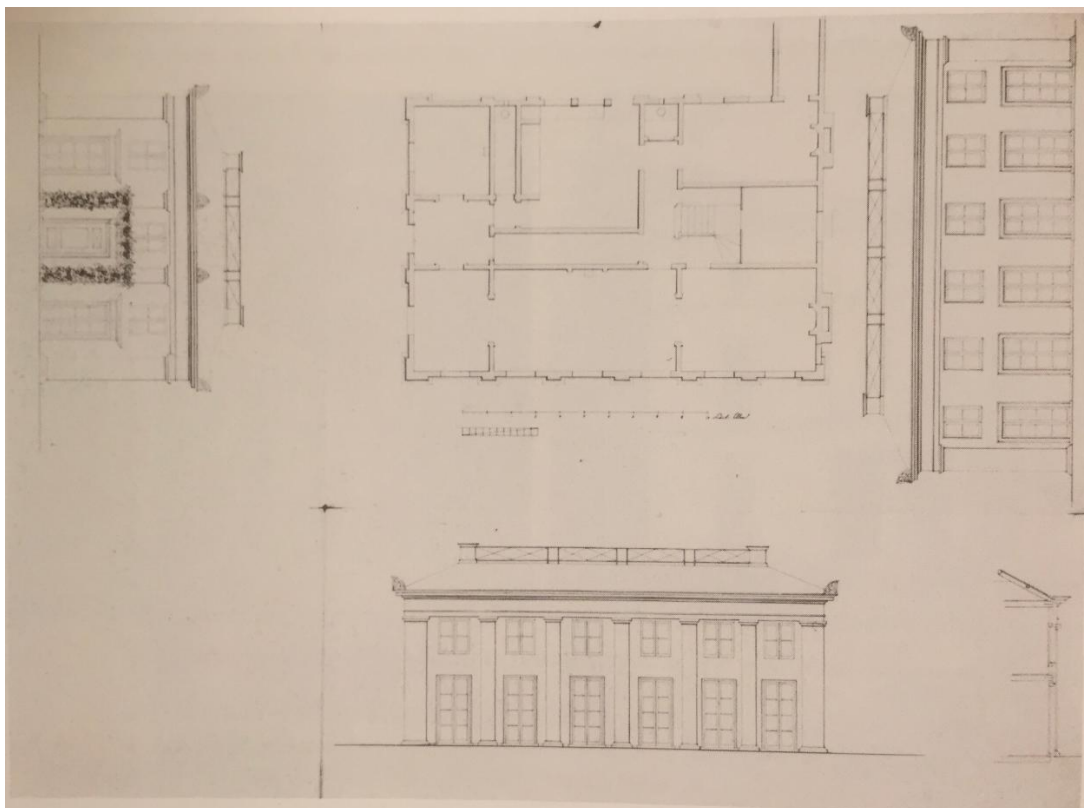

Afb. 41a. Detail vensternis.

---

⁶⁶Moes 1991 (zie noot 1), p. 93.

Interessant is dat in het archief van het huis Molenbosch zich een blad bevindt met enkele ontwerptekeningen voor een eerdere, grotere versie van het landhuis, zeer waarschijnlijk ook van de hand van Zocher. Deze gevel is breder opgezet en ook de verhouding tussen de vensters op de eerste en tweede verdieping was anders (zie afb. 44). De ingang is aan de zijgevel geprojecteerd in plaats van aan de voorzijde en is overdekt door een pergola. Juist de zijgevel vertoont een grote gelijkenis met Zochers eerdere ontwerpen door de drie traveeën brede opzet (weliswaar met slechts een raamtravee in het middenrisaliet in plaats van drie) en het gebruik van acroteria op de hoeken en boven de pilasters van het middenrisaliet (zie afb. 44). De zes traveeën brede voorgevel zonder een centraal accent heeft mijn inziens meer overeenkomsten met de typologie van een orangerie (zie afb. 44). Zochers Ontwerp G dateert Moes aan het eind van de jaren dertig of het begin van de jaren veertig van de negentiende eeuw.⁶⁷ Dit omdat de bouw van Molenbosch in de tweede helft van de jaren dertig van de negentiende eeuw plaats vond en de zeer waarschijnlijke invloed van Schinkels villa uit 1831-1834 in de eerste plaats op G en H en daarmee op Molenbosch niet weg te denken is.

Afb. 44. Jan David Zocher jr. (?), *Bouwtekening van Molenbosch te Zeist*, z.j.

⁶⁷Moes 1991 (zie noot 1), p. 93.

Naast Molenbosch bestaat er nog een andere gerealiseerde villa van Zocher die veel veel met Jenisch en Ontwerp G en H gemeen heeft, te weten Eikenrode in Loosdrecht (zie afb. 45 en 46). Eikenrode is gebouwd circa 1846. De opdrachtgever was de Amsterdamse literator en Dante vertaler Jan-Conrad Hacke van Mijnden (1814-1873). Van Mijnden was de zoon van een Duitse emigrant die als predikant actief was geweest in onder meer Heiloo, Nieuw-Loosdrecht en Haarlem.⁶⁸ Eikenrode werd gebouwd als buitenhuis voor Van Mijnden, die 's winters op zijn 'residentie' Saxenburg woonde aan de Keizersgracht te Amsterdam.⁶⁹ Er bestaat enige onzekerheid over de ontwerper van Eikenrode, mogelijk was de bouwer de in het Gooi werkende architect Jan Streefkerk (jaartallen onbekend). Omdat Zocher met zekerheid de tuin en mogelijk de orangerie ontwierp wordt het huis ook wel aan hem toegeschreven. Deze gedachte wordt versterkt doordat Eikenrode sterk doet denken aan het later door Zocher ontworpen Molenbosch in Zeist (zie afb. 41).

Eikenrode is een rechthoekig huis dat is opgetrokken in ongepleisterde donkerbruine baksteen en heeft twee volle bouwlagen rondom. De voorgevel bestaat uit een vlak muurgedeelte van vijf traveeën waarbij de middelste drie venstertraveeën omsloten zijn door vier kolossale, witgepleisterde pilasters die het middenrisaliet vormen (zie afb. 45). De pilasterorde lijkt een soort dorisch maar met een fantasiemotiefje in kapiteel. Het gebouw is vijf traveeën diep. De tuingevel heeft negen venstertraveeën die dichter op elkaar staan dan aan de voorgevel. Het middengedeelte wordt gevormd door een uitbouw van drie evenwijdige zijdes (semi half rond) met elk een venstertravee in twee bouwlagen (zie afb. 46). De verdiepingsvensters van de zijrisalieten in de tuingevel eindigen in een halfronde boogvorm (zie afb. 46). Eikenrode wordt aan alle gevels afgesloten door een zeer hoge pseudo-attiek of hoofdgestel met glad fries en uitstekende kroonlijst. Bij alle gevels zijn in het fries enkele kleine lichtvensters opgenomen (zie afb. 45 en 46). De begane grond en de eerste verdieping worden gescheiden door een waterlijst die over beide façades en zijgevels loopt. Het lijstwerk rond de vensters is relatief simpel afgezien van die ter weerszijden van de voordeur en de hoofdingang zelf (zie afb. 37a en 45a). Boven de begane-grondvensters van de zijrisalieten aan de voorgevel en de middelste op de zijgevels zijn natuurstenen plinten aangebracht (zie afb. 45 en 46).

---

⁶⁸Website: Stadsarchief Gemeente Amsterdam

<<https://stadsarchief.amsterdam.nl/archieven/archiefbank/overzicht/185.nl.html>> (18 april 2015).

⁶⁹Website: Stadsarchief Gemeente Amsterdam

<<https://stadsarchief.amsterdam.nl/archieven/archiefbank/overzicht/185.nl.html>> (18 april 2015).

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

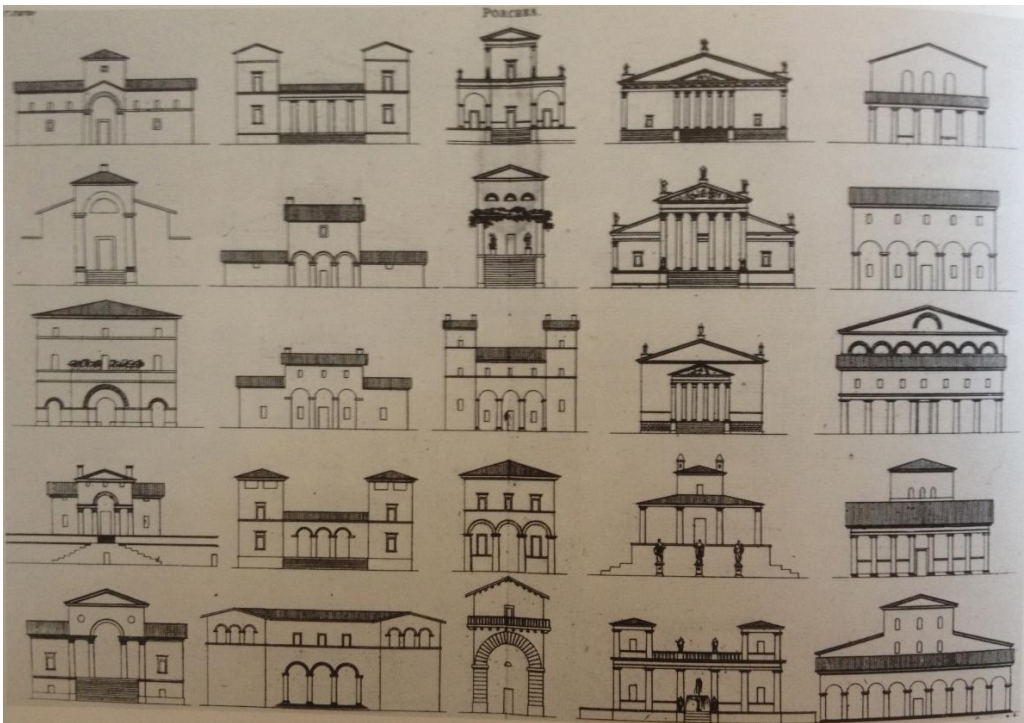

Afb. 45. Jan David Zocher jr., *Eikenrode te Loosdrecht, voorgevel*, ca. 1846.

Afb. 46. Jan David Zocher jr., *Eikenrode te Loosdrecht, tuingevel*, ca. 1846.

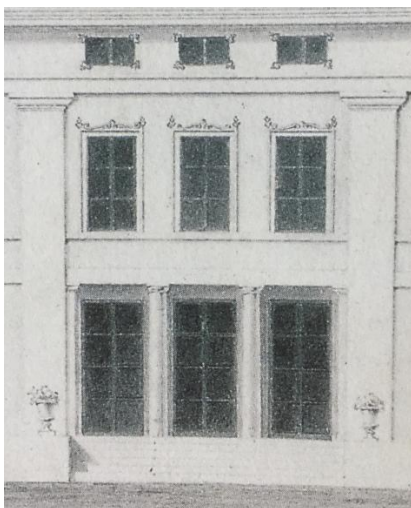
Eikenrode is zoals vermeld een rechthoekig gebouw (afgezien van de semi-halfronde uitbouw aan de tuingevel). Het massieve bouwvolume doet denken aan dat van meerdere van Durands ontwerpen die hij als *mode à l'italienne* beschrijft (zie H1 afb. 8 derde rij, eerste ontwerp, hieronder weergegeven als afb. 47). Ook het lage schilddak, net zoals bij Molenbosch, komt overeen met de 'Italiaanse' ontwerpen van Durand (zie afb. 47, eerste en tweede kolom van links). Durands gevelbehandeling is echter heel anders. Zo maakt hij veelvuldig gebruik van het serlianamotief, is het muurvlak duidelijk onderverdeeld in begane grond, verdieping en belvedere met ieder een eigen Dorisch pilastertje (zie afb. 47). Zocher heeft vermoedelijk veel meer naar een aantal van zijn eigen, eerdere gevelontwerpen gekeken, G en H.

Afb. 47. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Villas à l'italienne*, z.j. (Afbeelding 8).

Zowel G als H vertonen enige gelijkenissen met de voorgevel van Eikenrode (zie afb. 37, 38 en 45). Al heeft G duidelijk meer weg van Molenbosch (zie afb. 37 en 41), zoals het gebruik van een inpandige portico, een dubbele water- of sierlijst (cordonlijst) als scheiding tussen de twee bouwlagen en de toepassing van pilasters op de hoeken, de globale compositie is toch ook verwant aan die van Eikenrode (zie afb. 37a en 45a). Ontwerp H vertoont een ligging aan een vijver met een hoog souterrain waardoor de link met de tuingevel van Eikenrode snel gelegd is (zie afb. 38 en 46). Zocher heeft H echter duidelijk niet in gedachten gehad bij het ontwerpen van de tuingevel van Eikenrode, want deze is geen afspiegeling van de voorgevel. De tuingevel van Eikenrode heeft namelijk negen traveeën in plaats van vijf met een half-zeshoekige uitbouw. De tuinzijde van Eikenrode vertoont ook geen pilasters, enige decoratie is de hardstenen waterlijst die verdieping van het grondniveau scheidt (zie afb. 46).

In zijn geheel bekeken bevat Eikenrode waarschijnlijk elementen van Franse en Italiaanse origine en eigen ontwerpen van Zocher gezien de overeenkomsten van Ontwerp G en H die op hun beurt zijn geïnspireerd door Villa Jenisch. Er kan niet direct gesteld dat het huis een voortvloei is van één gedachte of één stijltype, eerder van meerdere bouwtypen in combinatie met veel eigen creativiteit. Toch bestaat de kans dat de opdrachtgever – wanneer zijn beroep als literator in gedachten gehouden wordt in combinatie met zijn bekendheid als Dante vertaler – hij een landhuis in Italiaanse stijl, een Nederlandse *villa a l'italienne* als wens had. Dit mogelijk als toonbeeld van zijn verlichte en op Italië geënte denken. Het compacte bouwvolume en het laag hellende schilddak spreken hiervoor, de rest minder.

Afb. 37a. Detail vensterindeling- en bekroning.

Afb. 45a. Detail vensterindeling en bekroning.

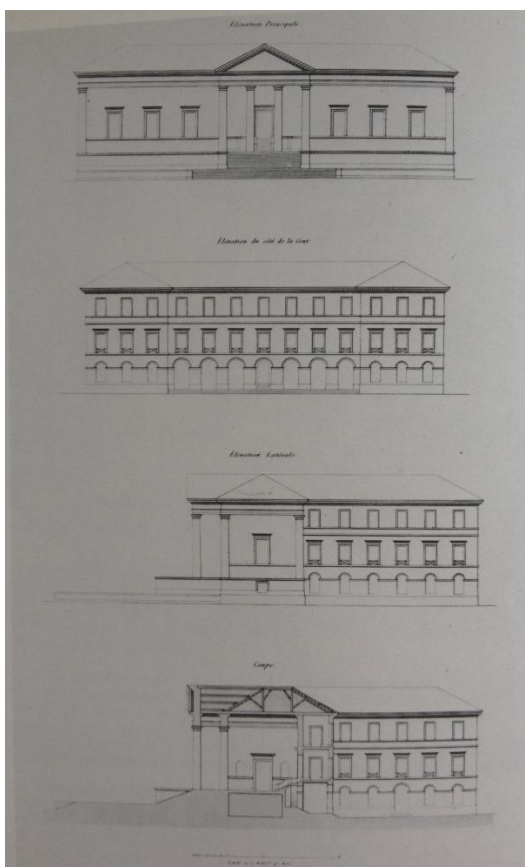

2.3.3 Ontwerpidee Breed

Ontwerp I van Zocher stelt een monumentaal landhuis voor met een breed opgezette gevel (zie afb. 48). De twee volle verdiepingen hebben in het midden een sterk naar voren springende dorische portico met prominent fronton en massieve kroonlijst. De benedenverdieping is hoofdverdieping en heeft *fenêtres à terre*, die direct in verbinding staan met een terras. De vensters van de verdieping daarboven rusten op een cordonlijst. Boven een dergelijke klassieke gevel heeft Zocher gekozen om het dak geheel weg te werken. Hij ontwierp een pseudo-attiek achter het fronton met hoge lijsten boven beide zijvleugels. Hierdoor gaat de uitstraling van het klassieke tempelfront tot op zekere hoogte verloren. Langs de voor- en zijkant van de gevel loopt een laag terras dat met drie treden naar de tuin leidt. Op de rand van het terras plaatst Zocher vijf vazen met blauw, geel en rood bloeiende planten, bedoeld om het bouwwerk en de omringende natuur met elkaar te verbinden. Voor de twee uiterste zuilen in het portiek en voor de pilasters op de hoeken van het corpus met ook nog aan de uiteinden van het terras tekent Zocher vierkante blokken waarop elk een vaas is geplaatst. Deze 'vooruitgeschoven' basementsdelen hebben een nevenfunctie waarbij ze als een soort hoekstenen de geometrie van de gevel aankondigen.

De Franse architect Étienne-Joseph Boissonnade tekende een ontwerp getiteld *Palais de justice de Rodez* (zie afb. 49). Het is, evenals Ontwerp I een breed opgezet ontwerp met drie venstertraveeën in de zijrisalieten. In het middenrisaliet van Boissonnades ontwerp is weliswaar slechts een venstertravee te vinden, maar door de vier kolossale zuilen (gelijkend aan Ontwerp I) is er ruimte voor drie. In dat opzicht zijn de ontwerpen dus gelijk. Tevens zijn het beide dorische gebouwen en worden de hoeken gedragen door kolossale pilasters. Ook het prominente fronton is aanwezig bij Boissonnade, enkel zonder het pseudo-attiek en de acroteria. Deze achtte Boissonnade blijkbaar niet nodig daar hij de keuze heeft gemaakt voor een meer traditioneel Franse scherp rijzende kap. Wat mij echter in beide ontwerpen vooral opvalt is de aanwezigheid van een zeer grote en breed uitstekende kroonlijst die eveneens in beide gevallen langs de gehele breedte van de gevel en over het fronton loopt. Dit opvallende element en het brede corpus doet vermoeden dat Zocher inspiratie heeft gehaald uit Boissonnades ontwerp.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 48. **Ontwerp I.** Jan David Zocher jr.,
Presentatietekening van een groot landhuis in neoclassicistische stijl, ongedateerd. Inkt met waterverf op karton, 15 x 25 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH2).

Afb. 49. **Inspiratie Ontwerp I.** Étienne-Joseph Boissonnade, *Palais de justice de Rodez* (voor-, achter- en zijgevel en doorsnede van het voorhuis),

1833.

In Bloemendaal – satelliet van Zochers thuisstad Haarlem en geliefde badplaats van de Amsterdamse rijken – bouwde Zocher tussen 1820 en 1826 het grote landhuis Bloemenheuvel (zie afb. 50).

Bloemenheuvel is een breed en diep huis van zeven bij vier traveeën met kolossale inpandige ionische portico. Hoewel Ontwerp I negen traveeën breed is en met een klassiek uitwendig dorisch portiek heeft Bloemenheuvel een aantal gelijkenissen met dit ontwerp. Ten eerste is de omvang van het huis opmerkelijk in vergelijking met veel van Zochers andere ontwerpen en zeker zijn er maar een paar gebouwde landhuizen van zijn hand die dit formaat hebben, met name Boschlust en het verbouwde De Paauw, beide in Den Haag. Ten tweede is het platte dak een gelijkenis, dat achter een geheel omlopende pseudo-attiek verdwijnt. Bij Ontwerp I is deze slechts aanwezig in het middenrisaliet, achter het fronton, en gaat als een lager muurtje om het dak heen (zie afb. 48). De grootste gelijkenis is wederom te vinden in de kroonlijst; een zeer breed uitstekende geleding die het raamvlak in de gevel van de attiek en het dak onderscheidt (zie afb. 58 en 50).

Bloemenheuvels ionische portico telt twee zuilen centraal en een pilaster op elk van de hoeken van de portiek in plaats van de vier zuilen in het middenrisaliet en pilasters op de hoeken van het corpus in Ontwerp I.

Het corpus van Bloemenheuvel is duidelijk afwijkend van Ontwerp I, geen klassiek portiek met fronton, geen tweede volle bouwlaag en geen voor Zocher typische pilasters op de hoeken. Echter is de detaillering in sommige aspecten sterk gelijkend. Met name het afgeplatte dak en de kroonlijst zijn de Italiaanse elementen die Zocher hier direct overnam vanuit Ontwerp I.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 50. **Realisatie Ontwerpidee Breed.** Jan David Zocher jr., *Bloemenheuvel te Bloemendaal*, 1820-1826.
Naar een tekening van P.J. Lutgers

2.4 Het Asymmetrische ontwerp

Nu is reeds gesteld dat Zocher voornamelijk symmetrische landhuizen bouwde (conform de principes van de klassieke architectuur en de neoclassicistische smaak van de tijd) en hiervan amper afweek. Reeds daarvoor, vermoedelijk in de tweede helft van de jaren veertig of begin jaren vijftig van de negentiende eeuw maakte Zocher een ontwerp van asymmetrische villa; Ontwerp J (zie afb. 51).

Ontwerp J stelt een kleine villa voor met een assymmetrische gevelopbouw: een laag blok rechts dat tegen een hoger linkerdeel is gezet (zie afb. 51). Het lage blok kent drie traveeën en twee bouwlagen met beduidend grotere vensters op de begane grond (beletage). Deze vensters worden tot driekwart van hun lengte omsloten door rechthoekige profiellijsten. Het rechter blok is voorzien van een zadeldak met lichte helling en een ruime overhang op de zijgevel. Hieronder is een balkon weergegeven met ijzeren hekwerk. Het hogere deel heeft een vierkante vorm en steekt ongeveer een verdieping uit boven het lagere blok (zie afb. 51). Dit hogere deel kent twee volle bouwlagen met nog een mezzanineverdieping en telt drie zeer smalle venstertraveeën. De middelste vensters hebben de dubbele breedte van die aan weerszijden. Het venstergedeelte op de verdieping van dit blok is in de vorm van een serliana met een waterlijst die de contouren van de serliana volgt. Ervoor is een balkon met ijzeren hekwerk geplaatst dat op vier smalle (gietijzeren) zuiltjes rust. Tussen de voet van de zuiltjes is eveneens een hekje of balustrade weergegeven. Daarboven drie kleine mezzanineraampjes ieder met lijstwerk eronder. Een glad fries met brede kroonlijst sluiten de gevel af. Het dak is licht hellend en deels zichtbaar maar op de hoeken zijn een soort attieken (kantelen) ingetekend. Het ontwerp heeft een basement van drie treden. Links van de gevel is een pergola met klimop te zien (zie afb. 51).

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 51. **Ontwerp J.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt, potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH18).

Volgens Constance Moes is dit ontwerp in de eerste plaats geïnspireerd door de asymmetrische 'Italiaanse' villa.⁷⁰ Dit type huis werd in de eerste helft van de negentiende eeuw in Engeland en Duitsland veel gebouwd. In Engeland werd het type onder andere vertegenwoordigd door het schilderachtige Cronckhill (1802) van John Nash (1752-1835; zie afb. 54). De onregelmatig gegroepede bouwdelen en ronde toren van Cronckhill beantwoordde volgens Moes geheel aan het zogenaamde 'picturesque' ideaal van de tijd.

De vraag is of Zocher daadwerkelijk Cronckhill als een (in)direct voorbeeld heeft gebruikt voor het ontwerpen van deze *villa à l'italienne*. Mijns inziens is dit onwaarschijnlijk. Cronckhill lijkt namelijk op in veel opzichten weinig op Ontwerp J. Zo is Cronckhill een vrij groot huis terwijl Ontwerp J een geringe omvang heeft. Ook ontbreken de volgende karakteristieken van Nash' ontwerp: een ronde toren (belvedere), een tweede vierkante toren (beide met forse 'Engelse' schoorstenen) en een loggia (zie afb. 51 en 54). Belangrijker is echter de vraag of Zocher überhaupt de 'Engelse weg' gebruikte voor het ontwerpen van dit landhuis. Zou hij niet evengoed een Frans voorbeeld gebruikt kunnen hebben? De ontwerpen van de Franse ingenieur M. Lomet zijn hiervoor een goede kandidaat, gezien het publicatiejaar (1806) en Zochers verblijf in Parijs in 1809-1810/11. Ook het feit dat Lomet collega was van Zochers leermeester Durand kan de aanname versterken dat Zocher waarschijnlijk de publicatie waarin Lomets ontwerpen (zie afb. 52 en 53) afgebeeld waren, het werk van Jean-Charles Krafft, kende.⁷¹

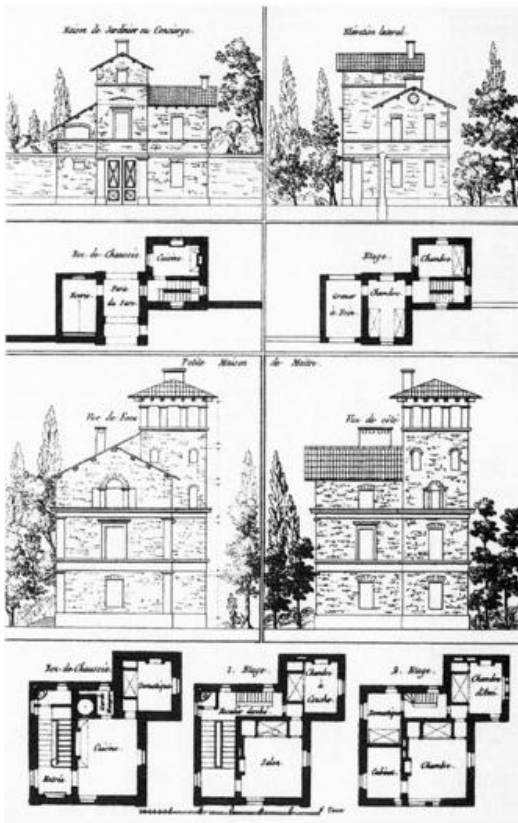
De in Oostenrijk geboren Franse architect Jean-Charles (eigenlijk Johann Karl) Krafft (1764-1833) publiceerde in respectievelijk 1806 en 1812 twee ontwerpen van zowel gevelopstanden als plattegronden van Lomet, collega-hoogleraar van Durand aan de École polytechnique (zie afb 52 en 53). Deze ontwerpen heten *Deux maisons de campagne* en *Pittoresques Propriété de M. Lomet(te)* (Maison Lomet). De Franse architectuurhistoricus Jean-Marie Pérouse de Montclos beschrijft deze ontwerpen als *villas à l'italienne*, die, in tegenstelling tot Durands eigen gevelontwerpen voor de *villas à l'italienne* niet symmetrisch zijn. Ze hebben een hoekgeplaatste loggia, waardoor het ruimteplan als het ware twee onafhankelijke bouwlichamen (*corps independants*) vertoont (zie afb. 52 en 53). De geveldecoratie is italianiserend met gebruik van een serliana, Dorische pilasters in twee bouwlagen (wellicht Toscaans en Dorisch) een laag hellend dak op de loggia maar wel met een steiler dak op het hoofdcorpus. De loggia is eigenlijk een toren met belvedere gelijkend op een paar van de ontwerpen van Durand.

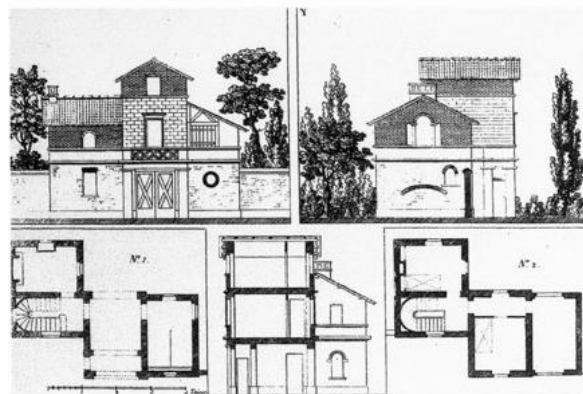
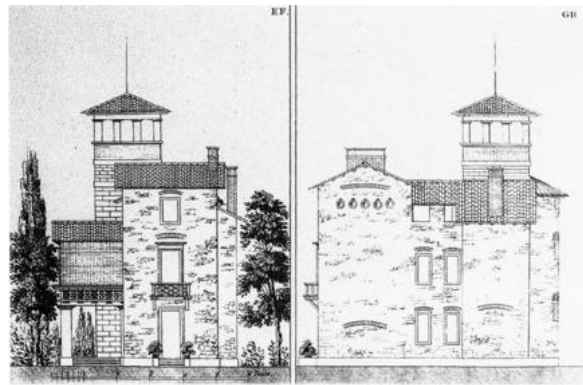
⁷⁰Moes 1991 (zie noot 1), p. 104.

⁷¹Pérouse de Montclos 1989 (zie noot 46), p. 477.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 52. Inspiratie Ontwerp J. M. Lomet, *Deux maisons de campagne pittoresques*, naar Jean-Charles Krafft, *Receuil d'Architecture Civile*,

Afb. 53. Inspiratie Ontwerp J. M. Lomet, *Propriété de M. Lomet(te)* (plattegrond, doorsnede en gevelaanzichten van woonhuis en (boeren)bijgebouw), naar Jean-Charles Krafft, *Plans des plus beaux jardins*, voor 1806, plaat 17, 18 en 23.

Afb. 54. Inspiratie Ontwerp J. John Nash, *Cronckhill te Shrewsbury, Shropshire, Engeland, 1802.*

Zochers Ontwerp J vertoont op het eerste gezicht een aantal oppervlakkige verschillen met de tekeningen van Lomet: Zochers ontwerp is volledig gepleisterd terwijl die van Lomet een duidelijke rusticabahandeling vertonen (zie afb. 51, 52 en 53). Ook heeft Ontwerp J geen uitwendige afbakening van de verdiepingen door middel van ordentoeppassing. Zocher laat in zijn toren geen ruimte over voor een belvedere, enkel een mezzanine met vensters als attiek, en de dakafsluiting van de toren is anders, niet italianiserend maar met gebruik van een forse kroonlijst en hoge hoekbetimmeringen waarachter de kap schuil gaat (afb. 51). Bij het huis van Lomet wordt de belvedere-toren afgesloten door een flauw tentdak met uitschietende spanten; een motief van de klassieke Romeinse vestingtoren (zie afb. 52 en 53).

Echter, typologisch gezien zijn de overeenkomsten groot. De ontwerpen zijn vanuit hetzelfde ontwerpidee geboren: een asymmetrische gevel waarin de toren haaks op het hoofdcorpus is geplaatst. Ook de toepassing van een zichtbare, flauw hellende kap is gelijk. Verder zijn er overeenkomsten in de detaillering van de gevel, bijvoorbeeld het gebruik van een serlianamotief in de toren. Ook zijn er evenals in Ontwerp J kleine balkonnetjes te zien bij Lomet en hebben de ontwerpen een duidelijk basement van een aantal treden (zie afb. 51, 52 en 53). Al deze typische Italiaanse elementen verlenen Lomets ontwerpen bij uitstek het predikaat villa à l'italienne, wat dus ook gezegd kan worden over Ontwerp J. In dit specifieke geval ontleent Zocher aan Lomet juist het rurale of pittoreske motief van een Italiaans landhuis.

Als belangrijkste invloed van Zochers asymmetrische villa-ontwerp geldt volgens Constance Moes het tuinmanshuis van het slot Charlottenhof bij Potsdam (1828-1829). Karl Friedrich Schinkel en diens leerling Friedrich Ludwig Persius (1803-1845) ontwierpen dit gebouw (zie afb. 36).⁷² Een onregelmatige groepering van bouwvolumes kenmerkt dit bouwwerk. Ook de reeds besproken flauw hellende daken en de toepassing van pergola's en terrassen die als verbinding tussen huis en omringend landschap dienen karakteriseren dit gebouw. Moes veronderstelt dat de Italiaanse boerenhofstede invloed gaf aan de "schilderachtige" vorm van het gebouw.⁷³ Volgens haar kan het werk van Engelse architecten zoals John Nash (1752-1835) en Humphry Repton (1752-1818) echter ook van invloed zijn geweest op de pittoreske uitstraling van Schinkels werk. Zeker gezien Schinkels reis naar Engeland in 1826.⁷⁴ Invloed uit Frankrijk noemt Moes niet.

De reden dat over het algemeen wordt aangenomen dat het tuinmanshuis van Schinkel en Persius als basismodel geldt voor Zochers asymmetrische villa is het feit dit gebouw in architectenkringen werd bewonderd, ook in Nederlandse. Men vond de vorm van dit asymmetrische type beter aansluiten bij de functie en de landelijke bestemming dan de

---

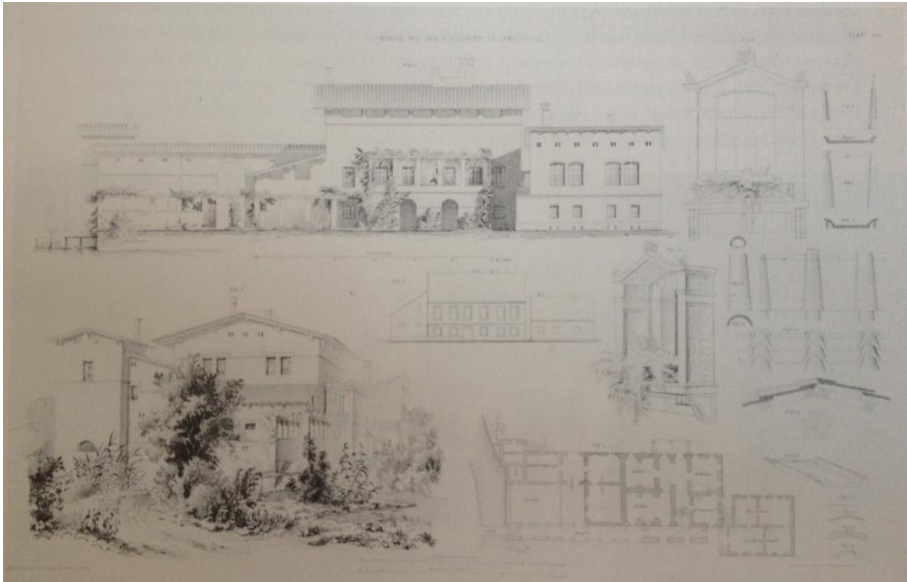
⁷²Moes 1991 (zie noot 1), pp. 104-105.

⁷³Eva Börsch-Supan, 'Architektur und Landschaft', in: tent. cat. Berlijn, Martin Gropius-Bau, *K.F. Schinkel, Werke un Wirkungen*, 1981, p. 51.

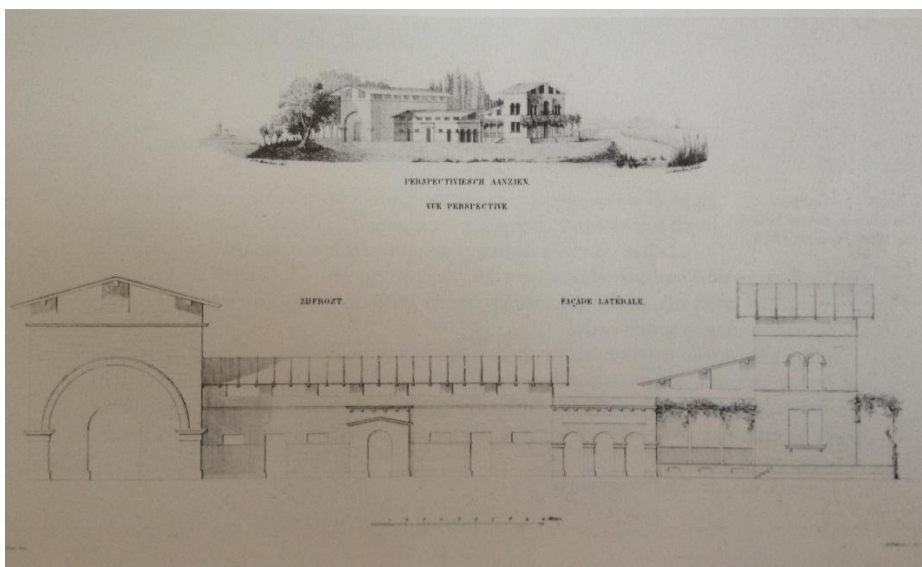
⁷⁴Moes 1991 (zie noot 1), p. 105.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr. Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

gebruikelijke symmetrische gevel met classicistische zuilen en fronton, aldus Moes.⁷⁵ In het architectuurtijdschrift *Bouwkundige Bijdragen* verscheen in hetzelfde jaar (1844) dat Schinkels Tuinmanswoning werd gepubliceerd ook een uitgewerkte ontwerptekening van Johan Frederik Metzelaar (1818-1897) voor een boerenhofstede, die duidelijk hierop geïnspireerd was (zie afb. 56).⁷⁶

Afb. 55. Karl Friedrich Schinkel, *Ontwerp voor de fdtuinmanswoning van Charlottenburg in Potsdam, 1828-1829.*

Afb. 56. Johan Frederik Metzelaar, *Ontwerp voor een boerenhofstede, 1844.*

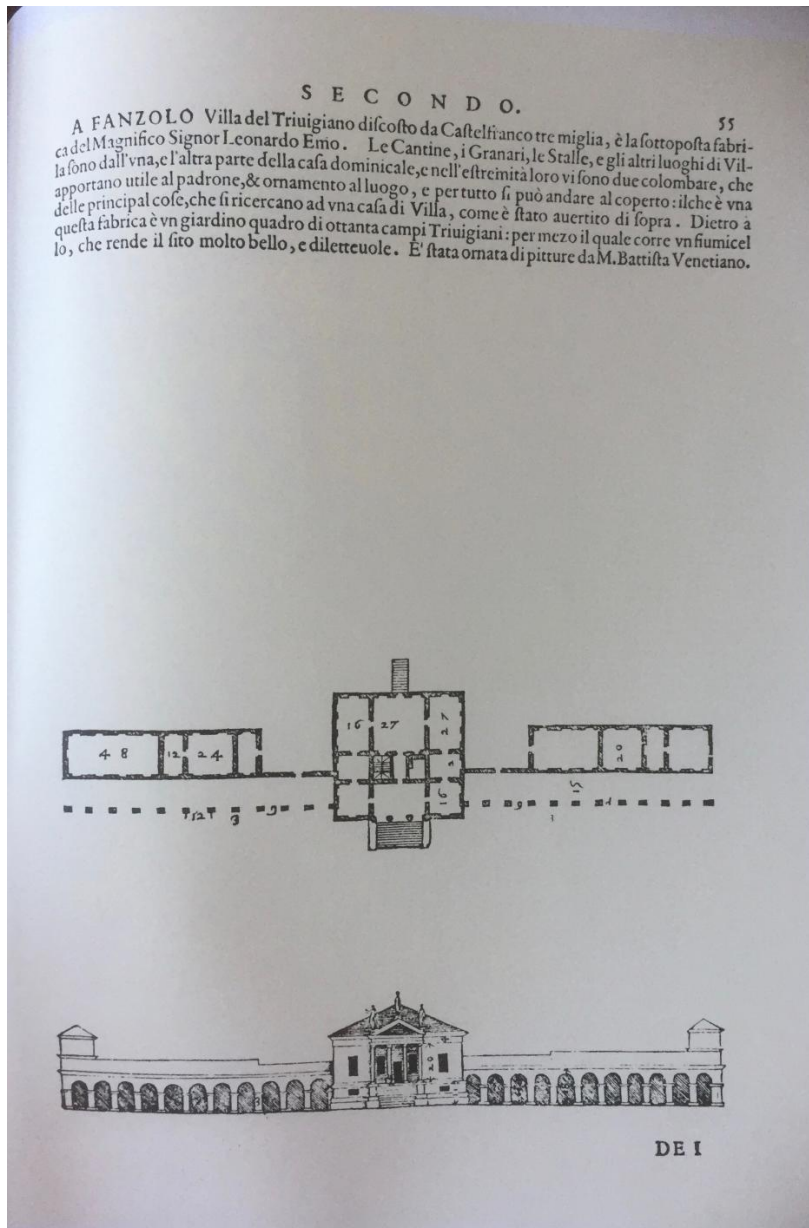
⁷⁵Moes 1991 (zie noot 1), p. 105.

⁷⁶Ludwig Persius, 'De woning van de Hofuinier te Sans-Soucis', *Bouwkundige Bijdragen* 2 (1844), pp. 203-205.

Schinkels Tuinmanswoning van Charlottenburg vertoont behalve de vermeende Engelse invloeden ook gelijkenissen met de ongeveer twintig jaar eerder gepubliceerde ontwerpen van Durand of wellicht zelfs Lomet en hun *villa(s) d'italienne*. Als dit het geval is, zou Zochers Ontwerp J dan ook indirect te herleiden zijn naar Frankrijk.

Zochers ontwerp heeft op het eerste oog niet veel gemeen met de buitengewoon riante tuinmanswoning van Schinkel (zie afb. 51 en 55). Het ontwerp van Zocher is relatief klein en bestaat uit twee *corps*. Het huis van Schinkel heeft er drie maar zijn veel groter (uiteraard vormgegeven naar het decorum behorend bij een koninklijke setting), en lijkt over het algemeen meer op een statelijke boerderij dan een (park)villa (zie afb. 55). De oorsprong van dit verschil kan geanalyseerd worden door de genesis van beide ontwerpen te ontleden. Waar Zocher zich laat inspireren door de kleine Italiaanse villa zoals die in Frankrijk populair was, heeft Schinkel zich meer op de *villa à l'italienne* in de oorspronkelijke zin van het woord gericht. Het begrip gaat terug op de *villa*, in Italië betekende dit een landhuis, lusthof of buitenpaleis. De functie van deze landhuizen was voornamelijk een van boerderij; een boerderij voor de heer, zoals de Villa Emo van Andrea Palladio (1508-1580; zie afb. 57). Dit waren over het algemeen zeer grote huizen, heel anders dan Ontwerp J. Het feit dat Schinkels tuinmanswoning de dimensies van een grote Italiaanse villa lijkt over te nemen (zoals de opstanden van Durand in afbeelding 47, alleen in asymmetrische vorm), en dat Zochers ontwerp deze verhoudingen niet vertoont, duidt op een andere invloed op Ontwerp J naast die van Schinkel. Dat Schinkels Tuinmanswoning het prototype was voor Ontwerp J, zoals Moes suggereert, lijkt dus niet erg voor de hand te liggen.

Geconcludeerd kan worden dat Ontwerp J Italiaanse wortels heeft maar dat het prototype van dit huis een geheel andere is dan dat van Schinkel of Metzelaar. De Engelse invloed die Moes noemt in combinatie met Schinkel kan dus geenszins de genesis van Zochers ontwerp zijn geweest.

Afb. 57. Andrea Palladio, *Beschrijving, plattegrond en schets van de Villa Emo in Fanzolo*, gepubliceerd in: *Quattro Libri dell'Architettura*, Venetië, 1570, boek II, hoofdstuk XIV. Opvallend aan de Villa Emo is de algehele breedte van het ontwerp, vooral geïllustreerd in de voorgevel. Deze bestaat uit twee loggia's (eigenlijk arcaden) aan weerszijden van het hoofdcorpus die de zijvleugels met dit corpus verbinden. Schinkels
Tuinmanswoning lijkt geenszins op dit ontwerp, zowel qua detaillering als in de plaatsing van de losse bouwdelen, maar heeft qua omvang meer gemeen met deze villa dan met Ontwerp J.

Slechts in een enkel geval lijkt Zocher een asymmetrische villa (klein landhuis) te hebben voltooid, te weten Middenhoek in Loenen aan de Vecht tussen Amsterdam en Utrecht uit circa 1833 (1854 [sic]; zie afb. 58 en 59).⁷⁷ Middenhoek ontleent zijn naam aan de familie Van Hoek, een uit Vlaanderen afkomstige familie die rijk was geworden door de handel in zijde. Al halverwege de zeventiende eeuw kocht de familie grond aan tussen Breukelen en Loenen aan de Vecht als investering. In deze tijd werd het landhuis Nieuwerhoek gebouwd in opdracht van A. van Hoek Jansz. Latere telgen gaven in (vermoedelijk) 1833 opdracht aan Zocher om aan de westzijde van de Rijksstraatweg in Loenen (nu Nieuwersluis) het huis Middenhoek te bouwen.

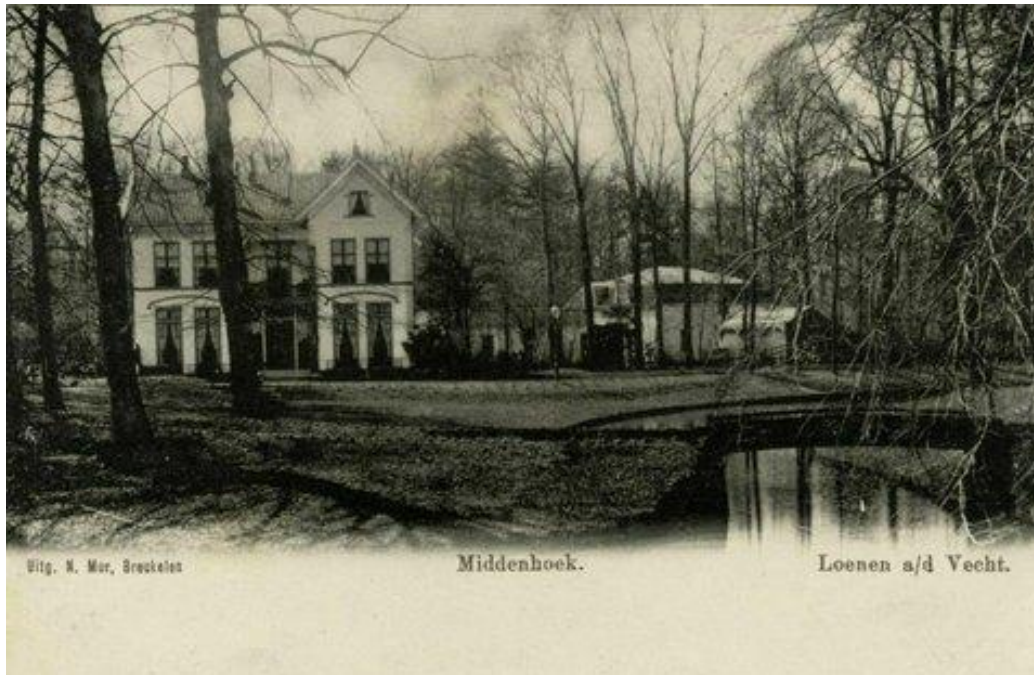
Ten eerste moet vermeld worden dat door de onzekere datering van Ontwerp J er een mogelijkheid bestaat dat deze presentatietekening pas na de bouw van Middenhoek is getekend. Als dit zo is kan er uiteraard van geen enkele invloed van tekening op gebouwd huis sprake zijn. Mogelijk echter kwam de tekening voor het optrekken van Middenhoek tot stand.

De verschillen met Zochers ontwerp voor een asymmetrische villa zijn enorm. Behalve het feit dat ook hier sprake is van twee haaks op elkaar staande bouwdelen is er verder geen overeenkomst met de besproken tekening (zie afb. 51, 58 en 59). Het huis heeft twee bouwlagen met een zolderverdieping gekroond door twee traditioneel steil aflopende zadeldaken haaks op elkaar. De gevelbehandeling is eveneens traditioneel met op het middenrisaliet is een zeer 'Hollands' afdoende glazen pui met balkonnetje en slanke klimop (zie afb. 58 en 59). Van pilasters of acroteria is geen sprake. Wel is er een kleine kroonlijst op het lagere bouwdeel (zie afb. 58 en 59). Afgaand op het fysieke bewijs lijkt er haast geen aanleiding om te stellen dat Zocher hier zijn Duitse collega aan het imiteren was, laat staan de *villas a l'italienne* van Durand of Lomet in gedachten had toen hij dit ontwierp. Puur typologisch gezien zou dit wel het geval kunnen zijn geweest, maar dan met een vernederlandsing van alle andere aan Italië herinnerende architectonische kenmerken (zie afb. 58 en 59).

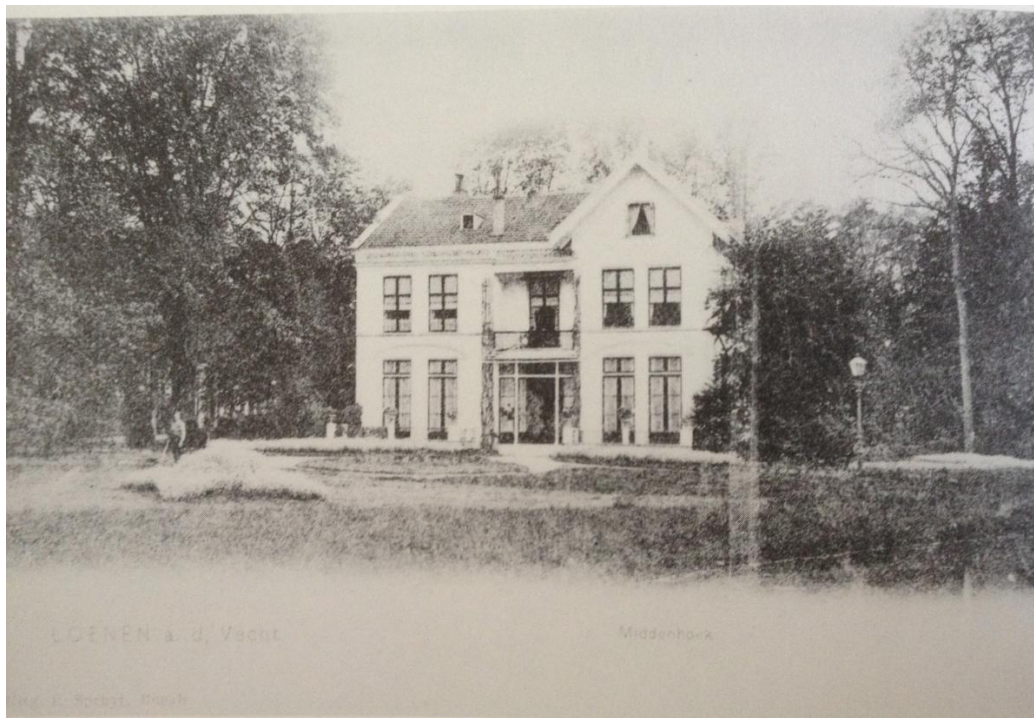
---

⁷⁷Josi Smit geeft aan dat Middenhoek in 1833 is opgetrokken, terwijl Constance Moes meent dat het huis pas in 1854 is gebouwd. Smit onderbouwt haar bewering niet. Moes verwijst als bron naar het boek van Johannes Immerzeel, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders (...)*, vol. III, Amsterdam 1843. Het feit dat Middenhoek reeds in een in 1843 uitgekomen werk genoemd wordt bewijst nogal duidelijk de foutieve datering van Moes. Middenhoek is dus vrijwel zeker vóór 1843 opgetrokken.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

Afb. 58. **Realisatie Assymetrische Thema.** Jan David Zocher jr., *Middenhoek te Loenen aan de Vecht*, ca. 1833.

Afb. 59. **Realisatie Assymetrische Thema.** Jan David Zocher jr., *Middenhoek te Loenen aan de Vecht*, ca. 1833.

2.5 Samenvatting

Zochers klassieke villaontwerpen zijn grofweg in te delen in twee groepen; de (symmetrische) blokvorm en de asymmetrische. In deze analyse zijn Zochers villaontwerptekeningen voor deze beide groepen vergeleken met het vermeende inspiratiemateriaal en vervolgens is gekeken hoe deze ontwerpen zijn vertaald naar de daadwerkelijk gebouwde huizen van zijn hand.

In het blokvormige ontwerptheema werd allereerst het compacte ontwerpidee behandeld. Twee compacte ontwerpen van Zochers hand zijn vergeleken met de door het Franse classicisme beïnvloede woonhuisgevel van Johannes van Straaten en het ontwerp van John Plaw. Vooral in het eerste geval zijn inspiratiebron en ontwerp reminiscent aan de kubusvormige landelijke Italiaanse villa. Ook weten we dat Zocher het boek van Van Straaten in zijn bezit moet hebben gehad. Ontwerp B is minder goed terug te leiden naar het gevelontwerp van John Plaw, maar heeft wel duidelijke kenmerken van de Italiaanse mode die op hun beurt terugkomen in het gebouwde landhuis Hoog Beek en Royen.

Het Ontwerpidee Middelgroot beslaat twee subgroepen, Laag en Hoog. Subgroep Laag kent vier ontwerpen waarvan er drie zeer gelijkend zijn. Voor Ontwerp C, D en E is de inspiratie dan ook vrij gemakkelijk aan te wijzen: en ontwerp van Ledoux en het Petit Trianon van Gabriel. Klassieke elementen, die via de Franse architectuur hun weg naar Zocher vonden, van met name Ontwerp C zijn in Zochers Villa Bloemenheuvel terug te vinden. Ontwerp F moet, geïnspireerd door Durand, de basis zijn geweest voor Huis De Breul. Het halfronde portico – een uniek kenmerk binnen de ontwerpreeks van Zocher – laat duidelijk de Frans-Italiaanse wortels van zowel ontwerp als realisatie zien.

De Subgroep Hoog bevat twee ontwerpen, G en H. Beide vertonen sterke overeenkomsten met Schinkels Villa Jenisch die de typische kenmerken van de *villa à l'italienne* herbergt: de blokvorm, het onzichtbaar gelaten platte dak en de sterke nadruk op een symmetrische gevel. De uitwerking van G en H zijn de huizen Molenbosch en Eikenrode, waarvan dan ook de Italiaanse elementen van Jenisch af te lezen zijn.

Het laatste idee binnen het blokvormige thema is het Ontwerpidee Breed. Het enige ontwerp dat hierbinnen valt, Ontwerp I, is vergeleken met Boissonnades ontwerp voor een justitiepaleis. Vooral de gelijkende breedte, de centrale attiek en de prominente kroonlijst doen een relatie vermoeden. Het enige gebouwde landhuis van Zocher dat iets op Ontwerp I lijkt is Bloemenheuvel, dat wat Italiaanse detaillering kent, al is dit huis makkelijker te linken aan Ontwerp C.

Het laatste villaontwerp en tevens het enige binnen het Asymmetrische Ontwerptheema is Ontwerp J. De inspiratie voor dit ontwerp is te linken aan de twee ontwerpen van Lomet die beide zijn een asymmetrische gevel en plattegrond hebben, met een toren die haaks op het lagere corpus is geplaatst. Schinkels Tuinmanswoning en het hiervan afgeleide ontwerp van Metzelaar

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

hebben evenzo dezelfde grondgedachte, maar gezien de grootte en omvang van deze twee ontwerpen moeten zij een andere directe inspiratiebron hebben gehad dan Zocher.

CONCLUSIE

In deze scriptie is onderzocht welke invloed Franse architectuurvoorbeelden hadden op Zochers villaontwerpen en in welke mate hij deze toepaste op zijn gebouwde landhuizen.

Eerdere monografische studies en andere literatuur wees vooral op Zochers ogenschijnlijke Engelse en Duitse connecties. Echter, Zochers zeer Franse vorming onder auspiciën van koning Lodewijk Napoleon en zijn leertijd tijdens het Keizerrijk in Parijs en Rome doen vermoeden dat niet zozeer het eiland in de Noordzee of onze oosterburen maar met name Frankrijk de primaire inspiratie voor zijn architectonisch werk heeft geleverd. Deze scriptie heeft getracht de volgende vraag te beantwoorden: *Liggen er Frans-Italiaanse inspiratiebronnen ten grondslag aan Zochers villaontwerptekeningen en hoe zijn deze invloeden vertaald naar zijn gebouwde landhuizen?*

Door middel van een combinatie van (biografisch) literatuuronderzoek, een vormanalyse van de villaontwerpen (tekeningen) en vervolgens een vergelijking tussen zijn ontwerptekeningen en de landhuizen die hij daadwerkelijk bouwde, is een antwoord op de vraag gevonden.

In een beknopte biografie en beschrijving van zijn studietijd is duidelijk geworden dat Zocher in Frankrijk veel kennis moet hebben opgedaan. Franse en Italiaanse les- en modelboeken die hij kende van zijn Franse leertijd kunnen een directe inspiratiebron geweest zijn. Daarnaast is benadrukt dat bij een vertaling van ontwerp naar gebouwde huis ook factoren als de wensen van de klant een rol hebben gespeeld. Deze factoren liggen buiten Zochers bereik, hetgeen betekent dat in de analyse opgepast moet worden met conclusies trekken uit verschillen tussen een gegeven ontwerp en een realisatie.

De *villa à l'italienne* diende als uitgangspunt voor de beeldanalyse. Hoofdzakelijk Franse voorbeelden in deze bouwmodus werden in hoofdstuk 2 voor de beeldanalyse naast de ontwerptekeningen van Zocher gelegd, die binnen twee thema's in verschillende ontwerpideeën zijn verdeeld (Compact, Middelgroot en Breed). Hier zijn veel overeenkomsten gevonden. Vaak gebruikte Zocher elementen of specifieke details uit een gegeven inspiratiebron en paste deze toe in zijneigen ontwerp, bijvoorbeeld in Ontwerp I waar hij de centrale attiek en de markante kroonlijst heeft overgenomen van Boissonnade. In andere gevallen nam Zocher juist het corpus van een *villa à l'italienne* over, dus de proporties en dimensies van een gevel. Dit was het geval bij Ontwerp G en H waar hij het volume en de kenmerkende inpandige portico van Schinkels Villa Jenisch toepaste. In een enkel geval nam Zocher zowel corpus als geveldetaillering over waardoor een bijna exacte kopie ontstond. Zo vertonen Ontwerp D en E enorme gelijkenissen (het hoge dak van E uitgezonderd) met het Petit Trianon van Gabriel dat het haast onmogelijk is dat Zocher dit voorbeeld niet als basis gehad heeft. Zocher gebruikte dus een divers palet aan

toepassingsmogelijkheden van de inspiratiebronnen die hij (hoofdzakelijk uit zijn studietijd) kende. Op deze manier is de *villa à l'italienne* steeds op variabele mate zichtbaar in Zochers ontwerpen.

Om het tweede deel van de onderzoeksvraag te beantwoorden zijn de werkelijk gerealiseerde landhuizen van Zocher vergeleken met zijn ontwerptekeningen per ontwerpidee. In deze gebouwde landhuizen is eveneens de Italiaanse invloed terug te vinden. Soms is de realisatie niet direct terug te leiden naar de inspiratiebron maar wel naar de ontwerptekening van Zocher. Hoog Beek en Royen vertoont bijvoorbeeld een compact corpus met een drie-risalieten indeling die duidelijk te herleiden is naar Ontwerp B. In een ander geval is de inspiratiebron direct zichtbaar zoals bij Huis De Breul. De halfronde portico en het aansluitende blokvormige achterhuis van Durands *Maison de Campagne* zijn zowel in Ontwerp F als De Breul zichtbaar, wat duidelijk het op Italië geënte idee dat via Frankrijk verliep laat zien.

Over de relatie tussen Zochers ontwerpen en zijn gebouwde huizen kan gesteld worden dat Zocher meer idealiserend en romantisch is in zijn ontwerpen dan in praktijk. Setting en plaatsing van gebouwde landhuizen is vaak een resultaat van een trade-off tussen eigentijdse wensen en mode van de opdrachtgever en Zochers eigen idealen zoals terugkerend in zijn tekeningen. Een voorbeeld van een groot verschil met de voorbeelden uit Parijs is het constructiemateriaal. De paleizen en villa's in Parijs werden voornamelijk in natuursteen (zandsteen en marmer) opgetrokken. Zocher bouwde ter verschil hoofdzakelijk in baksteen dat vervolgens werd gepleisterd – een veel goedkopere en minder chique oplossing. Toch dragen huizen vaak herinnering aan Italië in zich door blokvormige *mode à l'italienne*.

Antwoord gevend op de hoofdvraag kan gesteld worden dat Zocher voor zijn villaontwerpen inspiratie haalde uit Frankrijk. Zijn Franse leerperiode heeft Zocher buitengewoon gevormd en zijn ontwerpen evenzo beïnvloed. Bij de vertaling naar gebouwde huizen wordt ook de invloed van de eigentijdse wensen en smaak zichtbaar, voornamelijk bij huizen die Zocher verbouwde vanuit een bestaand ontwerp.

Dit onderzoek laat zien dat voorgane studies zich onterecht teveel gericht hebben op Engeland en Duitsland als inspiratiebronnen. Het resultaat daarvan is een onjuiste inschatting van de invloed van Zochers Franse vorming en dus de invloed Franse architectuurvoorbeelden op zijn werk. Deze studie heeft hiermee op bescheiden wijze deze lacune ingevuld.

Wat de conclusie van dit onderzoek nog sterker zouden hebben gemaakt, zijn primaire geschriften van Zocher zelf over zijn ontwerptekeningen en gebouwde villa's. Ook is het niet geheel zeker of Zocher zijn tekeningen geheel zelf maakte of dat hij het uitwerken van de schetsen uitbesteedde. Zo zouden sommige tekeningen ook door zijn zoon Louis Paul vervaardigd kunnen zijn, al wordt daar niet van uitgegaan. Een mogelijk uitgebreid vervolgonderzoek zou bovenstaande punten ook kunnen meenemen.

Het is gebleken dat Zochers gerealiseerde landhuizen soms een compromis lijken te zijn tussen het op de *villa à l'italienne* geënte ideaalbeeld, zoals te zien in zijn tekeningen, en eigentijdse behoeften, mogelijkheden en bouwtraditie. Daarom is een aanbeveling om deze eigentijdse, Nederlandse invloeden op de landhuizen van Zocher nader te bestuderen.

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

BEREDENEERDE BIBLIOGRAFIE

Literatuur met betrekking op classicistische architectuur in Nederland

- Bertram, Christian en Erik A. de Jong, *Noord-Hollands Arcadia*, Alphen aan den Rijn 2005.
- Cremers, Elisabeth, Fred]. Kaaij en Clemens M. Steenbergen, *Bolwerken als stadsparken. Nederlandse stadswandelingen in de 19^e en 20^e eeuw*, Delft 1981.
- Crommelin, Liesbeth, en N. van Suchtelen, *Nederlandse vuurtorens. Bouwgeschiedenis en organisatie*, Nieuwkoop 1978.
- Delden, L[ex] van, en P. Van Voogelaar, *Wandelen in Utrechtse landgoederen*, Amsterdam 2002.
- Dolfin, M[arceline] J., E.M. Kylstra en J[ean] Penders, *Utrecht. De huizen binnen de singels*, 's-Gravenhage 1989.
- Groningen, Catharina van, *De Utrechtse Heuvelrug, de Stichtse Lustwarande. Buitens in het groen*, Zeist 1999.
- Hermans, Lex, *'Alles wat zuilen heeft is klassiek'. Classicistische ideeën over bouwkunst in Nederland 1765-1850*, Rotterdam 2005.
- Krabbe, Coert Peter, *Ambacht, Kunst, Wetenschap. Bevordering van de bouwkunst in Nederland (1775-1880)*, Zwolle/Zeist 1998.
- Krabbe, Coert Peter, *Droomreis op Papier. De Prix de Rome en de Nederlandse architectuur (1808-1851)*, Leiden 2009.

Literatuur met betrekking op classicistische architectuur in Frankrijk en Duitsland

- Hauteœur, Louis, *Histoire de l'architecture classique en France*, Paris 1966-67 (vier delig).
- Pérouse de Montclos, Jean-Marie, *L'architecture a la française. Du milieu du XVe a la fin du XVIIIe siècle*, 2001² (1982).
- Idem, *Histoire de l'architecture Français. De la Renaissance à la Révolution*, Paris 1989.
- Idem, *"Les prix de Rome". Concours de l'Académie royale d'architecture au XVIIIe siècle*, Paris 1984.
- Idem, *L'architecture a la française. XVIe, XVIIe, XVIIIe siècles*, Paris 1982.
- Szambien, Werner, *Jean-Nicolas-Louis Durand 1760-1834. De l'imitation à la norme*, Paris 1984.
- Idem, *Symétrie, Gout, Caractère. Théorie et terminologie de l'architecture à l'age classique 1550-1800*, Paris 1986.
- Idem, *Schinkel*, Paris 1989.
- Vijver, Dirk van de, *Ingenieurs en architecten op de drempel van een nieuwe tijd (1750-1830)*, Leuven/Louvain 2003.

Literatuur met betrekking op Zochers persoon en/of zijn oeuvre (monografieën)

- Van der Burg, B.A.M., 'Het huis "Hoog Beek en Royen" te Zeist', *Seijst* 21 (1991), pp. 31-39.
- Dominicus, J.K., 'De Plantage te Schiedam', *Heemschut* 27 (1950), pp. 62-66.

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Ozinga, M.D., 'De architecten van Lodewijk Napoleon als koning van Holland', *Oudheidkundig Jaarboek 2* (1942) z. nr., pp. 63-87.
- Prak, N.L., 'De huizen aan de Van Asch van Wijckkade te Utrecht', *Bulletin KNOB 85* (1986) nr. 2, pp. 49-56.
- Rhoen, R.P.M., "'De uitzichten zeer mooi en het huis solide': het landhuis Molenbosch van J.D. Zocher jr. (1791-1870) exact gedateerd.", *Oud-Utrecht: tijdschrift voor geschiedenis van stad en provincie Utrecht*, 75 (2002), nr. 7, pp. 182-186.
- Smit, Josi, *J.D. Zocher jr. 1791-1870: architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Stichting BONAS).

BRONNEN

- Warnsinck, Isaac, *Bouwkundige aanmerkingen op het onlangs tentoongestelde model van eene koopmansbeurs voor de stad Amsterdam*, Amsterdam 1840.
- Idem, *Beknopte wederlegging van het kort antwoord des Heeren J.D. Zocher*, Amsterdam 1840.
- Zocher, Jan David jr., *Kort antwoord op de aanmerkingen des heeren J. Warnsinck, architect, lid van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten, op het onlangs tentoongestelde model van eene koopmansbeurs voor de stad Amsterdam*, Amsterdam 1840.

LIJST VAN AFBEELDINGEN

- Afb. 1. A.N. Godefroy, *Perspectivische presentatietekening van de Koopmansbeurs in Amsterdam, ontworpen door J.D. Zocher jr.*, afmetingen onbekend, pen op papier, 1842. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 13.
- Afb. 2. A.D. Nett, *Jan David Zocher jr.*, afmetingen onbekend, pen op papier, 1842. Foto: Josi Smit, *J.D. Zocher jr. 1791-1870: architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Stichting BONAS), p. 6.
- Afb. 3. Overzicht van de regionale spreiding van Zochers gebouwde landhuizen. Een opmerkelijk fenomeen is de schaalvergroting van de huizen in Den Haag en omstreken. Deze zetten zich duidelijk af tegen zijn huizen uit de andere gebieden. Foto: Website *Kaarten en Atlassen* <<https://www.kaartenenatlassen.nl/wandkaarten/landkaarten/eenvoudige-kaart-nederland-461>> (17 mei 2014).
- Afb. 4. Jan David Zocher jr., *Molenbosch te Zeist, 1836-1850* (links) & *Eikenrode te Loosdrecht, ca. 1846* (rechts). Foto: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/detail/b7a4c925-d67f-819b-ee88-47d1c3722b1c/media/da87ae05-9fc6-e612-8857-1df47f86ab67?mode=detail&view=horizontal&q=molenbosch&rows=1&page=17>> (10 oktober 2016); Website *Buitenplaatsen in Nederland* <<http://www.buitenplaatsenin nederland.nl/nieuwloosdrecht-eikenrode.html>> (11 oktober 2016).
- Afb. 5. Jan David Zocher jr., *De Paauw te Wassenaar, voorgevel, 1838-1840*. Foto: Website *Kastelen* <<http://www.kastelen.nl/Zuid-Holland/Paauw-Wassenaar/pics/Wielen-294-06-Paauw-2002.jpg>> (20 april 2015).

- Afb. 6. Onbekend, *De Paauw voor de verbouwing van Zocher, voorgevel*, ca. 1830. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 183.
- Afb. 7. Jan David Zocher jr., *Boschlust te s 'Gravenhage, voorgevel*, 1836-1838. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 75.
- Afb. 8. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Villas à l'italienne*, z.j. Foto: Werner Szambien, *Jean-Nicolas-Louis Durand 1760-1834. De l'imitation à la norme*, Paris 1984, p. 272.
- Afb. 9. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Maison Lermine*, na 1801, z. pl. Foto: Jean-Nicolas-Louis Durand, *Précis de leçons d'architecture: données à l'Ecole Polytechnique*, Paris 1802, plaat 29.
- Afb. 10. M. Lomet, *Propriété de M. Lomet(te)* (plattegrond, doorsnede en gevelaanzichten van woonhuis en (boeren)bijgebouw), voor 1806, omgeving van Parijs. Foto: Jean-Charles Krafft, *Plans des plus beaux jardins*, Paris 1809, plaat 17, 18 en 23.
- Afb. 11. Louis Le Vau, *Château de Raincy*, ca. 1643. Prent door Jean Marot. Foto: Jean-Marie Pérouse de Montclos, *The château of Vaux-le-Vicomte*, Paris 2008² (1997).
- Afb. 12. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Ensemble d'édifices resultants des divisions du carré, du parallélogramme, et de leurs combinaisons avec le cercle*, 1802. Foto: Werner Szambien, *Jean-Nicolas-Louis Durand 1760-1834. De l'imitation à la norme*, Paris 1984, p. 273.
- Afb. 13. J.D. Zocher, *Presentatietekening van een villapark in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt, potlood en waterverf op papier, zie maten. (NAI catalogusnummer ZOCH47). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 166.
- Afb. 14. Jan David Zocher jr., *Presentatietekening (plattegrond) van een villapark*, ongedateerd. Potlood op papier, zie maten. (NAI catalogusnummer ZOCH14). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 162.
- Afb. 15. **Ontwerp A.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt, potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH17). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 102.
- Afb. 16. **Inspiratie Ontwerp A.** J. Van Straaten, *Voorbeeld van een woonhuis, voor- en achtergevel*. Gepubliceerd in: J. Van Straaten, *Afbeeldingen van antieke en oderne bouwkundige voorwerpen, ontleend aan Grieksche, Romeinsche en Oostersche tempels, paleizen, schouwburgen, badstoven en andere voorhanden gebouwen of derzelve gedeelten en ruïnen*, Amsterdam 1828-1832, plaat LXX, fig. 1 en 2. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 103.
- Afb. 17. Jan David Zocher jr., *Panorama en plattegrond van het Willems-plantsoen in Utrecht*, 1843. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 167.
- Afb. 18. **Ontwerp B.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Potlood op papier, 27 x 36 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH14). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 97.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

- Afb. 19. **Ontwerp B.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Potlood op papier, 27 x 36 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH15). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 98.
- Afb. 20. **Inspiratie Ontwerp B.** John Plaw, *Ontwerp voor een neoclassicistische villa*. Uit: *Rural architecture or Designs from the simple cottage to the decorated villa* (1802), Plate XI. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 22.
- Afb. 21. **Realisatie Ontwerpidee Compact.** Jan David Zocher jr., *Hoog Beek en Royen, Zeist*. Foto: Website Utrechtse Buitenplaatsen <<http://www.utrechtsebuitenplaatsen.nl/beeld/geimporteerd/999/F26FCD3A.JPG>> (11 oktober 2016).
- Afb. 22. **Ontwerp C.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Potlood op karton, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH11). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 90.
- Afb. 23. **Ontwerp D.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt met waterverf op karton, 15 x 25 cm, opgezet op originele kartons. (NAI catalogusnummer ZOCH9). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 86.
- Afb. 24. **Ontwerp E.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. (Catalogusnummer 8). Inkt met waterverf op karton, 15 x 25 cm, opgezet op originele kartons. (NAI catalogusnummer ZOCH8). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 84.
- Afb. 25. **Inspiratie Ontwerpen C, D en E.** Claude Nicolas Ledoux, *Pavillion de Louveciennes* (plattegrond, voor- en achtergevel en doorsnede), gepubliceerd in: Jean-Charles Krafft, *Recueil d'Architecture Civile*, 1812, plaat 1. Foto: Katia Frey, 'Le Recueil d'architecture civile (1812) de Jean-Charles Krafft: sources et «choix idéal» de la maison aux champs', *Bulletin Monumental* 155 (1997) nr. 4, p. 307.
- Afb. 26. **Inspiratie Ontwerpen C, D en E.** Claude Nicolas Ledoux, *Pavillion de Louveciennes* (plattegrond, voor- en achtergevel en doorsnede), gepubliceerd in: . Claude Nicolas Ledoux, *L'architecture considérée sous le rapport de l'art, des mœurs et de la législation*, 1847, plaat 270 en 272. Foto: Katia Frey, 'Le Recueil d'architecture civile (1812) de Jean-Charles Krafft: sources et «choix idéal» de la maison aux champs', *Bulletin Monumental* 155 (1997) nr. 4, p. 308.
- Afb. 27. **Inspiratie Ontwerpen C, D en E.** Ange-Jacques Gabriel, *Château de Petit Trianon* (tuingevel), ca. 1762. Foto: Website André le Nôtre <<https://andrelenotre.com/2016/09/20/elevation-et-plan-en-coupe-du-petit-trianon-deux-gravures/#ip-carousel-31173>> (5 oktober 2016).
- Afb. 28. **Realisatie Ontwerpidee Middelgroot, Subgroep Laag (Ontwerp C).** Jan David Zocher jr., *Bloemenheuvel te Bloemendaal*, ca. 1820-1826. Foto uit 1892. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 91.

- Afb. 29. **Ontwerp F.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH10). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 88.
- Afb. 30. **Inspiratie Ontwerp F.** Jean-Nicolas-Louis Durand, *Maison de campagne*. Gepubliceerd in: Jean-Nicolas-Louis Durand, *Précis de leçons d'architecture: données à l'Ecole Polytechnique*, (1802), plaat 28. Foto: Jean-Nicolas-Louis Durand, *Précis de leçons d'architecture: données à l'Ecole Polytechnique*, (1802), plaat 28, z.p.
- Afb. 31. **Realisatie Ontwerpidee Middelgroot, Subgroep Laag (Ontwerp F).** Jan David Zocher jr., *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Tekening van P.J. Lutgers. Foto: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/detail/bb4477ca-931c-cecf-26f3-b6430ec72381/media/2678162f-7467-242b-e5ef-707c2da496e5?mode=detail&view=horizontal&q=de%20breul&rows=1&page=11>> (10 oktober 2016).
- Afb. 32. **Realisatie Ontwerpidee Middelgroot, Subgroep Laag (Ontwerp F).** Jan David Zocher jr., *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Krijtlitho van Michel Mourot. Foto: Website *Kunsthandel Ongering* <<http://www.ongering.nl/prenten-en-kaarten/litho-huis-de-breul.html#>> (29 april 2017).
- Afb. 33. A. Viersen, *Voorgevel en plattegrond begane grond van De Breul in oorspronkelijke toestand (1824-1882)*, Zeist 1996. Foto: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/detail/9681ed7d-87e2-accb-19e5-0719d4580624/media/02b28f48-56fa-55c7-79e3-dcbc0ebf4667?mode=detail&view=horizontal&q=de%20breul&rows=1&page=25>> (10 oktober 2016).
- Afb. 34. Jan David Zocher jr./J.W. Hanrath, *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Toestand van eind negentiende eeuw. Foto: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/detail/794ce7c5-5ea6-4294-1bb4-c3f580a1e5ff/media/b2e6222e-8868-4b34-680d-f19a890dd770?mode=detail&view=horizontal&q=de%20breul&rows=1&page=16>> (29 april 2017).
- Afb. 35. Jan David Zocher jr./J.W. Hanrath/L.A. Springer, *Landhuis De Breul te Zeist*, 1833. Toestand na verbouwing van 1932. Foto: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/detail/afd04ab1-91ac-3592-7350-11694a0016c2/media/cacfa5ee-fa28-1279-193c-176e0a2cbcaa?mode=detail&view=horizontal&q=de%20breul&rows=1&page=23>> (29 april 2017).
- Afb. 36. Jan David Zocher jr., *Landhuis Molenbosch te Zeist*, 1836-1840. Foto: Website *Serc* <<http://zeist.serc.nl/cultuur-in-zeist/landhuizen/molenbosch/>> (14 mei 2017).
- Afb. 37. **Ontwerp G.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis in neoclassicistische stijl* (voorgevel), ongedateerd. Potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH12). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 92.
- Afb. 38. **Ontwerp H.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis in neoclassicistische stijl* (tuingevel), ongedateerd. Potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH13). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 95.

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

- Afb. 39. **Inspiratie Ontwerp G en H.** Franz Gustav Forsmann, *Villa Jenisch, Hamburg*, 1831-1834. Naar een ontwerp van Karl Friedrich Schinkel. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 93.
- Afb. 40. **Inspiratie Ontwerp G en H** Jean-Nicolas-Louis Durand, *Villas à l'italienne... rurales d'Italie*, 1802-1805. Foto: Jean-Marie Pérouse de Montclos, *Histoire de l'architecture Français. De la Renaissance à la Révolution*, Paris 1989, p. 476.
- Afb. 41. Jan David Zocher jr., *Molenbosch te Zeist*, 1836-1850. Foto: Website Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/detail/b7a4c925-d67f-819b-ee88-47d1c3722b1c/media/da87ae05-9fc6-e612-8857-1df47f86ab67?mode=detail&view=horizontal&q=molenbosch&rows=1&page=17>> (10 oktober 2016).
- Afb. 42. Jan David Zocher jr., *Tuinmanswoning in het park van Molenbosch in Zeist*, ca. 1836-1840. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 121.
- Afb. 43. Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een tuinmanswoning in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Potlood op karton, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH25). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 120.
- Afb. 44. Jan David Zocher jr. (?), *Bouwtekening van Molenbosch te Zeist*, z.j. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 94.
- Afb. 45. J.D. Zocher, *Eikenrode te Loosdrecht, voorgevel*, ca. 1846. Foto: Website *Buitenplaatsen in Nederland* <<http://www.buitenplaatseninnederland.nl/nieuwloosdrecht-eikenrode.html>> (11 oktober 2016).
- Afb. 46. J.D. Zocher, *Eikenrode te Loosdrecht, tuingevel*, ca. 1846. Foto: Website *Historical Gardens Blog* <http://www.historicalgardensblog.com/wp-content/uploads/2008/03/eikenrode_huisachtercrp.jpg> (11 oktober 2016).
- Afb. 47. Jean-Nicolas-Louis Durand, *Villas à l'italienne*, z.j. (Afbeelding 8). Foto: Werner Szambien, *Jean-Nicolas-Louis Durand 1760-1834. De l'imitation à la norme*, Paris 1984, p. 272.
- Afb. 48. **Ontwerp I.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een groot landhuis in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt met waterverf op karton, 15 x 25 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH2). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 72.
- Afb. 49. **Inspiratie Ontwerp I.** Étienne-Joseph Boissonnade, *Palais de justice de Rodez* (voor-, achter- en zijgevel en doorsnede van het voorhuis), 1833. Foto: Werner Szambien, *Jean-Nicolas-Louis Durand 1760-1834. De l'imitation à la norme*, Paris 1984, p. 326.
- Afb. 50. Jan David Zocher jr., *Bloemenheuvel te Bloemendaal*, 1820-1826. Naar een tekening van P.J. Lutgers. Foto: Website *Antiqbook* <http://www.antiqbook.com/search.php?action=search&l=en&o=vries2&searchform=http%3A%2F%2Fwww.antiqbook.com%2Findex.php%3F%3Den%26o%3Dvries2&sort_type=asc&sort_order=author_name+asc%2C+title_first_word&page_num=4> (11 oktober 2016).

- Afb. 51. **Ontwerp J.** Jan David Zocher jr., *Presentatietekening van een klein landhuis of villa in neoclassicistische stijl*, ongedateerd. Inkt, potlood en waterverf op papier, 20 x 30 cm. (NAI catalogusnummer ZOCH18). Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 104.
- Afb. 52. **Inspiratie Ontwerp J.** M. Lomet, *Deux maisons de campagne pittoresques*, naar Jean-Charles Krafft, *Receuil d'Architecture Civile*, 1812, plaat 24. Foto: Katia Frey, 'Le Recueil d'architecture civile (1812) de Jean-Charles Krafft: sources et «choix idéal» de la maison aux champs', *Bulletin Monumental* 155 (1997) nr. 4, p. 303.
- Afb. 53. **Inspiratie Ontwerp J.** M. Lomet, *Propriété de M. Lomet(te)* (plattegrond, doorsnede en geveelaanzichten van woonhuis en (boeren)bijgebouw), naar Jean-Charles Krafft, *Plans des plus beaux jardins*, 1809, plaat 17, 18 en 23. Foto: Katia Frey, 'Le Recueil d'architecture civile (1812) de Jean-Charles Krafft: sources et «choix idéal» de la maison aux champs', *Bulletin Monumental* 155 (1997) nr. 4, p. 305.
- Afb. 54. **Inspiratie Ontwerp J.** John Nash, *Cronckhill te Shrewsbury, Shropshire, Engeland*, 1802. Foto: Website [Pinterest <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/a5/24/9e/a5249eacd8ce07a65774dccb4ae3c2c.jpg>](https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/a5/24/9e/a5249eacd8ce07a65774dccb4ae3c2c.jpg) (11 oktober 2016).
- Afb. 55. Karl Friedrich Schinkel, *Ontwerp voor de tuinmanswoning van Charlottenburg in Potsdam*, 1828-1829. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 105.
- Afb. 56. Johan Frederik Metzelaar, *Ontwerp voor een boerenhofstede*, 1844. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 105.
- Afb. 57. Andrea Palladio, *Beschrijving, plattegrond en schets van de Villa Emo in Fanzolo*, gepubliceerd in: *Quattro Libri dell'Architettura*, Venetië, 1570, boek II, hoofdstuk XIV. Opvallend aan de Villa Emo is de algehele breedte van het ontwerp, vooral geïllustreerd in de voorgevel. Deze bestaat uit twee loggia's (eigenlijk arcaden) aan weerszijden van het hoofdcorpus die de zijvleugels met dit corpus verbinden. Schinkels Tuinmanswoning lijkt geenszins op dit ontwerp, zowel qua detaillering als in de plaatsing van de losse bouwdelen, maar heeft qua omvang meer gemeen met deze villa dan met Ontwerp J. Foto: Michelangelo Muraro en Paolo Marton, *Venetiaanse Villa's*, Keulen 1999² (1986), p. 175.
- Afb. 58. **Realisatie Assymetrische Thema.** Jan David Zocher jr., *Middenhoek te Loenen aan de Vecht*, 1854. Foto: Website *Plas en Partner* <<http://www.plasenpartner.nl/2012/04/loenen-ad-vecht-renovatie-buitenplaats-middenhoek/>> (11 oktober 2016).
- Afb. 59. **Realisatie Assymetrische Thema.** Jan David Zocher jr., *Middenhoek te Loenen aan de Vecht*, 1854. Foto: Constance D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991, p. 106.

BIJLAGE I. FAMILIEGESCHIEDENIS

Zochers vader werd in 1763 geboren in Thurgau, Saksen. Diens vader heette eveneens Johann David en was hovenier.¹⁸ Voordat Zocher sr. in 1780 met zijn ouders naar Nederland emigreerde woonde zij enige tijd in Straatsburg. Eenmaal in Nederland kwam Zocher sr. in dienst van Johann Georg Michaël, een andere Duitse emigrant en vader van zijn toekomstige vrouw.¹⁹

Michaël was begonnen als 'boschgardenier' en had vanaf 1791 een eigen kwekerij op Roosenstein bij Velsen. Hiernaast was hij ook werkzaam als architect.²⁰ In 1788 trouwde Zocher sr. met Maria Christina Michaël. Ongeveer een jaar later schreef hij zich als enige architect in bij het Sint-Lucasgilde in Haarlem. Vanaf dat moment werkte hij zelfstandig en werd hij steeds succesvoller. Zijn eerste grote publieke opdracht was Het Valkhof te Nijmegen. Met het verdiende geld kocht hij twee Haarlemse buitenplaatsen aan: Vredenrijk en Rozenhagen, waarvan Rozenhagen reeds als kwekerij in gebruik was.²¹ In 1807 benoemde koning Lodewijk Napoleon Zocher tot hofarchitect; een grote eer. Zocher stond echter wel onder supervisie van twee Franse collega's. In deze capaciteit heeft hij onder meer de tuinen van Paleis Soestdijk, Huis Ten Bosch en Amelisweerd aangelegd en ontwierp hij een hofkapel voor het te bouwen koninklijke paleis in Utrecht.²² Na de inlijving van het Koninkrijk Holland bij het Franse Keizerrijk in 1810 verviel Zochers status als (hof)architect en kwam hij in financiële problemen. Niettemin bleef hij echter opdrachten krijgen en afmaken. Tijdens de tweede fase van de aanleg van het park Soestdijk, in 1817, overleed hij plotseling.²³

In 1817 vestigde Zocher jr. zich in Haarlem, onder meer om zich te bekommeren om de vervallen kwekerij Rozenhagen die hij van zijn vader had geërfd. Tussen 1814 en 1817 woonde Zocher waarschijnlijk bij zijn zuster Maria Magdalena die sinds 1811 in Leeuwarden woonde. In de Friese hoofdstad voerde hij zijn eerste bouwopdracht uit, een statig pand aan de Nieuwestad.²⁹ Volgens Smit zal ook Zocher sr. de laatste jaren van zijn leven bij zijn dochter hebben ingewoond. Hij was in 1805 gescheiden van zijn vrouw Maria Christina Michaël en sindsdien niet hertrouwd.³⁰ Zocher jr. huwde in 1819 de weduwe van zijn overleden vriend Pennick Hoofd, Amy May van Vollenhove. Zocher bleef hier samen met haar dochter op de buitenplaats van Hoofd wonen, het Haarlemse Akendam. In 1820 kreeg Zocher met haar een zoon, Louis Paul Zocher.³¹ Uit deze begintijd van zijn carrière dateren, behalve het park bij

---

¹⁸Smit 2005 (zie noot 5), p. 17.

¹⁹Smit 2005 (zie noot 5), p. 17.

²⁰Smit 2005 (zie noot 5), p. 17.

²¹B.A.M. van der Burg, 'Het huis "Hoog Beek en Royen" te Zeist', *Seijst* 21 (1991), pp. 31-39.

²²Smit 2005 (zie noot 5), p. 17.

²³Smit 2005 (zie noot 5), p. 17; B. Colenbrander, *Stijl. Norm en handschrift in de Nederlandse architectuur van de negentiende en twintigste eeuw*, Rotterdam 1993, pp. 114-116.

²⁹Smit 2005 (zie noot 5), p. 18.

³⁰Smit 2005 (zie noot 5), p. 18.

³¹Smit 2005 (zie noot 5), p. 18.

Soestdijk, onder andere de graftombe annex uitkijktoren van de familie Van Nellesteyn bij Leersum, en een deel van het Singelplantsoen in Haarlem waar Zocher in 1821 aan begon. Aanvankelijk kwamen de opdrachten alleen uit de omgeving van Haarlem, geleidelijk aan echter uit het hele land. Mogelijk besteede Zocher ook werk uit, met name in verafgelegen provincies zoals Zeeland waar hij het opzichten van de bouw van een vuurtoren waarschijnlijk aan zijn jongere broer Karel Georg toevertrouwde.³²

Nadat in 1828 Akendam ingericht moest worden als openbare begraafplaats verhuisde Zocher met zijn gezin naar de Grote Houtstraat in Haarlem, en leverde tevens het ontwerp voor de nieuwe begraafplaats.³³ Zocher was op dit moment al met zekerheid een hooggewaardeerd architect. Een teken hiervan was zijn lidmaatschap in 1822 van de *Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten* in Amsterdam en zijn benoeming tot erelid van de *Royal Institute of British Architects* in 1838. Bij de opening van de Koopmansbeurs in Amsterdam in 1845 werd Zocher nog eens benoemd tot *Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw*.³⁴ De rechtvaardiging van deze en andere erkentelijkheden wordt benadrukt wanneer men bedenkt dat contemporaine auteurs als W.H. Hofdijk lovend over Zocher schreven, onder andere met de woorden: 'Om een denkbeeld van de schoonheid der tuinen te geven, is het alleen nodig te herinneren, dat die door onzen bekwamen Zocher [...] aangelegd zijn'.³⁵ De enigszins neerbuigende attributen die later in de negentiende en begin twintigste eeuw het werk van Zocher zouden karakteriseren was dus geenszins een product of overblijfsel uit zijn eigen tijd – in feite puur het tegendeel.

In 1846 overleed Zochers vrouw Amy May. Drie jaar hierop hertrouwde de inmiddels 58-jarige Zocher met de vijftien jaar jongere Johanna Jacoba Ratelband, dochter van een winkelier uit Amsterdam. Zocher begon in deze ook een samenwerkingsverband met zijn zoon Louis Paul.³⁶ Louis Paul was in 1843 in de leer gegaan bij zijn vader. De jaren veertig van de negentiende eeuw waren de hoogtijdagen van Zocher, en hij kreeg opdrachten uit het hele land. Dit betekende dat hij veel van huis was en het land doorreisde. Het is daarom bijna niet voor te stellen dat Zocher de vele opdrachten allemaal zelf ontwierp. Louis Paul heeft waarschijnlijk al vrij snel een (belangrijk) deel voor zijn rekening genomen. Het is echter moeilijk te zeggen wanneer de samenwerking tussen vader en zoon precies begonnen is, maar in ieder geval werden alle ontwerpen vanaf 1850 gesignd met 'Zocher' of 'J.D. en L.P. Zocher' in plaats van 'J.D. Zocher jr.'.³⁷ Dit maakt het lastig om te achterhalen wie van de twee (ook in het geval van de villaontwerpen, die grotendeels zonder jaartal zijn!) de meeste invloed op een bepaald ontwerp had. Zocher liet in de laatste jaren het meeste werk aan zijn zoon over, maar was nog wel,

---

³²Smit 2005 (zie noot 5), p. 18; L. Crommelin en N. van Suchtelen, *Nederlandse vuurtorens. Bouwgeschiedenis en organisatie*, Nieuwkoop 1978, pp. 51-59, 75.

³³Smit 2005 (zie noot 5), p. 18.

³⁴L. van Delden en P. Van Voogelaar, *Wandelen in Utrechtse landgoederen*, Amsterdam 2002, pp. 24-27.

³⁵M.J. Dolfijn, E.M. Kylstra en J. Penders, *Utrecht. De huizen binnen de singels*, 's-Gravenhage 1989, p. 66.

³⁶Smit 2005 (zie noot 5), p. 20.

³⁷J.K. Dominicus, 'De Plantage te Schiedam', *Heemschut* 27 (1950), pp. 62-66.

evenals zijn vader Zocher sr. actief. Een jaar voor zijn dood in 1870 leverde hij nog ontwerpen voor het Vondelpark in Amsterdam en voor begraafplaats Zorgvlied.³⁸ Zocher overleed op acht juli 1870 op 79-jarige leeftijd in zijn geboorteplaats Haarlem en werd begraven op zijn voormalige woonplaats Akendam. Zijn zoon Louis Paul zou hem geruime tijd overleven en overleed in 1915 op 95-jarige leeftijd.³⁹

Erik de Jong concludeert over Zocher dat: 'Het niet overdreven [is] om te zeggen dat Jan David jr. als beroemdste en meest succesvolle telg uit het geslacht Zocher een exponent was van een traditie die niet alleen laat achttiende- en negentiende-eeuwse ontwikkelingen met elkaar verbond. Als geen ander voorbeeld vertegenwoordigt de Zocher-dynastie en Jan David jr. in het bijzonder de langzame professionalisering en verzelfstandiging van het vak architect en landschapsarchitect als disciplines met een innige samenhang. Hoewel men in het geval van Zocher jr. wellicht nog niet van een 'bureau' mag spreken, blijkt toch telkens hoe Zocher jr. een buitengewoon zakelijk inzicht paarde aan een breed scala van ontwerpactiviteiten, in de organisatie waarvan zijn zoon Louis Paul op den duur een onmisbare rol ging vervullen. Niet behept met een overmaat aan theoretische kennis lijkt hij altijd praktisch te zijn gebleven.⁴⁰ De situatie ter plekke en ook het proces van uitvoering dienden altijd de mogelijkheid open te laten tot correctie van het oorspronkelijke ontwerp op papier. Zijn werk verraadt dan ook constant de sporen van dit proces van professionalisering waarbij theorie en praktijk, ontwerpvaardigheid en ambachtelijke familietraditie met elkaar om voorrang strijden.⁴¹

---

³⁸Smit 2005 (zie noot 5), p. 21.

³⁹Smit 2005 (zie noot 5), p. 21.

⁴⁰Moes 1991 (zie noot 3), p. 5. Erik de Jong stelt in zijn voorwoord dat Zocher vooral een man van de praktijk was en dat zijn theoretische kennis niet beduidend zou zijn geweest. Gezien het feit dat Zocher eerst twee jaar in het atelier van Louis-Hippolyte Lebas in Parijs verbleef om daarna twee jaar in Rome te studeren is De Jong's aanname hoogstwaarschijnlijk voorbarig te noemen.

⁴¹Moes 1991 (zie noot 1), p. 5.

BIJLAGE II. DE BUITENPLAATSEN VAN JAN DAVID ZOCHER JR. – CHRONOLOGISCHE BEELDBUNDEL

BLOEMENHEUVEL

Plaats: Bloemendaal

Opgetrokken: 1820-1826

Opdrachtgever: Jhr. Willem Otto Berg (1783-1841).

Afgebroken 1950 en geheel opnieuw opgebouwd in gelijkende stijl

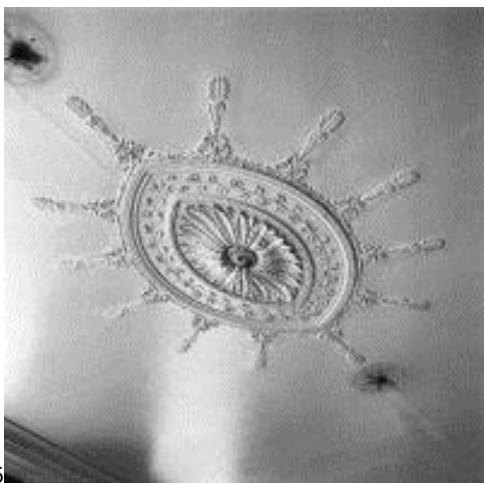
Bronnen:

- Afb. 1 t/m 6: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=bloemenheuvel>> (10 oktober 2014).
- Afb. 7: Website *Oneindig Noord-Holland* <<http://onh.nl/data/items/media/images/originals/8db4eba282ba5f981e44488bb513b9ec6b50b1db.jpg>> (10 oktober 2014).
- Afb. 8: Website *Oneindig Noord-Holland* <<http://onh.nl/data/items/media/images/originals/1909aba2f6253f3a6b683027c095f5883cc3265b.jpg>> (10 oktober 2014).
- Afb. 9: Website *Oneindig Noord-Holland* <<http://onh.nl/data/uploads/20120622124fe44e0714bc6.jpg>> (10 oktober 2014).
- Afb. 10: Website *Members* <<http://members.home.nl/mtettero/Tetterode.htm>> (10 oktober 2014).
- Afb. 11: Website *In oude ansichten* <<http://www.inoudeansichten.nl/ansichten/a1-a1000/p99931-a854-bloemendaal-2c-huize-bloemenheuvel-n1679.html>> (10 oktober 2014).

Literatuur:

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

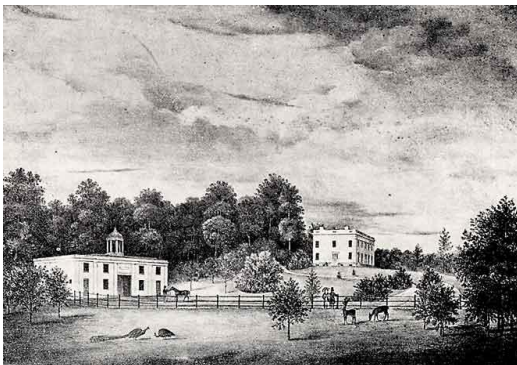
7

8

9

10

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

11

SPAARNHOVE (SPAAR EN HOVE)

Plaats: Schoten

Opgetrokken: Ca. 1823

Opdrachtgever: Hieronymus Sillem (1768-1833), firmant van het bankiershuis Hope en Co. in Amsterdam.

Afgebroken rond 1860

Bronnen:

- Afb. 12: Website *Wikipedia* <http://nl.wikipedia.org/wiki/J%C3%A9rome_Sillem#mediaviewer/File:Spaar_en_hove.jpg> (10 oktober 2014).
- Afb. 13: Website NAI <<http://zoeken.nai.nl/CIS/project/29524>> (10 oktober 2014).

Literatuur:

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

12 Spaarnhove (*gemeente Schoten*). Litho uit de serie 'Gezigten in de omstreken van Haarlem, naar de natuur getekend en op steen gebragt door [P. J. Lutgers](#) 1837-1844

13 Melkboerderij behorend bij Spaarnhove in de vorm van een Zwitsers chalet

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

HOOG BEEK EN ROYEN

Plaats: Zeist

Opgetrokken: Ca. 1824

Opdrachtgever: Albert Vroomberg.

Nog bestaand: ja

Bronnen:

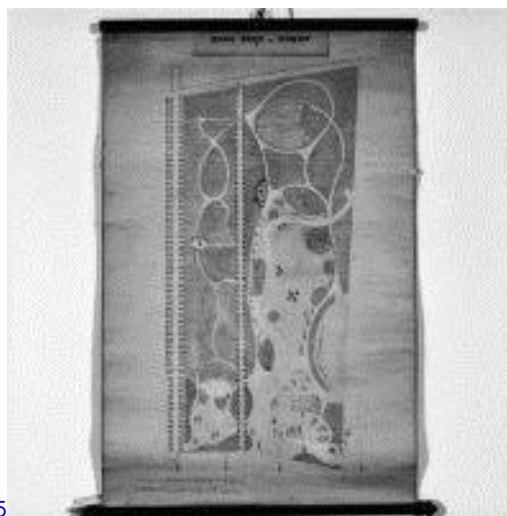
- Afb. 14 t/m 37: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*
<<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=hoog+beek+en+royen>> (10 oktober 2014).
- Afb. 38: Website *Buitenplaatsen in Nederland*
<http://www.buitenplaatsenin nederland.nl/Utrecht_beschrijvingen/Zeist_HoogBeekEnRoyen.html> (10 oktober 2014).
- Afb. 39: Website *Rijksmonumenten*
<<http://rijksmonumenten.nl/monument/510233/hoog+beek+en+royen/zeist/>> (10 oktober 2014).
<http://rijksmonumenten.nl/monument/510235/hoog+beek+en+royen/zeist/>
- Afb. 40: Website *Utrechtse Buitenplaatsen*
<<http://www.utrechtsebuitenplaatsen.nl/buitenplaats/hoog-beek-en-royen>> (10 oktober 2014).
- Afb. 41: Website *Rijksmonumenten*
<<http://rijksmonumenten.nl/monument/510235/hoog+beek+en+royen/zeist/>> (10 oktober 2014).

Literatuur:

- Groningen, Catharine L. van, *De Utrechtse Heuvelrug: De Stichtse Lustwarande. Buitens in het groen*, Zwolle/Zeist 1999 (De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst).
- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

14

15

16

17

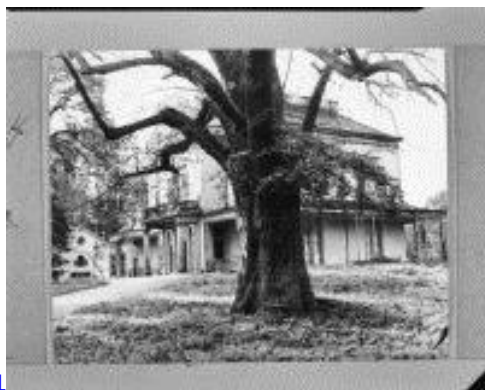
18

19

20

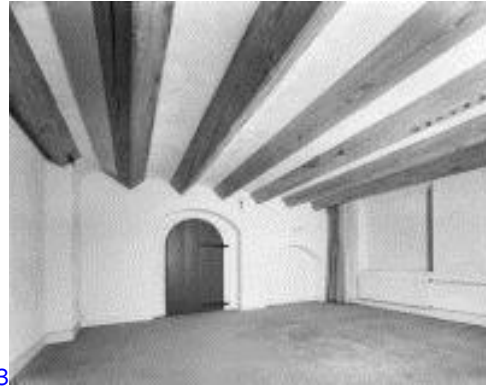

21

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

22

23

24

25

26

27

28

29

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

30

31

32

33

34

35

36

37

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

38

39

40

41

SPARRENHEUVEL

Plaats: Bloemendaal

Opgetrokken: Ca. 1825

Opdrachtgever: Jhr. Willem Hendrick Backer (1792-1846).

Huis gerestaureerd in 1959.

Nog bestaand: ja

Bronnen:

- Afb. 42 t/m 46: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*
<[http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=sparrenheuvel&facet_provincie\[0\]=Noord-Holland](http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=sparrenheuvel&facet_provincie[0]=Noord-Holland)> (10 oktober 2014).
- Afb. 47 t/m 54: Website *Rijksmonumenten*
<<http://rijksmonumenten.nl/monument/9652/sparrenheuvel/bloemendaal/>> (10 oktober 2014).
- Afb. 55: Website *Antiqbook*
<http://www.antiqbook.com/search.php?action=search&l=en&o=vries2&searchform=http%3A%2F%2Fwww.antiqbook.com%2Findex.php%3F%3Den%26o%3Dvries2&sort_type=asc&sort_order=author_name+asc%2C+title_first_word&page_num=4> (10 oktober 2014).
- Afb. 56: Website *Librarians*
<<https://iibrarians.files.wordpress.com/2012/01/scannen004327.jpg>> (10 oktober 2014).
- Afb. 57: Website *Librarians*
<<https://iibrarians.files.wordpress.com/2012/01/scannen005423.jpg>> (10 oktober 2014).

Literatuur:

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
-
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

44

45

46

47

48

49

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

50

51

52

53

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

54

55

56
Deel van lithografie 'koffieprent' uit 1863 met rechts Huis Sparrenheuvel

57
Afbeelding van Sparrenheuvel in het Zondagsblad, 1909.
DE BREUL
Plaats: Zeist
Opgetrokken: 1833
Opdrachtgever: Jan Kol, bankier.

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

Verbouwd door J.W. Hanrath in 1883.

Nog bestaand: ja

Bronnen:

- Afb. 58 t/m 82: Website: *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=de+breul>> (10 oktober 2014).
- Afb. 83 t/m 94: Website *Kastelen in Utrecht* <<http://www.kasteleninutrecht.eu/DeBreul.htm>> (10 oktober 2014).

Literatuur:

- Groningen, Catharine L. van, *De Utrechtse Heuvelrug: De Stichtse Lustwarande. Buitens in het groen*, Zwolle/Zeist 1999 (De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst).
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

58

59

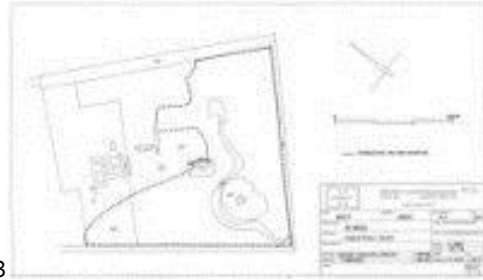
60

61

62

63

64

65

66

67

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

68

69

70

71

72

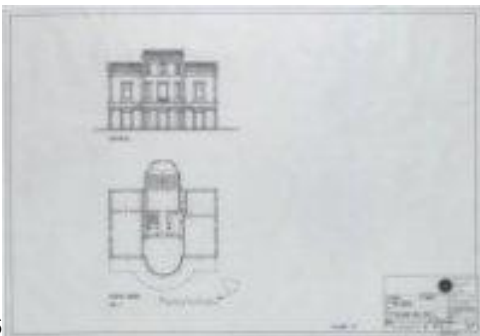
73

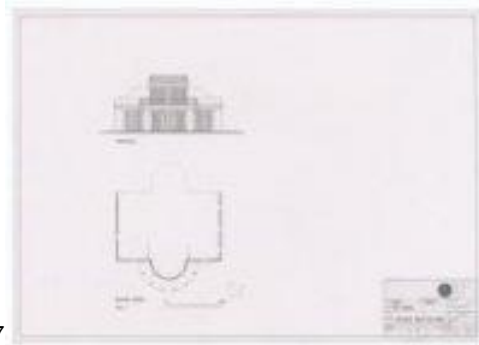
74

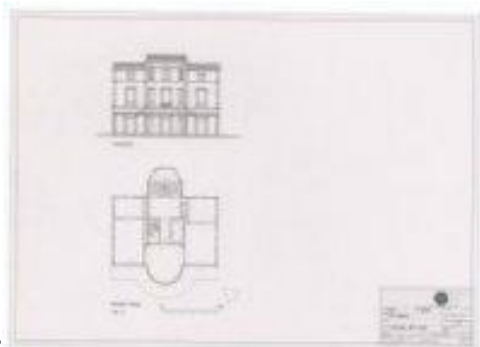
75

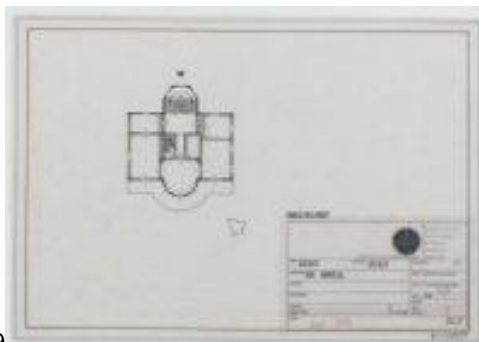
76

77

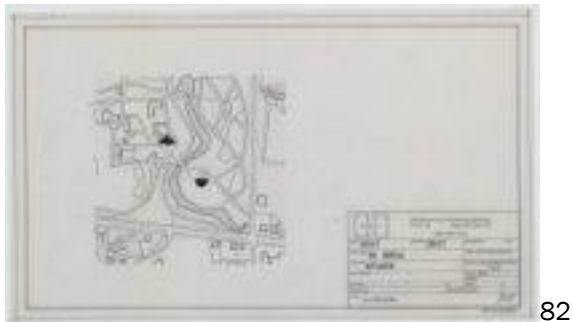
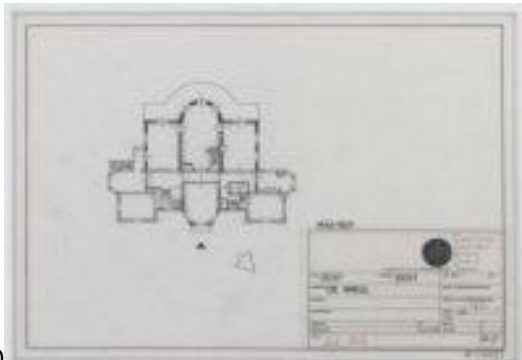

78

79

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

83

84

85

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

89

90

91

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

92

93

94

MOLENBOSCH

Plaats: Zeist

Opgetrokken: 1836-1850

Opdrachtgever: Johannes Bernardus Stoop (1781-1856), firmant van het bankiershuis Hope en Co. te Amsterdam.

Nog bestaand: ja

Bronnen:

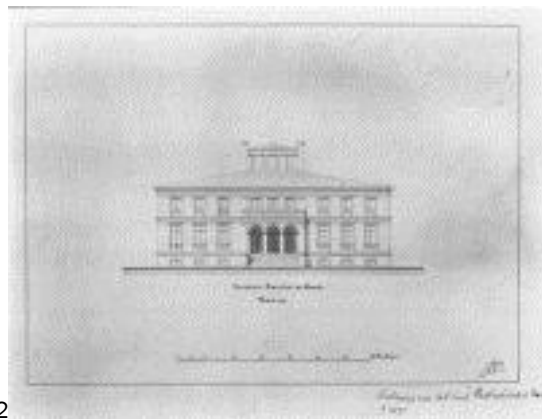
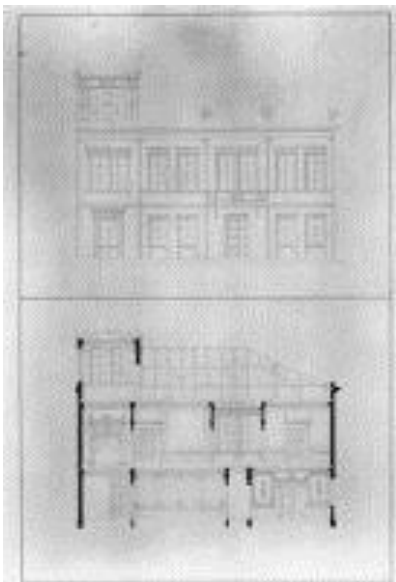
- Afb. 95 t/m 113: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=molenbosch>> (10 oktober 2014).
- Afb. 114 en 115: Website *Buitenplaatsen in Nederland* <http://www.buitenplaatsenin nederland.nl/Utrecht_beschrijvingen/Zeist_Molenbosch.html> (10 oktober 2014).
- Afb. 116: Website *Kastelen in Utrecht* <<http://www.kastelenin utrecht.eu/Molenbosch.htm>> (10 oktober 2014).
- Afb. 117: Website *Brinkbouw* <<http://brinkbouw.nl/Projecten-Restauratie/details/Restauratie-Huize-Molenbosch-Zeist.html>> (10 oktober 2014).

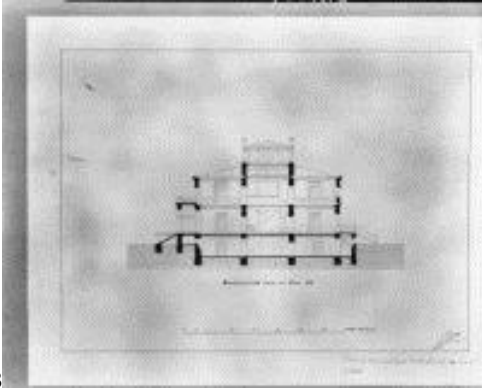
Literatuur:

- Groningen, Catharine L. van, *De Utrechtse Heuvelrug: De Stichtse Lustwarande. Buitens in het groen*, Zwolle/Zeist 1999 (De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst).
- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

103

104

105

106

107

108

109

110

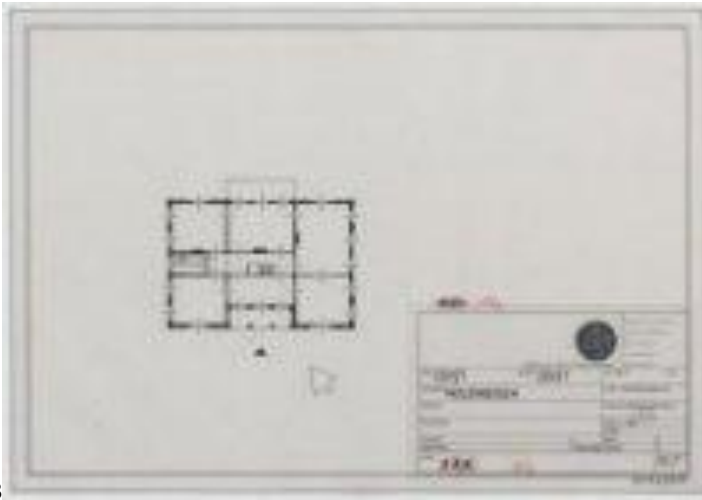
*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

111

112

113

114

115

116

117

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

BOSCHLUST

Plaats: 's-Gravenhage

Opgetrokken: Ca. 1836-1838

Opdrachtgever: graaf Johannes van den Bosch.

Gehele landgoed omstreeks 1890 afgebroken.

Bronnen:

- Afb. 118, 119 en 120: Website *Geschiedenis van Den Haag*
<http://anemaa.home.xs4all.nl/ges/straten/bezuidenhoutseweg_boschlust.htm> (10 oktober 2014)>
- Afb. 121: Website *Flickr*
<<https://www.flickr.com/photos/53966913@N07/5268790724/>> (10 oktober 2014).
- Afb. 122: Website *Wikipedia*
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Boschlust#mediaviewer/File:Villa_Boschlust,_Bezuidenhout,_Den_Haag.jpg> (10 oktober 2014).

Literatuur:

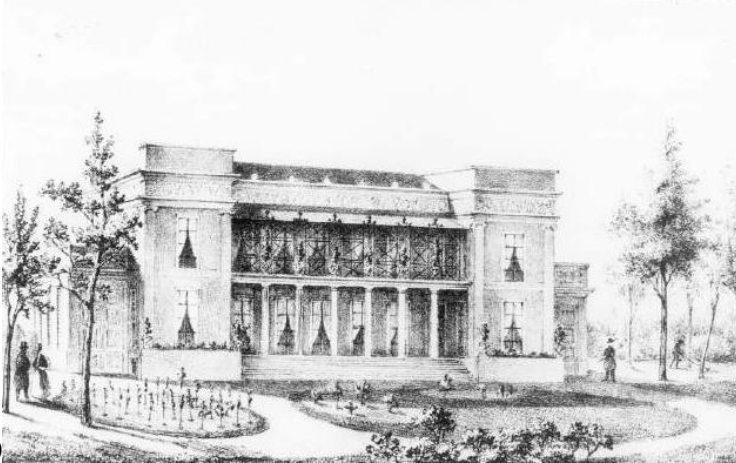
- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

118

Villa Boschlust in 1838 (tekening P.J. Lutgers, Gemeentearchief kl. A 71)

119
Villa Boschlust in 1838 (A. Mensing, Haags Gemeentearchief kl. B 108).

120
Villa 'Boschlust' aan de Bezuidenhoutseweg.

121

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

122
Villa Boschlust omstreeks 1870.

SPAARNBERG (SPAARN EN BERG)

Plaats: Santpoort

Opgetrokken: 1834-1846

Opdrachtgever: Adriaan van der Hoop (1778-1854), firmant van het bankiershuis Hope en Co. in Amsterdam.

Gehele landgoed omstreeks 1950 afgebroken.

Bronnen:

- Afb. 123: Website *Buitenplaatsen in Nederland* <http://www.buitenplaatseninnederland.nl/NoordHolland_beschrijvingen/Santpoort_Spaarnberg.html> (10 oktober 2014).
- Afb. 124: Website *Dichtbij* <<http://www.dichtbij.nl/noord-kennemerland/regio/artikel/3641340/historisch-velsen-38-huize-spaarnberg.aspx>> (10 oktober 2014).
- Afb. 125, 126 en 127: Website *In oude ansichten* <<http://www.inoudeansichten.nl/ansichten/spaarnberg/p34291-huize-26quot-3bspaarnberg-26quot-3b-2c-santpoort-1911.html>> (10 oktober 2014).
- Afb. 128: Website *Foto leren* <<http://www.fotoleren.nl/component/bronnenbank/?view=bronnen&start=234580>> (10 oktober 2014).

Literatuur:

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

123

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

124

125

126

127

Santpoort, Huize "Spaarnberg".

128

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

DE PAUW

Plaats: Wassenaar

Opgetrokken: Ca. 1838-1840

Opdrachtgever: prins Frederik, zoon van Koning Willem I.

Nog bestaand: ja

Bronnen:

- Afb. 129 t/m 137: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*
<[http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=de+pauw&facet_province\[0\]=Zuid-Holland&facet_locatie\[0\]=Wassenaar](http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=de+pauw&facet_province[0]=Zuid-Holland&facet_locatie[0]=Wassenaar)> (10 oktober 2014).
- Afb. 138: Website *Kwispelgids*
<http://www.kwispelgids.nl/hondenloopgebieden/stadspark/depauw_wassenaar_5532/> (10 oktober 2014).
- Afb. 139 en 140: Website *Absolute Facts*
<<http://www.absolutefacts.nl/kastelen/data/paauwdelandgoed.htm>> (10 oktober 2014).
- Afb. 141: Website *Solcon*
<<http://home.solcon.nl/mndenharder/Marskramerpad/Marskramerpad68.htm>> (10 oktober 2014).
- Afb. 142: Website *Absolute Facts*
<<http://www.absolutefacts.nl/kastelen/data/paauwdelandgoed.htm>> (10 oktober 2014).
- Afb. 143: Website *Gemeente Wassenaar*
<http://www.wassenaar.nl/vrije_tijd_sport_en_cultuur/ad_gloriam_pavonis> (10 oktober 2014).
- Afb. 144: Website *Gemeente Wassenaar*
<http://www.wassenaar.nl/vrije_tijd_sport_en_cultuur/toerisme_vrije_tijd_en_recreatie/andgoederen/de_pauw/de_pauw_%282%29> (10 oktober 2014).
- Afb. 145: Website *Gemeente Wassenaar*
<http://english.wassenaar.nl/contact_and_opening_hours/contact_and_opening_hours> (10 oktober 2014).
- Afb. 146: Website *Wikipedia*
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Huize_De_Paauw#mediaviewer/File:Raadhuis_De_Paauw.JPG> (10 oktober 2014).
- Afb. 147, 148 en 149: Website *Buitenplaatsen in Nederland*
<http://www.buitenplaatsennederland.nl/ZuidHolland_beschrijvingen/Wassenaar_PaauwDe.html> (10 oktober 2014).
- Afb. 150: Website *Duinen en Mensen* <<http://duinemenmensen.nl/wp-content/uploads/2014/09/De-Paauw.png>> (10 oktober 2014).
- Afb. 151: Website *Uniquole* <<http://www.uniquole.nl/?p=477>> (10 oktober 2014).
- Afb. 152: Website *Geschiedenis van Zuid-Holland*
<<http://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/collecties/huis-de-paauw-wassenaar>> (10 oktober 2014).
- Afb. 153: Website *Gemeente Wassenaar*
<http://www.wassenaar.nl/vrije_tijd_sport_en_cultuur/ad_gloriam_pavonis> (10 oktober 2014).

Literatuur:

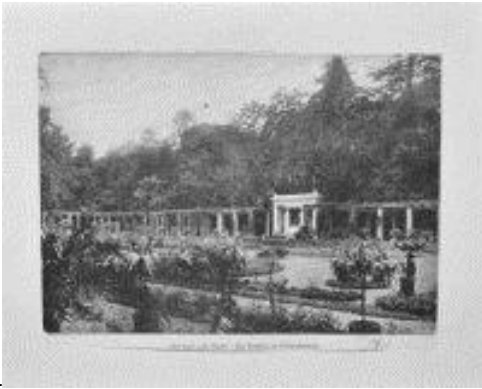
- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

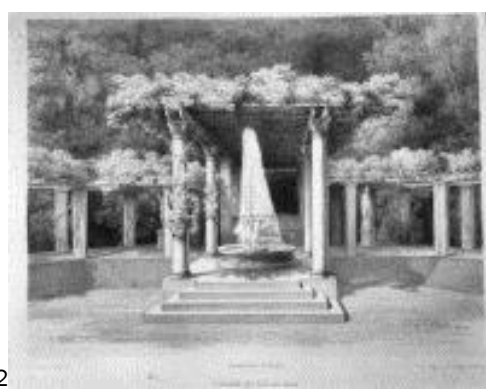
129

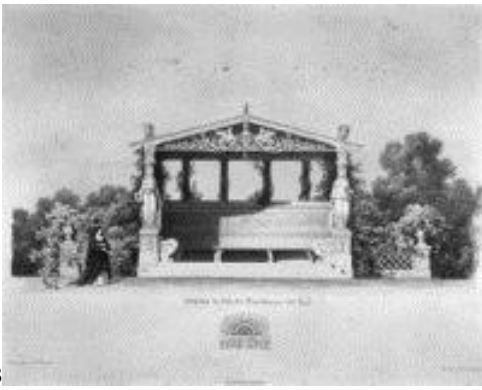
130

131

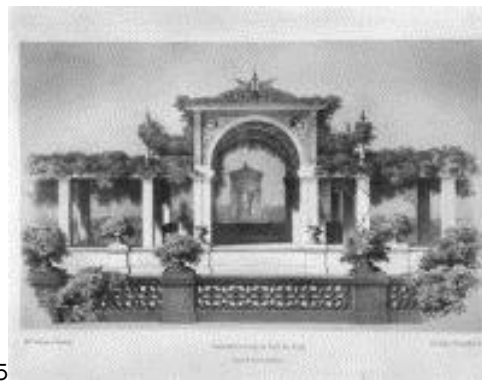
132

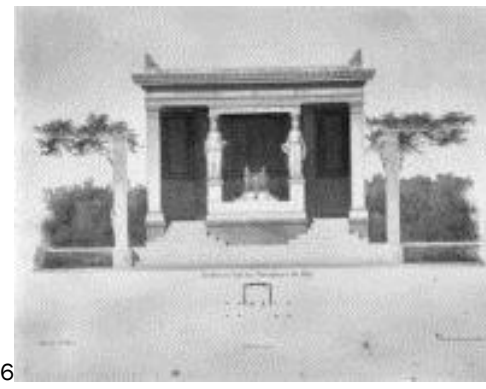
133

134

135

136

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

137

138

139

140

Landgoed De Paauw, achterzijde

141

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

142

143

144

145

146

147

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

148

149

150

151

152

153

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

EIKENRODE

Plaats: Loosdrecht

Opgetrokken: Ca. 1846

Opdrachtgever: Jan-Conrad Hacke van Mijnden (1814-1873).

Nog bestaand: ja

Bronnen:

- Afb. 154 t/m 194: Website *Rijksdienst voor het Cultureel* <[http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=eikenrode&facet_locatie\[0\]=Nieuw-Loosdrecht](http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=eikenrode&facet_locatie[0]=Nieuw-Loosdrecht)> (10 oktober 2014).
- Afb. 195 t/m 199: Website *Golden Years Projects* <<http://www.goldenyearsprojects.nl/eikenrode/historie.html>> (10 oktober 2014).
- Afb. 200: Website *Plassenet* <plassenet.xs4all.nl> (site niet meer beschikbaar, 10 oktober 2014).
- Afb. 201: Website *Golden Years Projects* <<http://www.goldenyearsprojects.nl/>> (10 oktober 2014).
- Afb. 202: Website *Plaatsengids* <<http://www.plaatsengids.nl/bezienswaardigheid/loosdrecht/landgoed-eikenrode>> (10 oktober 2014).
- Afb. 203: Website *De Erfgoedstem* <<http://erfgoedstem.nl/dorpsbelangen-stelt-vragen-over-landgoed-eikenrode/>> (10 oktober 2014).
- Afb. 204: Website *Meeting Select* <<http://www.meetingselect.com/nl-locatie/landgoed-eikenrode>> (10 oktober 2014).
- Afb. 205: Website *Historical Gardens* <<http://www.historicalgardensblog.com/tags-overview/johan-david-zocher-jr-1791-1870/>> (10 oktober 2014).
- Afb. 206: Website *Golden Years Projects* <<http://www.goldenyearsprojects.nl/eikenrode/>> (10 oktober 2014).
- Afb. 207: Website *Kastelen-Europa* <<http://kastelen-europa.blogspot.nl/>> (10 oktober 2014).

Literatuur:

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

154

155

156

157

158

159

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

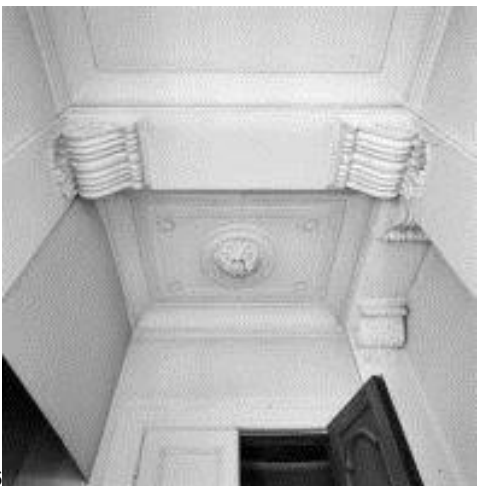
*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

195

196

197

198

199

200

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

201

202

© Martin Stevens www.wolverlei.com

203

204

205

206

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

207

MIDDENHOEK

Plaats: Loenen aan de Vecht

Opgetrokken: 1854

Opdrachtgever: onbekend.

Afgebrand in 1956.

Bronnen:

- Afb. 208 t/m 233: Website *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* <<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/indeling/gallery?searchfield=middenhoek>> (17 oktober 2014).
- Afb. 234, 235 en 236: Website *Plas en Partner* <<http://www.plasenpartner.nl/2012/04/loenen-ad-vecht-renovatie-buitenplaats-middenhoek/>> (17 oktober 2014).

Literatuur:

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

208

209

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

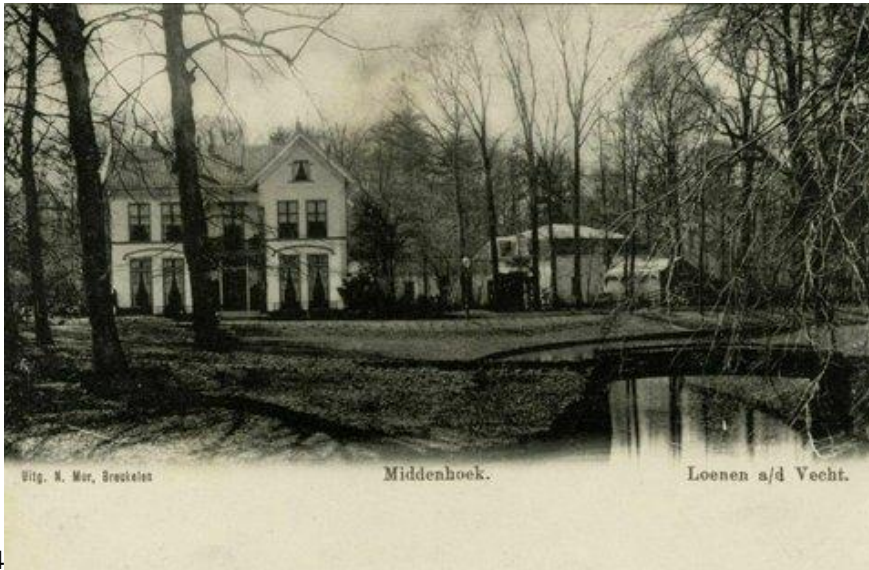

232

233

Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire

234

235

236

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

BIJENLUST

Plaats: Heemskerk (nu Beverwijk)

Opgetrokken: 1830-1840

Opdrachtgever: J. Rendorp

Nog bestaand: Ja/nee – twijfel over herbouw oude buitenplaats Bijenlust te Heemskerk in Beverwijk

Bronnen:

- Afb. 237: Website NAI <<http://zoeken.nai.nl/CIS/project/29525>> (17 oktober 2014).
- Afb. 238: Website Oneindig Noord-Holland <<http://onh.nl/nl-NL/verhaal/3196/beyerlust>> (17 oktober 2014).
- Afb. 239: Website CK Parket Vloeren <<http://www.ckparket.nl/index/top/projecten.html>> (17 oktober 2014).
- Afb. 240 en 241: Website Beijerlust <<http://www.beijerlust.nl/>> (17 oktober 2014).
- Afb. 242: Website Dichtbij <<http://www.dichtbij.nl/noord-kennemerland/regio/artikel/3631903/fotos-van-toen-velserweg-in-beverwijk.aspx>> (17 oktober 2014).
- Afb. 243: Website Beijerlust <http://www.beijerlust.nl/index.php?site_lang=NL&page=2> (17 oktober 2014).
- Afb. 244 en 245: Website Oneindig Noord-Holland <<http://onh.nl/nl-NL/verhaal/1949/bijenlust>> (17 oktober 2014).

Literatuur:

- Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915)*, Rotterdam 1991.
- Smit, Josi en Radboud van Beekum, *J.D. Zocher jr. 1791-1870. Architect en tuinarchitect*, Rotterdam 2008 (Reeks Stichting BONAS).

237

238

239

(C) drs. A. Schweitzer 2008

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

240

241

242

243

244

*Hollandse villa's op z'n Frans. De architectonische inspiratie van de villaontwerpen van Jan David Zocher jr.
Een Nederlandse receptie van een internationaal vormenrepertoire*

245

Oorspronkelijke buitenplaats Bijenlust te Heemskerk voor afbraak 1876.